ئۆرگانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

کوردستان

www.kurdistanukurd.com

ژمارە ٧٦٣ ▌ هەینی ١٥ی سەرماوەزی ١٣٩٨ _ ٦ی دێسامبر ٢٠١٩

دامەزرانی کۆماری کوردستان لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فیدراڵدا

پەیامی هاوخەمیی سکرتێری گشتیی حیزب سەبارەت بە ڕووداوە دڵتەزێنەکەی تالاری مانگەشەوی سەقز

خەڵکی دڵبریندادی کوردستان، بەتایبەت خوشک و برایانمان لە شاری سەقز!

ئەم ڕووداوە ناخۆش و ناخەژێنەی کە لە تالاری زەماوەندی «مانگەشەو»ی سەقز ڕووی دا، هەموومانی خەمبار و دڵبریندار کرد.

لە کاتێکدا کە هێشتا خەڵکی کوردستان تازیەباری لە دەستدانی ڕۆڵەکانیان لە ڕووداوە خوێناوییەکانی شەقام لە ناڕەزایەتییەکانی ئەمدواییانەدا بوون، هەواڵی کوژران و بریندداربوونی ئەم کۆمەڵە کەسە لە ڕووداوەکەی تالاری مانگەشەو کە بەشێکی زۆری قوربانییەکان منداڵن، هیندەی دیکە خەڵکی تاساند و ماتەمباری کردن.

سەبارەت بەو ڕووداوە دڵتەزێنە هاوخەمیی خۆم بە خەڵکی کوردستان بە تایبەت خەڵکی شاری سەقز ڕادەگەیەنم، سەرەخۆشی لە بنەماڵەی ئازیز لەدەستچووەکانی ئەم

ڕووداوە دەکەم و هیوای چاکبوونەوە بۆ بریندارەکان دەخوازم.

خالید عەزیزی
سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان
١٥ی سەرماوەزی ١٣٩٨

نرکەی شەقام خورپەی خستە دڵی نیزام

خۆپیشاندانەکانی دواحەوتووی خەزەڵوەر جارێکی دی شەقامەکانی خستەوە بەر دەستی خەڵک. خەڵک ئەمجارەش، بەڵام بەگوڕتر، بەربڵاوتر و بەردەوامتر لە سەنگەری شەقامەوە دژ بەو سووکایەتییەی دەسەڵات بە شعوور و کەرامەتی ئینسانییان دەیکا، دەنگی ناڕەزایەتییان هەڵبڕی.

ئامارەکان دەڵێن نیزیک بە ٧٠٠ کەس لە سەرکوتی ناڕەزایەتییەکاندا کوژراون کە ناوەندەکانی مافی مرۆڤ شوناسی زیاتر لە ٤٠٠ کەس لەوانی ئاشکرا کردوە. بە هەزاران کەسی دیکەش بریندار بوون و وەک حوسێن نەقەویی حوسێنی، نوێنەری شاری وەرامین لە مەجلیس دەڵێ زیاتر لە ٧ کەسیان لە گرتووخانەکان پەستاوتوە.

وەک چاوەڕوان دەکرا ئەمجارەکەش کوردستان پشکی شێری لە سەرکوت پێ برا. وەک لە ئامارەکانی «چاونیوز»، ناوەندی مافی مرۆڤی ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا هاتوە، لەماوەی دوو ڕۆژدا ئەوەندەی ناوەکانیان ئاشکرا بووە نیزیک ٧٠ کەس تەنیا لە چەند شارێکی وەک کرماشان و جوانرۆ و مەریوان کوژراون و زیاتر لە هەزار کەس گیراون کە بە شوناسی سەدان کەس لەوان زاندراوە.

ئەوەی لەو نێوەدا گرینگە ترسی ڕاستەقینەی ڕێژیمە لە شەقام، وەک چۆن لە یەکەم ساتەکاندا خامنەیی، ڕێبەری ڕێژیم و ڕوحانی، سەرۆککۆماری نیزام، خەڵکیان بە ئاژاوەگێڕ، ئەشرار و تالانچی ناوبرد و فیتوای سەرکوتی خوێناوییان دا؛ ئێستا و لە کاتێکدا بە چەند هەزار کەس لە بەندیدخانەدان، بە هەستکردن بەو مەترسیی جیدییەی لەسەریانە، وێژمانەکەیان لە «شەرارەت»ەوە بۆ «شەهادەت» گۆڕیوە و کەوتوونەتە دڵدانەوەی بنەماڵە کوژراوەکان. بەڵام ئەوەش دادی نەداون، وەک چۆن زۆر لە بنەماڵەی کوژراوەکان ڕایانگەیاندوە خوێنی ڕۆڵەکانیان بە هیچ شتێکی ئەم دنیایە ناگۆڕنەوە و تا وەدیهاتنی خەونی ئازیزانی لەدەستچوویان لە سەنگەری خەباتیاندا دەمێننەوە.

سەروتار

خۆپیشاندانەکانی ئێران و ئەرکەکانی ئێمە

کەماڵ کەریمی

ساڵانێکە بە هۆی بوونی سیستمی دەسەڵاتداری خۆسەپێنی کۆماری ئیسلامی و دارشتن و درێژەی سیاسەتێکی ئیداری کە هەرگیز بەرژەوەندییەکانی خەڵکی ئێرانی تێدا لەبەرچاو نەدەگیراو و نەبوونی هیچ بەرنامەیەکی دەوڵەتە یەک لە دوای یەکەکانی ڕێژیم بۆ چارەسەری کێشە کەڵەکەبووەکانی وڵات، دەنگی ناڕەزایەتی لە نێو خەڵکدا بەرزبووەتەوە. دەنگێک کە لە لایەک بە هۆی دروشمی فریودەرانەی ڕێبەرانی ڕێژیم و لە لایەکی دیکەوە بە پەنابردن بۆ سەرکوت و زەبر و زەنگ زۆر جار کپ دەکرا. هەرچەند نە سەرکوت توانی بە یەکجاری ئەو خەڵکە بێدەنگ بکا و نە ڕێژیمیش لە ویست و توانایدا بوو کە چارەسەری ئەو هەموو کێشانە بکا کە خۆی هۆکاری خوڵقاندنی بوو. بەڵکوو بە پێچەوانەی ئیدیعاکانی ڕێبەر و کاربەدەستەکانی دەسەڵات بە هۆی پەرەگرتنی قەیرانەکان و دەستەوەستانی ڕێژیم لە بەرامبەریاندا، ناڕەزایەتی ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر و دەنگی ناڕازیبوون لە ڕێژیم و دەسەڵاتدارە جۆراوجۆرەکانیان بەرزتر دەبووەوە.

ئەوەی لە خۆپیشاندانەکان و دەربڕینی ناڕەزایەتییەکان لە چەند ساڵی ڕابردوودا دەکەوتە بەرچاو و لە کۆی هەمواندا کە هەر جارەی بە بیانوویەک دەهاتنە سەر شەقام، چاوەڕوانی خەڵک بوو بۆ گۆڕانێکی بنەڕەتی کە کاریگەری هەبێ لە سەر ژیان و کەسایەتی ئێرانییەکان وەک مرۆڤێکی ئەم سەردەمە و گێڕانەوەی کەرامەتی ئینسانی لە دەستچوویان. شتێک کە بە دوای دروستبوونی کۆماری ئیسلامی و بە دەسەڵات گەیشتنی بەشێک لەو ئاخووندانەی کە بە سەپاندنی بیری تایبەتی و مەزهەبی خۆیان بە سەر هەموو...

درێژە بۆ ل ٢

ساڵ بە ساڵ خۆزگە بەپار

کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی پێشبینیی ساڵێکی سەختتر بۆ ئێران و خەڵکی ئەم وڵاتە دەکەن. سەرۆکی دەفتەری ڕووحانی ڕایگەیاندوە بودجەی ساڵی ٩٩ خراتر لەم ساڵ نەبێ باشتریش نابێت، چونکی هیچ شتێک لە بارودۆخی ئێران و ئابووریی ئەم وڵاتە نەگۆڕاوە. ناوبراو باس لەوە ناکا کە ئەم بارووۆدخە لە سۆنگەی چییەوە دروست بووە و ڕێژیمی سیاسیی ئێران هەتاکەی دەتوانێ بەم سیاسەتانەی درێژە بە مانی خۆی بدا.

مەحموود واعیزی دەڵێ دەوڵەت ناتوانێ بودجە بۆ هیچ پرۆژەیەک تەرخان بکا و لە ئێستادا هەوڵ دەدا تەنیا مووچەی فەرمانبەران، یارانە و دوایە مووچەی خانەنشینکراوەکان بدا، بەوەش دەردەکەوێ کە حکوومەت لە ساڵی داهاتوودا لەوانەیە نەتوانێ مووچەی کارمەند و خانەنشینکراوەکانیش بدا. «سندووقی نێونەتەوەیی دراو»یش پێشبینیی کردوە کە کورتهێنانی بودجەی گشتیی ئێران لە ساڵی داهاتوودا پتر لە ٣٧ میلیارد دۆلار بێ.

ناسر باباخانی
ئەم بزووتنەوەیە، سەرهەڵدانێکی خۆڕسکە کە دواجار کۆماری ئیسلامی تێکەوە دەپێچێ!
(٢_٣)

شەونم هەمزەیی
مەیدانداریی ژنان و ترسی ڕێژیم لە گۆڕانی کلێشەکان
(٧)

مستەفا مەعرووفی
وەڵامێکی کورت بۆ ئەمیر تاهیری لەپێوەندی لەگەڵ زمانی کوردیدا
(٩)

ڕەسووڵ سوڵتانی
وەرگێڕی شێعر، ڕەنج بەخەسارترە
(١١)

درێژەی سەروتار

خۆپیشاندانەکانی ئێران و ئەرکەکانی ئێمە

....بەشەکانی ژیانی خەڵکدا، بەرەبەرە لە دەستیان دابوو. ئێستا دوای زیاتر لە چوار دەیە دەسەڵاتداری خۆسەپێنەرانەی کۆماری ئیسلامی ئەو قەناعەتە لای تێکڕای خەڵک دروست بووە، کە ناتوانن چیدی چاوەڕوانی گۆڕانێک بن لە نیزامێکدا کە کەمترین بایەخ بە مافەکانیان نادا و هەر بۆیە ئەگەر گۆڕانێک دەبینین گۆڕانی بیرکردنەوەی خەڵکە کە بۆ چارەسەرسەری کێشەکانیان و گەیشتن بە ئازادی و مافەکانیان ڕووبەڕووی تێکڕای دەسەڵاتدارانی ڕێژیم دەبنەوە و ئازادی خۆیان لە نەمانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا دەبیننەوە. خۆپیشاندانەکانی چەند حەوتووی ڕابردووی ئێران بە جیاوازییەکی زۆر لەگەڵ هاتنە سەر شەقامی خەڵک لە ساڵانی ڕابردوودا ئەم پەیامەشی بە گوێی دنیا گەیاند کە ڕێژیم لە بەرامبەر کێشەکانیدا پشتیوانیی خەڵکی ئێرانی نیە و ئەوان چارەسەری کێشەکان لە نەمانی ئەو ڕێژیمەدا دەبیننەوە.

خۆپیشاندانەکانی ئەمساڵ ئەوەشی دەرخست کە ئێستا ئێتر وەک ساڵی ٨٨ ئەوە تەنیا تاران نیە کە بۆ دەرخستنی ناڕازیبوونیان لە دزینی دەنگەکانیان لە هەڵبژاردنی سەرۆککۆماردا بێنە سەر شەقام و ڕێپێوانی ملیۆنی سازکەن. یا وەک ساڵی ٩٦ تەنیا شاری مەشهەد و چەند ناوچەیەکی بەرتەسک نابێتە شوێنی دەربڕینی ناڕەزایەتی تەنیا لە دژی کاربەدەستانی دەوڵەتی، بەڵکوو ئەم جارە و بە هۆی ناڕازیبوونی تێکڕای خەڵکی ئێران و گەیشتن بە قەناعەتی چارەسەری یەکجاری کە نەمانی کۆماری ئیسلامییە، زۆربەی پارێزگا و ناوچەکانی ئێران بوونی مەیدانی بەربەرەکانی لەگەڵ هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم و کە بەداخەوە بەهۆی سیاسەتی هەمیشەیی ڕێژیم لە وڵامدانەوەی خەڵک قوربانی زۆری لێکەوتەوە. ئەگەر ساڵانی ڕابردوو ناەندی ئێران و گەورە شارەکان تەنیا بە مەبەستی فشار خستنە سەر دەوڵەت جووڵەیەکیان تێدا بوو و ناوچەکانی دوور لە ناوەند بە تایبەت کوردستان کە بەردەوام لە خەبات و ڕووبەڕووبەنەوەدا بوون بەرامبەر بە دەسەڵاتداری کۆماری ئیسلامی بە تەنیا دەمانەوە ، ئەم جارە زۆربەی ئەو شوێنانە لە شاری گەورەی وەک شیراز و ئێسفەهان هەتا کوردستان و خووزستان هاوشان لەگەڵ یەکتر و بە یەک دەنگ مەیدانی نیشاندنی ناڕازیبوونی خۆیان بەرینتر کرد و بە تێکەڵ بوونی خوێنی کورد و عەرەب و ئازەری و فارس مەیدانی خەباتیان ڕەنگاند و هاوبەشی خۆیان لە بەردەوامی خەباتی هاوبەش و گەیشتن بە مافەکانیان دەرخست.

لەم نێوەدا بۆ خەڵکی کوردستان کە چوار دەیەیە لە ژێر قورسترین باری سەرکوت و داپڵۆسیندا خۆی ڕاگرتووە و ملی بو زۆرداری کۆماری ئیسلامی ڕانەکێشاوە و بەردەوام سیاسەتی فریودەرانەی کۆماری ئیسلامی هەوڵی دابڕانی تێکۆشەرانی ناوچەکانی دیکەی ئێرانی لە ئامانجەکانی خەباتی بەردەوامی ئەم گەلە لە دژی ڕێژیم داوە، زۆر گرینگە کە بەردەوامی هاوخەباتی مەیدانیی هەموو خەڵکی ئێران ببێتە تێگەیشتنێکی واقیعی لە ماهییەتی ڕێژیم و مافی هەموو نەتەوە و دانیشوانی ئێران. پێویستییەک کە دەتوانێ یەک ڕیزی خەباتکارانی هەموو بەشەکانی ئێران بەرامبەر بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی پتەوتر بکا بە جۆرێک کە ڕێژیم چیدیکە نەتوانێ لە جیاوازییەکانی نێوان نەتەوەکانی دانیشتووی ئێران کەڵک وەرگرێ و لە دژی یەکتر بەکاریان بێنێ و هەوڵ بدرێ ئەم هاوخەباتییە ببێتە هۆی هاوپێوەندییەکی ڕێکخراو لە نێوانیاندا بۆ کۆتایی هێنان بە دەسەڵاتی زۆردارانەی ڕێژیم کە بۆ مانەوەی خۆیان بەردەوام هەوڵی دووبەرەکینانەوە و بەگژداچوونەوەی ئازادیخوازانی داوە.

بێگومان لەم هەلومەرجە هەستیارەدا کە دەردەکەوێ نەبوونی بەرنامەیەکی ڕاگەیێندراو و ڕێبەرییەکی هاوبەش یەکێ لە لاوازییەکانی ئەم بزووتنەوەیە، ئەرکی هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆنی دیموکرات و پێشکەوتنخواز زیاتر دەبێ و پێویستە هەموو لایەک بە بەرپرسیاریەتی زیاترەوە و بۆ ڕێبەری کردنی ئەم بزووتنەوە گشتییە هەنگاوی بەکردەوەی جیددی هەڵێننەوە. لە کوردستان کە بەردەوامی خەباتێکی چل ساڵەی خەڵک بە ڕێبەری حیزبە شۆڕشگێڕەکانی لە دژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئەزموونێکی زۆری لە دوای خۆی بەجیهێشتووە، ئێستا ئەرکی هێزەکانی کوردستان بە تایبەت ناوەندی هاوکاری حیزبەکانی کوردستانی ئێران گەلێک گرینگترە کە بە پشت بەستن بە پوتانسییەلی بەرزی شۆڕشگێرانەی خەڵک و ئەزموونی ڕێبەری کردنی شێوازە جۆراوجۆرەکانی خەبات، یارمەتیدەربن بۆ دروستکردنی هاودەنگییەکی بەهێز لە نێوانیاندا و بە بەرنامەیەکی دیار و هاوبەش بۆ ئەم قۆناغە و بۆ گەیشتن بە سەرکەوتن هەنگاو باوێن. هەروەها دەکرێ بزووتنەوەی کوردستان و ئێعتباری ڕێبەری ئەم بزووتنەوە بکرێتە هەوێنی دروستکردنی بەرەیەک لە هێزە شۆڕشگێڕەکانی ناوچەکانی دیکەی ئێران بۆ ڕێبەری کردنی بزووتنەوەی گشتی خەڵک بۆ کۆتایی پێهێنان بە دەسەڵاتی سەرەڕۆی کۆماری ئیسلامی.

ناسر باباخانی:

ئەم بزووتنەوەیە، سەرهەڵدانێکی خۆڕسکە کە دواجار کۆماری ئیسلامی تێکەوە دەپێچێ!

ئاماژە: خۆپیشاندان و ناڕەزایەتییەکان لە ئێران بە دژی گەندەڵی، ناعەداڵەتیی کۆمەڵایەتی، گەڵاڵە چەوتە سیاسی و ئابوورییەکانی دەسەڵات و هەروەها لەپێناو ماف و شوناسخوازیدا هەتا دێ زیاتر و بەربڵاوتر و ڕادیکاڵتریش دەبن، هەر بەو پێیەش سەرکوتی ناڕەزایەتییەکان توندتر و بێبەزەییتر. پرسیار ئەوەیە خۆپیشاندانەکان لە ئێران بۆ زوو دادەمرکێن؟ چۆن دەکرێ بزووتنەوە ناڕەزایەتییەکان بەرفراوانتر و بەربڵاوتر ببنەوە؟ خەڵک و ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی بۆ سەرخستنی ناڕەزایەتییەکان دەبێ چ بکەن و لە چی خۆ ببوێرن؟

«کوردستان» ئەم تەوەر و بابەتانەی لەگەڵ کاک ناسر باباخانی، مامۆستای زانکۆ و چاودێری سیاسی لە واشنگتۆن هێناوەتە گۆڕێ.

ئەگەر بمانەوێ ناڕەزایەتییەکانی ئەمجارە لەگەڵ ئەوانی پێشوو جیا بکەینەوە و تایبەتمەندیی جیاوازی پێبدەین، جیاوازییەکان و ئەدرەسە تایبەتەکانی چین؟

سەرهەڵدانی ئەم دواییەی خەڵکی ئێران بە دژی دەسەڵاتی سیاسیی ئەم وڵاتە، لە ڕاستیدا دەکرێ وەک کامڵ بوون یان باڵغ بوونی سیاسیی قۆناغ بە قۆناغ، لە ماوەی بیست ساڵی ڕابردوودا سەیر بکرێ. ڕێک بیست ساڵ لەمەوبەر بزووتنەوەیەک سەری هەڵدا کە دەکرێ وەک وردەبزووتنەوەی خوێندکاری ناوزەد بکرێ، دە ساڵ دواتر سەرهەڵدانی چینی مامناوەندیی ئێران بەتایبەتی لە تارانی پێتەختی ئەم وڵاتە وردەبزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتیی بە ناوی بزووتنەوەی سەوز ساز کرد، بەڵام لە دوو ساڵی ڕابردوودا سەرهەڵدانێک ساز بووە کە خۆی لە قاوغی وردبزووتنەوە دەرهاویشتووە و لە هەندێ ڕەهەندەوە جیاوازیی سەرەکی لەگەڵ وردەبزووتنەوەکانی بەرلە خۆی هەیە.

لە ڕاستیدا ئەم بزووتنەوەی دوایی، بزووتنەوەیەکی سەرانسەری بوو کە جوغرافیایەکی زۆر بەرینتری لەخۆ گرتبوو کە لە پاش یەکەم ڕاپەڕینی تەنیا دوو ساڵی پێویست بوو سەرلە نوێ سەرهەڵداتەوە، هەروەها لە ڕوانگەی چنایەتییەوە لەوە پێشتر ئەگەر خۆپیشاندەران سەر بە چینی خوێندکار و چینی مامناوەند بوون، ئەوە ئێستا چینی هەژار و پێخواس و تەنانەت چینێکی دابڕاو لە چینی مامناوەند کە پێی دەوترێ lower-middle class (کە زۆر کات خوێندەوارن و نەمرنەژی دەژین) هێمای سەرەکیی بزووتنەوەکەن.

بەپێی داتا فەرمییەکانی کۆماری ئیسلامی زیاتر لە یەک لەسەر پێنجی خەڵکی ئێران لە پەراوێزی گەورەشارەکاندا دەژین و لەبەر هۆکاری دارمانی ئابووری و نەبوونی خۆشبژیوی و وێرانی کشتوکاڵ و بێکاری لە گوند و شارۆچکە و شارەکان کۆچیان کردووە بۆ قەراغ شارە گەورەکان کە زۆربەی هەرەزۆریان گەنجن، ئەمە لە کاتێکدایە کە داتا نافەرمییەکان باس لە بوونی ٢٤ملیۆن کەس لە پەراوێزی گەورەشارەکان دەکەن! کە ئەگەر وتەی پارلەمانیی کۆماری ئیسلامی بکەین بە بنەما، کە دەڵێ هێڵی هەژاری لە ئێران ٤١٨٠٠١٠٠٠ تمەنە، ڕادەی ئەم حەشیمەتە لە ٢٤ملیۆن زۆر زیاتر دەبێ، واتە لەشکرێکی تووڕە و وەزاڵەهاتوو کە دواجار دەتوانێ دەوری یەکلاکەرەوە بگێڕێ بۆ هەموو پێشهاتێکی سیاسی کۆمەڵایەتی.

لایەنێکی تر ڕادیکاڵیزە بوونی ئەم شۆڕشەیە، واتە خۆپیشاندەران چی تر خوازیاری سازش و سازان لەگەڵ دەسەڵاتی سیاسی نین و لە هەموو دروشمەکانی ئاڵوگۆڕ و ڕیفۆرم و بەخۆداچوونەوە و ئەو جۆرە چەمکانەی بۆ چاکسازی دەکار دەکرێن لایان داوە و خوازیاری گۆڕانن، ئەویش گۆڕانێکی بنەڕەتی.

خاڵێکی تر کە دەبێ ئاماژەی پێبکەین، ماوەی سەرهەڵدانەکانە، ئێستا ئەو ماوە و بڕگە زەمەنییە زۆر کەم بۆتەوە و گەیشتۆتە دوو ساڵ. سەیر کە، لە بزووتنەوەی خوێندکاران ساڵی ٧٨ تا دەگەیە بزووتنەوەی سەوزی ساڵی ٨٨ دەبێتە دە ساڵ، تا دێینە سەرهەڵدانەکەی ساڵی ٩٦ کە خەڵک لەبەر پرسی ئابووری ڕژانە سەر شەقام دەبێتە هەشت ساڵ و دوو ساڵ دواتر سەرهەڵدانێکی ڕادیکاڵتر، گشتگیرتر و لە جوغرافیایەکی زۆر بەربەرینتردا ڕوو دەدا. ئەمە بە چ واتایەک دێ؟ بە واتای کەڵەکەبوونی داخوازە سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی خەڵک دێ کە لە لایەن دەسەڵاتەوە، وڵامی پێ نەدراوەتەوە، بۆیە سەر لە نوێ دوای دوو ساڵ هەڵەسوونی هێناوەتەوە.

جەنابت پێشتریش باسی ئەوەت کردبوو کە خەڵک دێن و شەقام لە دەست دەسەڵات دەستێننەوە. یانی ئێمە ئێستا لە قۆناغی خاوەندارێی خەڵک لە شەقام و داخوازەکانیان داین؟

وەک پێشتریش گوتوومە یەکێک لە خاڵە هەرە بەهێزەکانی ئەو جۆرە سەرهەڵدانانە، ئەستاندنەوەی شەقامە لە دەسەڵات. دەبینین لەم سەرهەڵدان و خۆپیشاندانانەدا شەقام دەکەوێتە دەست خەڵک و دەبێتە پێگەیەکی زۆر بەهێز بۆ ئەوەی کە دەسەڵات بەرەوڕووی تەنگەژە بکا و دواجار بەرەو گۆڕینی ببا یا لانیکەم تووشی چاکسازیی بنەڕەتیی بکا. لە نیزیکبوونەوەی مەودای خۆپیشاندانەکانیشدا ئەو کۆدە دەخوێنینەوە کە ئەگەری ئەوەی هەیە ئێمە بۆ ساڵێکی دی یان بۆ شەش مانگی دیکە یان زووتر یان بە هاتنە گۆڕێی هەر دەرفەت و بیانوویەکی دی، خەڵک بڕژێنە سەر شەقامەکان، بۆیە بە باوەڕی من ئەوەش وەک خاڵێکی گرینگ دەبێ زۆر بەوردی سەرنجی بدرێتێ.

دەسڕاگەیشتنی ئازاد بە زانیارییەکان و بەربڵاویی تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چ کاریگەرییەکی لەسەر سەرهەڵدانەکان و بەردەوامییان بووە و دەبێ؟

ئەوە سۆنامییەکە کە بەڕاستی کۆماری ئیسلامی زراوی لێ چووە. وەک پۆمپێئۆ باسی دەکا زیاتر لە ٢٠هەزار گرتەوێدیۆ و وێنە بۆ وەزارەتی دەرەوەی ئەمریکا نێردراوە کە پێشێلکردنی مافی مرۆڤ لە ئێران و سەرکوتی خۆپیشاندەران و قەڵتوبڕی ئەوان لە لایەن دەزگا ئەمنی و نیزامییەکانی کۆماری ئیسلامی ئاشکرا دەکەن. کۆماری ئیسلامی لە جۆری پێوەندیی خەڵکی ئێران لەگەڵ دنیای ئازاد و دێموکراتیک دەترسێ بۆیە تا ئێستا بەم ڕادەیە سانسۆڕ نەخراوەتە سەر میدیاکان و نەبیندراوە کە خێرایی ئینتێرنێت تا ئەم ڕادەیە خاو بکرێتەوە. بۆ یەکەم جار لە مێژووی هەموو دنیادا ئێران بوو بە یەکەم وڵات کە خێرایی ئینتێرنێت تا ئەم ڕادەیە خاو کاتەوە و تەنانەت بە پێی ڕاپۆرتەکانی نێت بلاکس (NetBlocks) ڕادەی کەڵک وەرگرتن لە ئینتێرنێت لە سەتا بگاتە پێنج و دواجار سفر، بۆ سازکردنی دوورگەیەکی ئایزۆلەی دابڕاو لە دنیای ئازاد و بۆ کۆنترۆڵ و سەرکوت و داسەپاندنی کەشی ئەمنی بەسەر وڵاتدا و پێشگیری لە بڵاوبوونەوەی هەواڵە مەترسیدارەکانی نێوخۆ کە لە دەوری کوشتنی خۆپیشاندەران خولی دەخوارد. هەر بۆیە ماوەی دە ڕۆژ ئێرانی لە جیهان دابڕاند، تەنانەت ئێستاش ئەم خاوی ئینتێرنێتە بەردەوامە و تا ئەم ساتە کە ئێمە خەریکی ئەو وتوویژەین لە خوزستان و بەلووچستان و لە هەندێک شوێنی دیکە ئینتێرنێت وەسڵ نەبۆتەوە!

بەڵام وەک دیتمان سۆنامی گرتەڤیدیۆییەکان لە پاش بەرقەرار بوونەوەی هێڵی ئینتێرنێت دنیای هەژاند و جیهان ئاگاداری جەنایەتەکانی کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە خۆپیشاندەرەکان بوو، سەیری هەڵوێستی ئەمریکا و وڵاتانی ئوروووپایی بکەی بۆت دەدرەکەوێ کە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چەندە شوێندانەرن.

بەهەر حاڵ سەرەڕای هەموو ئەم حەوڵاڵەی ڕژیم، ئێستا هەموو کەس وەک «شارۆمەند-پەیامنێر» بەس بە موبایلەکەی خۆی سەرکوت و جەنایەتەکانی کۆماری ئیسلامی تۆمار دەکا.

وەک دەزانین و باسیشمان کرد، ناڕەزایەتییەکان زۆر بەتوندی سەرکوت کران، بۆ؟

دیارە ئەوە تایبەتمەندیی هەموو سیستمێکی دیکتاتۆرییە، بەڵام ئەمن پێم وایە بۆ شرۆڤەی هەموو ڕووداوێکی سیاسی یان کۆمەڵایەتی، دەبێ باسی دەور و کردەوەی کەسانی پشت ڕووداوەکەش بکەین! بۆ وێنە ئاکاری ترامپ ڕێک لە ڕوانگەی سایکولۆژییەوە دەتوانی شرۆڤەی دروستی بۆ بکەی.

لە سەرجەم ڕووداوەکانی ئێرانیش ئەوە خامنەییە کە دەبێ وەک چەق و ناوەندی بڕیارەکان لێی بڕوانین. خامنەیی لەباری کەسێتیی و لەڕووی سایکۆلۆژییەوە نەخۆشیی دەروونیی هەیە! نەخۆشیی دەروونی وەک چی؟ تۆ ئەگەر سەیر بکەی هەر لە دوای مەرگی خومەینی بە یەک شەو لە «حجەالاسلام»ڕا بوو بە «آیت الله»، ئەو ڕقەی لە ڕەفسەنجانی هەیبوو دەگەڕاوە سەر ئەوە کە ڕەفسەنجانی کەسێکی نیزیکتر بوو لە خومەینی، بۆیە ئەم کینەشی نەشاردەوە تا ئەم کارەساتەی بەسەر هێنا و لەسەر ڕێی خۆی لایدا، یان با بڵێین لە پێوەندی جۆری هەڵسوکەوتی لەگەڵ «آیت الله» مونتەزیریدا کە هەرگیز خامنەیی بە هیچ دانانەنا یا تەنانەت لەگەڵ ڕێبەرانی بزووتنەوەی سەوزدا عەینی شت. ئەگەر تۆ سەیری ئەدەبیاتی ڕێبەری کۆماری ئیسلامی بکەی، ئاخاوتنەکانی بەدوورن لە شەئنی دیپلۆماسی و تەنانەت بەدوور لە شەئنی ئەخلاقی بۆ ڕێبەری وڵاتێک. بۆ نموونە چەند ساڵ لەوە پێش ئایدیۆمی «نفووز»ی کرد بوو بە بنێشتەخۆشکە و، دەست و پێوەندییەکانی لە میدیاکان بەردەوام ئەوەیان دەجوو. پێرارەکە تێرمی «اراذل و اوباش»ی بۆ خۆپیشاندەران بەکار هێنا. ئەم ساڵ هات و «اشرار»ی بۆ لەکارکردن. هەمووی ئەوانەش کۆدێکن بۆ ئەوەی ناوەندە ئەمنییەتی و بەسیج و هێزە چەکدارەکان بەپێی هەمان دەستەواژەی بەناوبانگی «آتش بە اختیار» لە هیچ نەپرینگێنەوە و بە هەموو هێزەوە خەڵک سەرکوت بکەن. لە ڕاستیدا ترسی دیکتاتۆر و ترسی دەسەڵاتێکی ملهۆر هەمیشە لەبەر ئەوەیە کە دەسەڵاتەکەی لەکیس بچێ، بۆیە خەڵک بێبەزییانە سەرکوت کران. ئەوەشمان لەبیر نەچێ کە ئەوان لە تەنیشتەوە لوبنان و عێراق دەبینن کە خەڵک هاتوتە سەر شەقامەکان و ترسی ئەوەیان لێ نیشتووە ئاڵوگۆڕ لە پێکهاتەی سیاسیی وڵاتدا پێک بێ و تەنانەت ئەم ڕێژیمە بەیەکجاری هەر تێکەوە بپێچرێ. بۆیە ئەم ناڕەزایەتییانە بەم شێوە توندە سەرکوت کران.

کە هەڵسەنگاندن بۆ خۆپیشاندان و ناڕەزایەتییەکان لە چەند ساڵی ڕابردوودا دەکرێ، «بۆشایی ڕێبەریی دیاریکراو» یەکەم شتە قسەی لەسەر دەکرێ. بەو حاڵە و لە بەردەوامیی ئەو دۆخە، داهاتووی سەرهەڵدان و ناڕەزایەتییەکانی خەڵک چۆن دەبێ؟

ڕەنگە ئەوە بۆ سەرهەڵدانێکی کلاسیک تا ڕادەیەک ڕاست بێ، بەڵام لە نەبوونی ڕێبەرێک کە ئیجماعی گشتیی لەسەر بێ، هەندێ جار نەبوونی ڕێبەرییەکی دیاریکراو خۆی لەخۆیدا دەبێ هۆکارێک بۆ ئەوەی کە یەکگرتووییەکی زیاتر – بەتایبەتی لەم جۆرە سەرهەڵدانانەدا – ساز بێ. چون لەبەر جیاوازیی لایەنەکان بەهەر حاڵ بەشێک لە خەڵکانی ئێران هەن کە لەگەڵ لایەنێکی سیاسیدا نین، یان بەشێک لە نەتەوەکان لەگەڵ حیزبێکی سیاسیدا نین.

بۆیە بە ڕای من بۆ بەردەوامیی ئەم خۆپیشاندانانە کە بێ سەرە و ڕێبەری نییە، سۆشیال میدیا دەتوانێ جۆرێ یەکیەتیی سەرانسەری ساز بکا کە بە تەعبیری مانوئێل کاستێلز وەک تۆڕێکی بەربڵاو و دووردرێژ «هیوا» و «تووڕەیی» لە هەناوی یەکتردا کۆکاتەوە. ئەگەرچی شوێنی لۆکاڵیی سەرهەڵدان شەقامە و تووڕەیی خەڵک لەوێ خۆدەردەخا، بەڵام سۆشیال میدیا شوێنی کۆبوونەوەی سەرانسەری و ئاڵوگۆڕی زانیارییەکانە و هیوا بە دوارۆژێکی باشتر. بۆیە شەقام وەک هێزی ڕەق ئامێری و سۆشیال میدیا دەبێ وەک هێزی نەرم ئامێری ڕەچاو بکرێ.

کۆماری ئیسلامیش ئەوی بەباشی بۆت دەرکەوتبوو بۆیە بە هەموو توانایەوە دەستی کرد بە فیلتێرینگی سۆشیال میدیا و خاوکردنەوەی خێرایی ئینتێرنێت، بۆ ئەوەی کە ئەو دەوری ڕێبەرییە لە سۆشیال میدیادا لەنێو بەرێ.

ئیزنم بدە برێک باسەکە بکەمەوە، وەک بۆخۆشت دەزانی بۆ سەرهەڵدانی زۆربەی هەرە زۆری شۆڕشە گەورەکانی دنیا چەند هۆکاری سەرەکی هەیە بۆ وێنە بۆ سەرهەڵدانی شۆڕشی فەڕانسە وەک گەورەترین شۆڕشی مێژووی مرۆڤایەتی، دوو هۆکاری سەرەکی ڕەچاو دەکرێ. یەکەم بوونی پاشخانێکی ڕۆشنبیری مێژوویی لەم وڵاتەدا و دووهەم گرفت و کێشەی ئابووری. ئەم بزووتنەوەیەی ئێستا لە ئێران سەریهەڵداوە لەبری پاشخانە ڕۆشنبیرییەکەی فەڕانسە، ئەوە سۆشیال میدیایە کە ئەم بۆشاییەی بۆ پڕ دەکاتەوە و لەباری...

...ئابووریشەوە هەموومان دەزانین کە ئێران چەندە کاول بووە!

شۆڕشی فەڕانسەش سەرەتا ڕێبەری نەبوو، خاوەنی نەبوو، بەڵام دواتر بوو بە خاوەن سەر و لە ڕەوتی بەرەوپێش چوونیدا خۆی ڕێکخست. توندوتیژییەکانی سەرەتای شۆڕشیش کە بە هێرشکردن بۆ سەر بەندیخانەی باستیل دەستی پێکرد لە ڕاستیدا هێرش بۆ سەر نمادی ستەم و نادادپەروەری بوو. ڕووخانی باستیل، ڕووخانی هەیبەتی دەسەڵات بوو. وەک چۆن شۆڕشی فەڕانسە بەرهەمی ساڵ و دوو ساڵ و سێ ساڵ نەبوو بەڵکوو بەرهەمی هەفتا_هەشتا ساڵ کەڵەکە بوونی...

دیمانە: عەلی بداغی

⟸

...گرفتەکانی کۆمەڵگەی فەڕانسە بوو، بزووتنەوەی نوێی خەڵکی ئێرانیش بەرهەمی چل ساڵ کەڵەکە بوونی کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکانی کۆماری ئیسلامییە.

بەشێکی پرسیارەکەش ئەوە بوو کە داهاتووی سەرهەڵدانەکان چۆن دەبێ؟

وەک باسم کرد بێگومان سەرهەڵدانەکان بەردەوام و پێم وایە زیاتریش دەبن. چون حکوومەت و دەسەڵات ناتوانێ چارەسەری کێشەکان بکا، حکوومەت تووشی گوشارێکی لە ڕادەبەری دەرەکی و ژوورەکی بۆتەوە و لە لایەکی تریشەوە ئەساسەن ماهییەتی ئەو حکوومەتەش، ماهییەتێکی نەگۆڕە و هەڵگری ڕیفۆرم نییە، لەبەر ئەوەی ژیانی خەڵک بەرەو دۆخێکی خەراپتر دەڕوا و تەنانەت وەک پێشتر باسم لە کەسێتیی خامنەیی کرد هەر ئەو بوو کە چراسەوزی دا بە هێزەکان بۆ ئەوەی کە خەڵک سەرکوت بکەن. خووی دیکتاتۆر ئەوەیە کە لە بڕیارەکەی پاشگەز نابێتەوە. ئەوەش وا دەکا کە گوشاری سەر خەڵک زیاد بێ و دواجار وەک هۆکاریک بۆ دیسان سەرهەڵدانی خەڵک، ئەویش لە سەرانسەری ئێراندا.

بزووتنەوەی ئەم جارە بە پێی ئەوە کە دوای ماوەیەکی کورت (پاش دوو ساڵ) سەری هەڵداوە و لە باری جوغرافیایی و ڕادەی حەشیمەت زۆر بەرفرەوانتر و ڕادیکاڵتر بوو ئەگەری سەرهەڵدانەوەی لە کورتماوەدا و ڕماڵینی سیستم، یەکجار زۆرە، من پێموایە چیی وای نەماوە دواپەردەی شانۆی کۆماری ئیسلامی ببینین!

ئەدی چۆن دەکرێ نارەزایەتییەکان بەربڵاوتر بکرێن، ئەسڵەن لە بنەڕەتڕا دەکرێ شۆڕشێک بەدژی ئەم ڕێژیمە وەڕێ بخرێ، ڕێژیمێک کە خۆی بەرهەمی شۆڕشە؟ مەلزووماتەکەی چییە؟

ئەمە پرسیارێکە کە چل ساڵە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی بەدوویدا وێڵە، تەنانەت وڵاتانی بیانی و لەسەروویانەوە ئامریکا کە چۆن دەکرێ شۆڕشێک بەدژی ئەو شۆڕشە وەڕێ بخرێ؟ هەر لەم ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستەدا یا تەنانەت لە ئامریکای لاتیندا شۆڕش ڕووی داوە و کەسێک هاتۆتە سەر کار وەک شۆڕشگێر، وەک نموونەی ئەم ئەفسەرانی عەرەبی وڵاتیی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست کە وەک قارەمان، وەک ڕزگاریدەر هاتنە سەر کار کەچی دواتر بۆخۆیان بوون بە دیکتاتۆر و هەر بە شۆڕشیش لەبەین چوون. بۆ نموونە لە عێراق و میسر و یەمەن و...

جا بۆیە بۆ ئەوەی کە سەرلە نوێ شۆڕشێک وەڕێ بخرێتەوە ڕەنگە بەو مانا کلاسیکییەی کە ئێمە لە شۆڕش دەڕوانین ڕوو نەدا، لەبەر ئەوەی بارودۆخەکە ئاڵوگۆڕی زۆری بەسەردا هاتووە. تا ئێستا ئێران پێی وابووە کە لە نەبوونی ئاڵتێرناتیڤێکی جیدیدا دنیا بە هەموو جۆرێک مامەڵەی لەگەڵ دەکا، یانی ترسی بەسووریە بوونی ئێران و ئەو کابووسەی کە ئێستا لە سووریە ڕووی داوە، بووە هۆکاری ئەوەی دنیا لەبەرامبەر کۆماری ئیسلامیدا نەوی بکێشێ.

چون لە ڕاستیشدا لە ئێستادا ئێران ئۆپۆزیسیۆنێکی جیدی نییە، ئۆپۆزیسیۆنێک کە هەندێ ڕوخساری دیار هەبێ نییەتی.

بۆیە سەرەتا پێویستە ئۆپۆزیسیۆنێکی یەکگرتوو و بەهێز هەبێ، بۆ ئەوەی کە لە دنیای دەرەوە وەک ئاڵتێرناتیڤ و بەدیلێکی شیاو سەیریان کا و دواتر بتوانن لانیکەم وەک حکوومەتێکی کاتی یان گوزار لە کۆماری ئیسلامی شکل بگرێ و، پیشانی بدەن کە ئەم ئۆپۆزیسیۆنە یەک دەستە و تایبەتمەندی دێموکراتیکی هەیە و دواجار بە هەڵبژاردن کارەکانی بەڕێوە دەبا. بۆیە من پێم وایە بەر لە هەموو شتێک سەرەکیترین کار دروستکردنی بەرەیەکی هاوبەشە و تا کاتێکیشئەو بەرە هاوبەشە لە نێو ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیدا نەبێ ئامریکا و دنیای دەرەوە دەستیان بۆ هیچ ناچێ.

بۆ نموونە کۆبوونەوەی «معارض»ی عێراقی بە ناوی کۆنگرەی لەندەن بۆ لابردنی سەدام بە ئیبتکاری وەزیری دەرەوەی ئەو کاتی ئامریکا ساز بوو. ئەو دەم هەندێک فەیس لە نەتەوە جۆربەجۆرەکان، کورد و عەرەبی شیعە و عەرەبی سوننی یەکیان گرت و دواجار توانییان دەسەڵاتەکە بگوازنەوە بۆ ئەم کۆنگرەیە. بۆیە شتێکی هاوشێوەی وەک کۆنگرەی لەندەن دەکرێ، بەڵام ئامریکا ئەوە نابینێ، ئورووپا ئەوە نابینێ و هەروەها هەندێ فاکتۆری دیکە وەک پێوەندییە ئابوورییەکانی ئەمریکا لەگەڵ وڵاتانی عەرەبی دراوسێی ئێران و کەنداو دەور دەبینن کە لەواندا ئێران وەک گورگەکەی چیرۆکی هەیاس بۆ ترساندنی ئەوان بەکاری بێنن. لە هەر حاڵدا پاشنەئاشیلی کۆماری ئیسلامیی ئێران هەر دەتوانێ ئەوە، بێ کە بە دروستبوونی بەرەیەکی یەکگرتووی گۆڕانخواز و دێموکراتدا خەبات دژی کۆماری ئیسلامی بچێتە فازی کۆتاییەوە ئەمە کاتالیزۆرە بۆ بەردەوامیی نارەزایەتییەکان، بەڵام لە یادمان نەچێ کە خەڵک لە نێوخۆ هەمیشە هەنگاوێک لە پێش ئۆپۆزیسیۆن بووە!

هەڵسەنگاندنی ئێوە بۆ ڕۆڵی ئۆپۆزیسیۆن لە نارەزایەتییەکانی ئەمجارەدا چییە؟ وە لە داهاتوودا ئۆپۆزیسیۆن چۆن دەتوانێ کۆمەگ بێ و ببنە فاکتۆرێکی شوێندانەر؟

ئەگەر بێنم ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی کورد پێک بگرم دەتوانم بڵێم ئۆپۆزیسیۆنی کوردی بە حوکمی ئەو پاشخانە فکرییە، بە حوکمی ئەو چوارچێوە ئۆرگانیک و ڕێکخراوەییەی کە هەیەتی لە هەموو ئۆپۆزیسیۆنەکانی دیکە دەتوانێ لە داهاتوودا زیاتر شوێندانەر بێ، دیارە ئەگەر بە گوتاری هاوبەشەوە بچێتە بازنەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانییەوە. بەهەر حاڵ ئێستا ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران هەیە و ئەگەرچی خۆم ڕەخنەم لێی هەیە بەڵام دەتوانێ دەسپێکێکی باش بێ.

لە پێوەندی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆن بەگشتیدا ڕۆڵی ئۆپۆزیسیۆن لە نارەزایەتییەکانی ئەمجارەدا بە باوەڕی من ڕۆڵێکی ئۆرگانیک نەبوو. ئەم سەرهەڵدانانە، سەرهەڵدانێکی خۆڕسک بوون وەک زۆربەی سەرهەڵدانەکانی تر.

بەڵام کۆماری ئیسلامی بۆ کەمکردنەوەی عەزەمەتی گیان بازی خەڵک و بە جۆرێ داشکاندنی سەنگی خۆپیشاندانەکان دەیهەوێ کە بەسەر ئۆپۆزیسیۆنیدا بێنێ و بە تایبەتی یەک دوو جەریان (وەک کوڕی شا و موجاهیدین) زەق دەکاتەوە کە نە توانایی ئەم ڕێکخستنەیان هەیە و نە ئەو پێگە کۆمەڵایەتییە کە بتوانن کارێکی لەم چەشنە بکەن. بۆیە ئەمن سەرهەڵدانەکان بەخۆڕسک دەزانم و دیارە حاشا لە ئینتیمای سیاسیی خەڵکی ئێرانیش ناکەم.

کەوا بوو کۆماری ئیسلامی دەیەوێ بە تیرێک دوو نیشان بپێکێ: یەکەم کەشەکە ئەمنییەتی بکا و دواتر خەڵک تاوانبار بکا بەوەی بە فیتی دەرەکی هاتوونە دەرێ بۆوەی بێبەزەییانە سەرکوتیان بکا. (بڕوانە سێناریۆی هەمیشەیی: ئێعتراف وەرگرتن لە خەڵک لە تلویزیۆنی کۆماری ئیسلامیدا) لە کوردستانیش باس لە حیزبەکانی «ضد انقلاب» بنێشتەخۆشکەی سەر زارێتی!

لە کۆتایی وڵامی پرسیارەکەتدا دەبێ بڵێم ئۆپوزیسیۆن لەم سەرهەڵدانانەدا دەور و ڕۆڵێکی ئەوتۆی نەبووە. بەڵام لە داهاتوودا چۆن دەبێ دەگەڕێتەوە سەرخۆیان. وەک گوتم ئێمە وک کورد دەبێ هاوکاریی بەکردەوە و گوتاری هاوبەشمان هەبێ و لە پێوەندی لەگەڵ ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانیدا لای کەم تا ئێستا پێموانییە ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی ئەوپوتانسیەلەی هەبێ و ئەو هێزە بتوانێ فاکتۆرێکی شوێندانەر بێ.

جەنابت ڕۆڵی ژنان لە نارەزایەتییەکانی مانگی خەزەڵوەردا چۆن هەڵدەسەنگێنی. پێت وانییە سەرکوتی توندی ژنان لە پێشتریشدا لەو ترسەوە سەرچاوە دەگرێ کە ڕێژیم نایهەوێ ئەم کڵێشە نوێیە تەحەممول بکا؟

وەک خۆت ئاماژەت پێکرد لە پرسیارەکەتدا، ڕێژیم نایهەوێ سەرچەشنێکی دیکە لە نێو بزووتنەوەی سەراسەریی ئێراندا بەو وردەبزووتنەوانە زیاد بێ. ئێستا بزووتنەوەی کرێکاریمان هەیە، بزووتنەوەی خوێندکاریمان هەیە، بزووتنەوەی نەتەوەییمان هەیە و بزووتنەوەی دیکە. ترسی ڕێژیم لە بزووتنەوەی ژنان ئەوەیە کە بە جۆرێک ئەمە ڕێک چاوی ئەسفەندیاری ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی نیشانە گرتووە! واتە لە ماوەی ٤٠ساڵ دەسەڵاتی سیاسیی خۆیدا، ڕۆخساری ژنی باش و ژنی خەراپی وێنا کردووە. ژنی باش بریتییە لەو ژنەی کە چارشێوێکی بەسەرەوە، دایکێک کە لە ماڵ خەریکی چێشت لێنانە و کاری بە هیچ کێشەیەکی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە نییە و دەچێتە وانەکانی قورئان و، ئەگەر لەو پەڕی خۆیدا چالاکیی کۆمەڵایەتیی هەبێ ئەوە یان بۆ ئیمام حوسێن یان بۆ بۆنە جۆربەجۆرەکانی مەزهەبییە و چاوی بەسەر ئەوەیە کە منداڵەکانی تووشی کێشە نەبن، ئەوە خوێندنەوەیەکی فەرمییە لە ژنی باش و ژنی موسڵمان لە کۆماری ئیسلامیدا. بەڵام ئێستا لەو سەردەمەدا ئێمە دەبینین دەوری ژنان زۆر زۆر بەرچاوە، وەک ژن و وەک هێزی شوێندانەر. یانی کاتێک لە بزووتنەوەیەکدا ژن دێت هاوشانی پیاو دەست پێدەکا بە خەبات و درووشم دەدا، چەشنێک لە چالاکیی ڕۆمانتیسیزم لە نێو کەشی ئەو سەرهەڵدانەدا ساز دەبێ کە لە هەموو فەزای دنیادا شتی وا هەیە. تەنانەت بە جۆرێک لە جۆرەکان پەیوەندییەکی ئەوینداری لە نێو خۆپێشاندەران ساز دەبێ و پێوەندییەکی عاتفی باڵ بەسەر سەرهەڵدانەکەدا دەکێشێ. ڕێژیم دەمەکە بەمەی زانیوە داوە و هەوڵ دەدا ڕێی لێبگرێ. چون سیمین دوبووار گوتەنی ئەوە ژنی ئازایە کە دەتوانێ منداڵی ئازا و ڕەها و چاونەترس ڕابێنێ، بۆیە لە داوێنی ئەو ژنەیە کە منداڵ پەروەردە دەبێ و دواجار ئەو منداڵە لەسەر بنەمای ئەو بارهێنانە و ئەو پەروەردە کردنە دەتوانێ بەدژی زوڵم و زۆری دەنگ هەڵبڕێ. تەنانەت لە نێو ئەدەبیاتی ڕەسمیی دەسەڵاتدا توندوتیژییەکی گوفتاری و سووکایەتی زمانی بەرامبەر بە ژن هەیە یان وەها باو کراوە کە کاتێک ژنێک دەسبەسەر دەکرێ یان بازجوویی لێدەکرێ ئابرووی بنەماڵەکەی دەچێ، ئابرووی ئەو ژنەی دەچێ واتە لە کەرەسەی جۆراوجۆر کەڵک وەردەگرن بۆ ئەوەی ژن وەک هێز و دینامیزمێک لە بزووتنەوەدا پاشەکشەی پێ بکرێ و بیبەنەوە چوارچێوەی ماڵ و بیانخەنە ژێر چاوەدێریی باب و برا و مێردەوە و بەم شێوەیە دەیانەوێ ڕێیان لێ بگرن. بەڵام بە خۆشییەوە ئەمە بە دڵی کۆماری ئیسلامی ناچێتە پێشێ و بەشداریی ژنان لە مەیدانی نارەزایەتی تۆختر بووە و تەنانەت هەندێک جار تۆ لەو گرتە ڤیدیۆییانەدا دەبینی کە ژن دەوری لیدێر دەگێڕێ. ئەمە نیشاندەری ئەوەیە کە کۆماری ئیسلامی لەو هێزە تۆقیوە و لە داهاتوودا ژنان دەورێکی زۆر سەرەکی دەگێڕن.

کاک ناسر کەمێک پێشتر ئاماژەت بەو دەستەواژانە دا وەک «خەڵک» و «خەڵکی ڕاستەقینە». خامنەیی چەند ڕۆژ پێش لە کۆبوونەوەی لەگەڵ کۆمەڵێک بەسیجیدا گوتی کە ئیرادەی «خەڵک» توانیی بەسەر «پیلان»ەکەدا سەر بکەوێ. کاک ناسر ئەگەر هەڵوێستەیەک لەسەر ئەم قسانە بکەین، کام خەڵک و کام پیلان؟

خامنەیی دەمێکە لە وشەی «مردم»، واتە خەڵک کەلک وەردەگرێ، بۆ ئەو «مردم» بریتین لە دەستوپەیوەندی گوێڕایەڵی خۆت کە لە شەقامەکان بە ئەمری ئەو خەڵک دەدەنە بە گوللە لە ڕوانگەی نیزامەوە ئەوانە «خەڵکی ڕاستەقینە»ن، بۆیە بە یارمەتی وەرزرەتەکان و دەزگاکان خەڵک دێننە سەر شەقامەکان کە زۆربەیان مووچەخۆر و خوێندکار و قوتابی و مامۆستان کە ناچاریان دەکەن کە دەبێ ئیمزا بدەن و دەبێ خۆپیشاندان بکەن و لەسەر شاشەی تلویزیۆنیش ناوی دەنێن حەماسەی خەڵک!

مەسەلەیەکی چینی دەڵێ کاتێک شتێک بەراوژوو نیشان دەدەی؛ واتە درۆ دەکەی. ئەمە پیشەی وڵاتانی دیکتاتۆری و دواکەوتوویە کە ڕاستییەکانی نێوخۆ بە پێچەوانە نیشان دەدەن بۆ شاردنەوەی کەموکوڕییەکانی وڵات.

خامنەیی هەر لە سەرەتای دامەزراندنی کۆماری ئیسلامییەوە هەتا ئێستا، بەتایبەتی پاش مردنی خومەینی کە دەسەڵاتی گرتە دەست، ئیستراتیژیی سەرەکیی ئەم وڵاتەی بۆ نێوخۆ و دەرەوە لەسەر بنەمای بەراوەژوو نیشاندانی واقعییەتەکانی کۆمەڵگە دارشتووە. ئەمە بەڵکوو دوکتورینێک بووە کە لە سەرەوەی هێرەمەکە واتە خۆی بۆ خوارەوە دیکتە دەکرا و لە هەموو بوارەکاندا بەجۆرێک هەوڵ دراوە کە سیمای ڕاستەقینەی دیاردەکان بشاردرێنەوە. شەخسی خامنەیی لەسەر بنەمایەکی پارانۆییدی بۆ بەلارێدا بردنی ڕاستییەکان لە زۆر تاکتیکی سەیروسەمەرە کەڵکی وەرگرتووە، بۆ وێنە ئەم دەستەواژانە بە بەردەوامی لە گوتارە سیاسییەکانی ئەو حکوومەتەدا کە لە زمانی «ولی فقیه« دەگوازرێتەوە بەدی دەکرێوەک پیلان، دوژمن، تەماح، سیخوڕی، دەستەواژەی نفووز، خەیانەت، هەڕەشەی دەرەکی، دەستی پشتی پەردە، ئەرازل و ئەوباش و، ئەشرار لەم دواییانەدا و، ئەمە بۆتە هۆکارێک بۆ ئەوەی کە بە هەر جۆرێک بەر بە هەر چەشنە پلۆرالیزمێکی سیاسی بگرێ. ئەم «خەڵک»ەی کە جەنابیشت باست فەرموو دەچێتە خانەی ئەم دەستەواژانەی ئەو بۆ مەرامەکانی بەکاری دێنێ.

بەڵام بەپێی هەموو ئامار و داتاکان کە لە ناوەندە ئاکادیمیک و باوەڕپێکراو نێونەتەوەییدا هەیە، کۆماری ئیسلامی بەپێچەوانە ئیدیعای ڕێبەرەکانی، ڕێژیمێکی دارماوە، ئەم داتایانە تەعبیر لە دۆخی کارەساتباری ئێران دەکەن کە لە ڕاگەیاندن و میدیاکانی کۆماری ئیسلامیدا نەک باس ناکرێ، بەڵکوو باس کردنەکەشیان باسی سەرە؛ بۆیە لە حەقیقەتدا ئەو قەرائەتە ڕەسمییەی کە ڕێبەری کۆماری ئیسلامیی ئێران لە شەقامەکان دەیداتە دەرەوە، ڕێک بەراوەژوو نیشان دانی حەقیقەتەکان و، ئەوەی مرۆڤکوژ و خوێنڕێژە پیاوەکانی ڕێبەرن نەک خەڵکی ئێران!

کاک ناسر سپاس بۆ بەشداریت لەم دیمانەیەدا.

سپاس بۆ ئێوە و سەرجەم هاوکارانتان، «کوردستان» ئاوەدان!

وتەی کردنەوەی کۆنگرەی ١٧ی حیزبی دێموکراتی کوردستان

بەڕێزان!

جەنابی مامۆستا عەبدوڵڵا حەسەنزادە، جەنابی کاک جەلیل گادانی، جەنابی کاک حەسەن ڕەستگار، کەسایەتییە تێکۆشەرەکانی حیزب!

بەڕێز سکرتێری گشتیی حیزب، بەڕێزان دەفتەری سیاسی، ئەندامانی دەفتەری سیاسی، کومیتەی ناوەندی و بەگشتی ئەندامانی ڕێبەری، بەڕێزان کادر و ئەندام و پێشمەرگەکانی حیزب بەشدار لە کۆنگرەی حەڤدەیەمی حیزبی دێموکراتی کوردستاندا، کۆنگرەی شەهیدانی ١٧ی خەرمانان، شەهیدانی سەرکردە، شەهیدانی کادر و شەهیدانی پێشمەرگە سوورخەڵاتەکانی حیزبەکەمان؛ کە بە ڕۆژی ڕووناک و بە بەرچاوی دنیاوە لە پەلاماری تێرۆریستیی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا شەهید بوون!

خۆشەویستان!

خۆم بە بەختەوەر دەزانم و جێگای شانازیمە کە دەستپێکی کۆنگرەی شەهیدان، دیمە بەردەم ئێوەی تێکۆشەر و لە چەند ڕستەیەکی کورتدا ئیشارە بە کۆسپەکان و دەرفەتەکانی بەردەم کۆنگرە بکەم و دەستپێکی کۆنگرە ڕابگەیەنم.

بەڕێزان!

ڕیسالەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە لایەکەوە خۆ بە خاوەن کردن و پاراستنی ئەو دەسکەوتە نەتەوەییەکە کە لە مێژووی پڕ هەوراز و نشێو و تەژی لە قوربانی داندا بۆ نەتەوەکەمانی بەدەست هێناوە، وەک کۆمار، ئاڵا، پێشمەرگە، سروودی نەتەوەیی و ڕێچکەی خەباتی فرە ڕەهەندی نەتەوەیی و؛ لە لایەکی دیکەشەوە ڕوانینە بەرەو ئاسۆی داهاتوو و کەلکوەرگرتن لە هەر دەرفەتێک کە هەنگاوێک بەرەو پێشمان بەرێ و نیزیکمان بکاتەوە لە ئامانجە گەورەکەمان، کە وەدەستهێنانی مافی نەتەوەیی گەلی کوردە لە پانتاییە ڕۆژهەڵاتییەکەیدا و لە پانتاییە نیشتمانییەکەیدا.

داوام ئەوەیە کە بە وردبینییەوە داواکان هەڵسەنگێنین و کۆسپ و دەرفەتەکانی ڕێگای پڕ هەوراز و نشێوی خەبات دیاری بکەین. پێویستە بیر لەوە بکەینەوە کە چۆن لە هەر دەرفەتێکدا بۆ وەدەستهێنانی مافی نەتەوەکەمان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کەلک وەرگرین و ئەوەش وەدی نایە مەگەر بە پتەوکردنی ڕیزەکانی حیزب، هەوڵدان بۆ یەکگرتنەوەی بنەماڵەی گەورەی دێموکرات و یەکگرتن لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی دیکە و دەستەبەر کردنی یەکیەتییەکی پتەوی نێو ماڵی کورد لە لایەک و هێنانە مەیدانی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان لە لایەکی دیکەوە، لێرەدایە کە ئادرەسێکی بەهێز بۆ چارەسەری کێشەی کورد لە ئێراندا دروست دەبێ، کە ئەویش جێگایەک نییە جگە لە شەقامەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بۆ ئەوەش کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لەو ئەرکە نەتەوەییە گرینگەدا سەرکەوتن وەدەست بێنێ؛ دەبێ بە تێکۆشانی هەمەلایەنە، هەوڵ بدەین لەباری سیاسی، لەباری ماڵی و لەباری نیزامییەوە بەهێز بین. ئەرک بە هێز بەڕێوە دەچێ و ڕێگاچارەی مەسەلەی کورد بە هێز دەستەبەر دەکرێ و باشترین ئادرەس کە هەموو دۆستان و نەیاران دەتوانن پەیدای بکەن و پێوەندیی پێوە بگرن هێز و یەکگرتنە، کەواتە با لە کۆنگرەی ١٧ی حیزبەکەماندا بچین بەرەوو پیلی بەهێز کردنی حیزبەکەمان بە ڕێگای نۆژەنکردنەوەیەکی هەموو لایەنە. هیواداریشم لەنێو بڕیارەکانی کۆنگرەدا ئامرازی وەدەستهێنانی ئەو ئەرکە گرینگە دیاری بکرێ.

بە ئیزنی ئێوە خۆشەویستان کۆنگرەی ١٧ی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەکەمەوە.

سەرکەوتوو بن!

***

* وتەی کردنەوەی کۆنگرەی ١٧ی حیزبی دێموکراتی کوردستان لەلایەن بەڕێز مستەفا شەڵماشی، تێکۆشەری دێرینی حیزبەوە پێشکێش کرا.

پێشەنگایەتیی ژنان لە خۆپیشاندانەکانی ئەمجارەدا

جەمیل سەرمەستی

یەک لەو گرینگترین پێوەرگەلەی کە پێناسەی کۆمەڵگەیەکی پێشکەوتوو و ئازاد و زیندوو دەکا پێوەری ئازادیی ژنان و یەکسانیی مرۆڤە، واتە لە هیچ ماف و ئەرکێکدا هیچ جیاوازییەک لە نێوان ڕەگەزی نێر و مێدا نەبێ و ژن و پیاو شانبەشانی یەکدی و بەبێ جیاوازی، ئەرکی کۆمەڵگە ڕاپەڕێنن و وەکوو یەکیش مافیان هەبێ.

سەرەڕای چەوساندنەوە و کۆیلە کردنی ژنان و هەروەها پشتگوێ خستنی مافەکانیان لە کۆمەڵگە دواکەوتووەکاندا بەهۆی ئایین، فەرهەنگ، نەریت و هەموو ئەو هۆکارانەی دەسەڵاتدارە توتالیتێر و دیکتاتۆرەکان بۆ مانەوەی خۆیان لە دەسەڵاتدا بەردەوام هەوڵی هێشتنەوەی مرۆڤەکانیان لە بازنەیەکی داخراو و خەیاڵیدا داوە، بەڵام کەم نەبوون و نین ئەو ژنگەلەی لە بوارە جۆراوجۆرەکانی هونەری، زانستی، کۆمەڵایەتی، سیاسی و ئابووری و بەتایبەت لە بواری پەروەردەدا بوونەتە مەشخەڵی ڕێگەی ژیانی مرۆڤایەتی و هەر وەکوو ئەستێرەی پرشنگدار لە ئاسمانی کۆمەڵگە تاریکەکاندا دەدرەوشێنەوە.

بێگومان کۆمەڵگەی کوردەواریش دوور نەبووە و نییە لەم هەڵاواردنە ڕەگەزییە و کپ کردنی دەنگ و توانای ئافرەتان و بیری پیاوسالارانە. ناشمانەوێ ئاماژە بە مێژوو و هۆکارە مێژووییەکانی ئەم هەڵاواردنە لە کۆمەڵگەی خۆماندا بکەین کە خۆی باسێکی تایبەتی دەوێ، ئەوەی مەبەستمانە تیشک خستنە سەر دەور و نەقشی ژنانە لە ئەمڕۆدا. بەتایبەت لە ماوەی دەسەڵاتی نگریسی کۆماری ئیسلامی بەسەر ئێراندا.

دوا بەدوای ڕووخانی حکوومەتی حەمەڕەزاشا، خومەینی هەلەکەی قۆستەوە و دوای سەرکوت و دەمکوتی نەیارانی، دەسەڵاتی ئێرانی گرتە دەست و یاسای بنەڕەتیی ناتەبا لەگەڵ مافی ئینسان و پڕاوپڕ لە هەڵاواردن ودواکەوتوویی مەزهەبیی بەسەر خەڵکی ئێراندا سەپاند، کە یەک لەو یاساگەلە جیاوازیی ڕەگەزی یان هەڵاواردنی ڕەگەزییە دژبە ژنان.

بەشێوەی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ هاوکات لەگەڵ سەرکوتی گەلانی ناڕازی، سەرکوت و دەمکوتی ژنانیش بەشێوەیەکی سیستماتیک و یاسایی و بەتایبەت لە ڕوانگەی ئایین و مەزهەبەوە بە هەموو شێوەیەک دەستی پێکرد و بەردەوام لەڕێگای پەروەردە و ئایین و دەزگا حکوومەتییەکانەوە هەوڵی لاوازکردن و بچووککردنی کەسایەتیی ژن و کۆیلەکردنی دراوە و ویستوویانە ژنان کە بەشی کاریگەر و نیوەی کۆمەڵ و تەنانەت بزوێنەری کۆمەڵگەشن بێدەنگ بکەن، کە تاڕادەیەکی زۆریش لەم بوارەدا سەرکەوتوو بوون، بەڵام بە هەوڵ و ماندووبوونی ڕووناکبیران و چالاکانی بوارە جیاجیاکان و بەتایبەت پاش ئەوەیکە تێکنۆلۆژی و ئینتێرنێت، جیهانی چکۆلە کردەوە و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان توانییان سنوورەکان نەهێڵن و زانست و زانیاری بە شێوەی زیندوو و بەربڵاو، تەقە لە دەرگای مێشکە خوازیار و تەنانەت مێشکە خەوتووەکانیش بدا و بیرە کۆنەکان تێک بشکێنێ و؛ کۆمەڵگە بەگشتی و ژنان بەتایبەتی زیاتر خۆیان ناسی و زۆرتریش هاتنە مەیدان و داوای مافەکانیان کرد. بەم جۆرە ڕێکخراوی تایبەت بە ژنان پەرەیان سەند و دەسەڵاتی کۆنەپەرستان ڕۆژبەڕۆژ زیاتر کەوتە مەترسییەوە.

کۆماری ئیسلامی دیارە چ نیزامێکە و بریتییە کە زوڵم و زۆرداری، دزی و گەندەڵی و شەڕ و ئاژاوە و دەسەڵاتێکی دژەمرۆیی و خوێنمژە و بۆ مانەوەی خۆی وەکوو دوو مارەکۆڵ تەنانەت بە خۆیشییەوە دەدا، چ بگا بەوەیکە خەڵکێک لە بەرامبەریدا ڕاوەستێ و داوای مافەکانی خۆی بکا، سەرەڕای ئەوەش هەمیشە کەسانێک هەم بە تاک و هەم بە کۆمەڵ نەیانتوانیوە، لە ئاست زوڵم و زۆری دەسەڵاتدارە ملهوڕەکاندا بێدەنگ و پەسیڤ بن و بە هەموو شێوەیەک هەوڵیان داوە ئازادی بۆ خۆیان و کۆمەڵگەکەیان مسۆگەربکەن و لەم ڕێگەیەشدا گیانی خۆیانیان کردۆتە قوربانیی ئامانجە پیرۆزەکانیان. ئەوان هەوڵیان داوە کە کۆمەڵگە زیندوو کەنەوە و بە گژ دیکتاتۆرەکاندا چوونەتەوە. نموونەی کوردستان و ئەو بە هەزاران شەهیدەی کە لە پێناو ماف و ئازادیی نەتەوە و خاکەکەماندا بوونەتە پێشەنگی مافخوازی و ئازادی و بەدەیان ساڵ خۆڕاگری و بەرگری لە مافەکانیان لە بەرامبەر زاڵمترین و دواکەوتووترین حکوومەتەکانی دنیادا، واتە پاشایەتی و کۆماری ئیسلامی؛ هەڵبەت لە ماوەی دەسەڵاتداریی کۆماری ئیسلامیدا بەردەوام خەڵکی ئێران بەگشتی و کوردستان بەتایبەتی لە مەدەنییانەترین شێواز بۆ داخوازیی مافەکانیان کەلکیان وەرگرتووە و لەگەڵ دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بەرەوڕووی یەکتر بوونەتەوە، بەڵام ئەوەی کە گرینگە و دڵخۆشکەر و نیشانەی زیندووبوونی کۆمەڵگەی ئێران و کوردستانە ڕادەی بەشداریی چالاکانەی ئەمجارەی ژنانە لە خۆپیشاندانەکانی کۆتایی خەزلوەردا.

هەرچەند کە ژنان لە بوارە جیاجیاکاندا بەتایبەتی لەم ساڵانەی دواییدا خۆیان بەباشی دەرخستووە و جێپەنجەشیان دیارە و خەوی شەمشەمە کوێرەکانیان زڕاندووە، بەڵام ئەوەی کە جێگەی سەرنج و بایەخە دەور و نەقش و بوونی ژنانی ئازا و بوێر و مافخوازە کە شانبەشانی پیاوان و لە هێندێ شوێنیشدا وەکوو پێشەنگ و شکێنەری ترس و دڵەڕاوکێ، هێز و وزەیان بە پیاوانیش داوە و بە دەستی بەتاڵ بەڵام بە ئیرادە و باوەڕێکی قووڵ بە ئازادی و ڕزگاریی وڵاتەکەیان لەژێر چنگی دەسەڵاتدارە ملهوڕ و خوێنمژەکانی جەماران و قومدا، سینگیان کردە قەڵخانی گوللەی داگیرکەران و چەندین کەسیش لەو ڕێگە پیرۆزەدا گیانیان بەخت کرد.

وەک بەرپرسانی ڕێژیم دەڵێن ئەمجارە مەترسیدارترین خۆپیشاندان بووە بۆ کۆماری ئیسلامی و ڕێژەی ژنان لەسەرووی سەتا ٢٥ بووە و پێشەنگایەتیی جەماوەریشیان کردوە.

هەرچەند گیان لەدەست دانی خەڵکی بێتاوان خەمێکی قورسە بەڵام ڕوونە کە ئازادی، نرخی دەوێ و وادیارە بە خۆناسینی گشتیی خەڵک و بەتایبەت ژنان هیچ دیکتاتۆرێک ناتوانێ خۆی لەبەر هێزی خەڵکێکدا بگرێ کە خۆیان ناسیوە و دەزانن چیان دەوێ و هەروا کە دەڵێن : گەلێک کە واتای ژیان و ئازادی بزانێ، هیچ دیکتاتۆرێک ناتوانێ بەسەریدا زاڵ بێ.

خۆپیشاندانەکانی خەزەڵوەری ٩٨ دەسپێکی کۆتایی هێنان بە زەمەنێک لە ڕۆژڕەشی

سمایل شەرەفی

خۆپیشاندان و ناڕەزایەتییەکانی خەڵکی ئێران دژبە نیزامی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە مانگی خەزەڵوەری ئەمساڵدا کە بە بیانووی گرانبوونی بێنزینەوە سەریان هەڵدا، دوای چل ساڵ لە هاتنە سەرکاری ئەم ڕێژیمە، هەڵگری لێکدانەوە و سەرنجی تایبەتە. ئەم ناڕەزایەتییانە کە لە ڕووی پانتایی جوغرافیایی و ئاستی سەرکوتکاریی دامودەزگا ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمەوە بە گەورەترین ناڕەزایەتیی جەماوەریی خەڵکی ئێران دژبە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دادەنرێ، بە سەرنجدان بە کۆمەڵێک فاکتەری وەک؛ جۆری دروشم و داخوازییەکان، شێوازی ڕێکخرانی، خەسڵەتی چینایەتی و توێژی خۆپیشاندەران و نەبوونی ڕێبەری، دەکرێ لە خانەی بزووتنەوەیەکی ئاڵۆزدا سەیر بکرێ. ئاڵۆز بەو مانایە کە ئەم خۆپیشاندانانە لە ئاستی سەرانسەریدا بەبێ ئەوەی ڕێبەری و ڕێنیشاندەرێکی دیار و هەستپێکراوی هەبێ، بە لەحزە و بە شوێن نێوەرۆکی داواکاری و دروشمەکان جیاواز و نالێک بوون، لەگەڵ ئەوەی ماهیەتی حەرەکەتەکە تا ڕادەیەکی بەرچاو دژبە ڕێژیم لە تەواویەتی خۆیدا بوو، دیسان داخوازییەکان بۆ ئەگەری دوای نەمانی ئەم نیزامە لێڵ و ناڕوون بوون. هەرچەند خودی ئەم کەمایەسییە لەسەر ئاستی ئاسۆی داهاتووی نیزامی سیاسی لە ئێران بۆ نەبوونی ڕێبەری و ڕێکنەخراوبوونی ناڕەزایەتییەکان دەگەڕێتەوە، بەڵام هۆکاری خودی ئەم کەمایەسییە بەندە بە کۆمەڵە خەسڵەتێکی دیکەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی. تایبەتمەندییەکانی نەسڵێک کە ئەمڕۆژانە لە شەقامەکانی ئێراندا دەنگیان بەرزترە لە نەسڵەکانی دیکەی پێش خۆیان.

ئاستی سەرکوتکاریی سیستماتیکی ئەم ناڕەزایەتییانە کە تا ئێستاش تا ڕادەیەک بە شاراوەیی ماوەتەوە و، وەک سەرچاوە و ناوەندەکانی پێوەندیدار باسی لێ دەکەن بە سەدان خۆپیشاندەر گیانیان لێ ئەستێندراوە و بە هەزارانیش بریندار و بە هەزارانی تر دەستبەسەر و لە دۆخێکی سەخت و خراپدا هێڵراونەتەوە، دەری دەخا کە ڕێژیم تا چ ڕادەیەک ترسی لە ناڕەزایەتییەکانی ئەمجارە لێنیشتووە. کاربەدەستانی ڕێژیم لە ڕێبەر و سەرکۆمارەوە بگرە تا بەرپرسانی سەربازی و ئەمنیەتی، هەموو هەوڵێکیان ئەوە بوو کە ئەم ناڕەزایەتییانە لە خانەی «پیلانگێڕیی دوژمنان» و «ئاژاوەچیان» و لە کۆتاییدا «شەڕێکی جیهانی دژبە نیزام» پێناسە بکەن. ئەم تێڕوانین و لێکدانەوە ترسناک و ناڕاستانە هەمووی بۆ پاساوی ئەو ئاستە بەرزە لە سەرکوتکاری و دەستوەشاندنە بوو. ئەوان بۆ ئەوەی بتوان کۆنترۆڵی ناڕەزایەتییەکان بکەن و ئاستی سەرکوتکارییەکان لە چاو میدیاکان بشارنەوە، بۆ ماوەی چەند ڕۆژێک خەڵکیان لە دەستپێڕاگەیشتن بە ئینتێرنێت و سۆشیال میدیا بێبەش کرد. پچڕانی ئینتێرنێت ئەگەر لە لایەک بۆ پێشگرتن لە بڵاوبوونەوەی زانیارییەکان و دەساوەڵایی هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم بۆ دەستوەشاندن لە خۆپیشاندەران بوو، لە لایەکی دیکەشەوە ترس لە پێوەندیی نەسڵێک لە خۆپیشاندەران بوو کە سۆشیال میدیا و کاریگەرییەکانی بۆتە بەشێک لە ڕەفتاریان. ئەوەی لەسەر شەقامەکان بوون و دەنگ و ڕەنگیان لە هەمووان بەرزتر بوو، کەسانێک بوون کە نێونجیی تەمەنیان لە نێوان ١٥ بۆ ٢٥ ساڵ بوو. ئەم نەسڵە کە ڕاست لە چل ساڵەی هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامیدا بە نەوەی نوێی کۆمەڵگە دەناسرێ، زۆر جیاواز لە نەسڵەکانی پێش خۆی ڕەفتار دەکا و بیر دەکاتەوە. نەسڵێک کە سەرەڕای بێکاربوونی، کەمترین بەستراوەیی بە نیزامی کۆماری ئیسلامی و یادەوەرییەکانیەوە نییە و، بەها ئەخلاقی و کۆمەڵایەتییەکانی زۆر جیاواز لە نەوەکانی پێش خۆیەتی، لە ڕێگای سۆشیال میدیاوە ئاشنا بە گۆڕانکاری و پێشکەوتنەکانی دنیایە و خۆی لە بێدەرەتانی و بێهیوایی و داهاتوویەکی لێڵ و ناڕووندا دەبینێ. ئەم نەسڵە کە زۆرترین ترسی خستۆوەتە دڵی دەسەڵاتدارانی تارانەوە، چیدیکە لەژێر کارتێکەریی بەها و ئەرزشە ئیدئۆلۆژییەکانی نیزامی داخراوی وەک کۆماری ئیسلامیی ئێراندا کەسایەتیی خۆی بنیات نانێ. نەوەی نوێ لەژێر کارتێکەرییەکانی سۆشیال میدیا و لە سەردەمی تاکگەراییدا و کەمڕەنگبوونەوەی دیاردەی مەحفل و سازمانیدا، ڕەها لە هەر بیروباوەڕ و بەهایەکی داخراوی ئیدئۆلۆژی، سیاسی و کۆمەڵایەتیدا ڕێ دەپێوێ. ئەگەر ئەم نەسڵە لە قاوخی بیرکردنەوە شەخسییەکانی خۆیدا عەودالی ژیانێکی لۆکس و شیاوی خۆیەتی، بەڵام لەسەر ئاستی گشتیی کۆمەڵگەدا دەرد و داوای هاوبەش لە سۆشیال میدیادا لێکی گرێ داون و، هەر بەم ڕێگایەوە دەتوانێ لە ماوەی کەمتر لە چەند کاتژمێر خۆی سازمان بدا و شەقامەکان بتەنێ. بۆیە پچڕاندنی ئینتێرنێت لە لایەن ڕێژیمەوە تێگەیشتنە لە خاڵی بەهێز و لە هەمان کاتدا لاوازیی کۆمەڵگەی ئێستا.

نەبوونی ڕێبەر و ڕێنیشاندەر لە خۆپیشاندانەکانی ڕەزبەری ئەمساڵدا گەورەترین و سەرەکیترین کەمایەسیی ئەم حەرەکەتە بوو. کەمایەسییەک کە سێبەری شووم و ترسناکی خۆی هەر لە جۆری ڕەفتاری خۆپیشاندەران و نێوەرۆکی دروشم و داواکارییەکاندا بەرهەست و بەرچاو بوو. دروشم و داواکارییەکان سەرنجڕاکێش و گونجاوی نەسڵێک نەبوو کە شەقامەکانی لێ تەنرابوو. دووپاتکردنەوەی دروشمی خۆپیشاندانەکانی ٨٨ و ٩٢ و ٩٦ کە هەرکام هیی هەلومەرج و بانگی تەبەقەیەک لە خۆپیشاندەری باڵەکانی ڕێژیم بوون، دەرخەری ئەو ڕاستییەن کە ئەم خۆپیشاندانانە بێمودیر و بێڕێبەرە. بۆیە ئەمە ناکرێ تەنیا وەک کەمایەسییەکی سازمانی سەیری بکرێ، بەڵکوو دەتوانێ دیاردەیەکی ترسناک و ڕووخێنەر بێ کە لەسەر ئاستی گشتی، بزووتنەوەی مافخوازانەی خەڵکی ئێران دژبە ڕێژیم بۆ ماوەیەکی بەرچاو تووشی بێهیوایی و کپبوون بکا. کەمایەسیی «بێڕێبەری» لەسەر ئاستی بزووتنەوەی مافخوازانەی سەرانسەریی ئێراندا ئەگەر بەشێک لە هۆکارەکەی بۆ نەبوونی ئۆپۆزیسیۆنێکی بەهێزی یەکگرتوو دەگەڕێتەوە، بەشێکیشی ڕاست بۆ خودی ئەم خاڵە لاوازەی بزووتنەوە دەگەڕێتەوە کە ڕێژیم بەتەواوەتی هەستی پێکردوە و خەریکە مودیرییەتی دەکا کە باس لێکردنی پێویستی بە مەجالێکی تایبەتە.

بە پێی هەموو نیشانەکان، ئەم جۆرە لە ناڕەزایەتیی دەربڕینانە درێژەیان دەبێ و بەربەرینتر دەبنەوە و تێچوشیان تا دێ زیاتر و خوێناویتر دەبێ. چونکی ئەم ڕێژیمە نە توانای چارەسەرکردنی کێشەکانی هەیە و نە لە ماهییەتیدایە مل بۆ ئیرادەی خەڵک ڕابکێشێ. بۆیە ئەم ناڕەزایەتییانە بۆ ئەوەی تووشی ماندووبوون و بێهیوایی نەبن و بتوانێ ڕێڕەوی خۆی بدۆزێتەوە، پێویستی بە ڕێبەرییەکی ئەمڕۆیی و تۆکمە هەیە. ئەوەی کە ئایا ئۆپۆزیسیۆنی دەرەوەی وڵات دەتوانێ لە ئاست ئەم چاوەڕوانییەدا بێ یان ئەوەی کە لە نێوخۆی وڵات بتوانێ ڕێبەری بۆ پەیدا ببێ باسێکی دیکەیە، بەڵام ئەمە ئەمرێکی حەیاتییە.

لە پێوەندی لەگەڵ کوردستان و ناڕەزایەتییەکانی خەڵکی کوردستان و خەسڵەتە ڕەفتاری و جەوهەرییەکانی ئەم حەرەکەتانە باسەکان جۆرێکی دیکە و لە جنسێکی تایبەتترە. لەگەڵ ئەوەی کە بەشێک لەم خوێندنەوە و تایبەتمەندییانەی بۆ ناڕەزایەتییەکان لە سەر ئاستی سەرانسەری کران، دەکرێ بە نیسبەت کوردستانیشەوە هەروا بن، بەڵام ماهییەتی ناڕەزایەتییەکان و تەنانەت شێوەی ڕوانین و ڕەفتاری دەسەڵاتی سیاسی لە تاران بۆ ئەم ناڕەزایەتییانە جۆرێکی دیکەیە. بزووتنەوەی سیاسی لە کوردستان بەپێچەوانەی ئێران لەسەر ئاستی سەرانسەری، بزووتنەوەیەکی تۆکمەی خاوەن داواکاریی ڕوون و ئادرەسی دیاری ڕێبەرییە. ڕەفتار و جۆری هەڵسوکەوتی خەڵکی کوردستان لە هەر شکڵ و شێوەیەکدا بێ، نێوەرۆک و پێناسەیەکی نەتەوەیی و دێموکراتیکی هەیە کە حیزب و لایەنە سیاسییەکانی کوردستان ڕێبەرایەتی و پێشەنگایەتیی دەکەن. هەرچەند ئەوە بە هیچ شێوەیەک نابێ بەو مانایە لێک بدرێتەوە کە پێوەندییەکی وڵامدەری ئۆرگانیک و بێکەموکووڕی لە نێوان حیزبەکان و کۆمەڵگەی کوردستاندا هەیە. لە بەرامبەریشدا کەس ناتوانێ حاشا لەوە بکا کە بزووتنەوەی مافخوازانەی خەڵکی کوردستان بێڕێبەرە.

لە ماوەی چەند ساڵی ڕابردوودا خەڵکی کوردستان بە هەڵوێست و دژکردەوەی وشیارانەی خۆیان بەرامبەر بە سیاسەت و ڕەفتارە تێرۆریستییەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دژبە حیزبەکانی کوردستان، نیشانیان داوە کە حیزبەکان بە ڕێبەر و ڕێنیشاندەری خۆیان دەزانن و خاوەندارییان لێ دەکەن. ئاماژەکردن بە مانگرتنی گشتیی خەڵکی کوردستان لە ٢١ی خەرمانانی ساڵی ٩٧ی هەتاویدا کە بۆ مەحکوومکردنی هێرشی موشەکیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ سەر حیزبی دێموکراتی کوردستان، بەڕێوە چوو، بەسە بۆ سەلماندنی ئەم ئیدیعایە. خەڵک لەم ڕۆژەدا لەسەر داوای ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێران بە مانەوە لە ماڵەکانیان مانگرتنی گشتییان وەڕێخست و خاوەندارییان لە حیزبی دێموکراتی کوردستان و داواکاریی گشت حیزبەکان کرد.

خۆپیشاندانەکانی خەزەڵوەری ١٣٩٨ی هەتاوی دەسپێکی کۆتاییهێنان بە زەمەنێک لە ڕۆژڕەشی بە سەر ئێران و کوردستاندایە. هەر وەک باس کرا، مەودای نێوان دووپاتبوونەوە و سەرهەڵدانەوەی ئەم جۆرە ناڕەزایەتییانە زۆر کەمتر دەبنەوە. بۆیە پێویستە بەتەواوەتی خۆی بۆ ئامادە بکەین. ئەوەندەی پێوەندیی بە کوردستانەوە هەیە، پێویستە حیزبەکان بەتایبەت ناوەندی هاوکاریی حیزبەکان، بەرەو قۆناغێکی جدیتر لە پێکەوەکارکردن هەنگاو بنێن، پێویستە خێرایی زیاتر بە هەڵوێستەکانیان ببەخشن و بەکردەوە هەنگاو بۆ ڕێبەریی ئەم حەرەکەتانە بنێن، پێویستە بە کەلکوەرگرتن لە توانا و پتانسیێلە بڵاوەکانی دەوروبەری خۆیان، هێز و هیوایەکی بەگوڕتر بە کۆمەڵانی خەڵک ببەخشن، پێویستە بە وردبوونەوە لە خەسڵەتە ڕەفتاری و ئەرزشییەکانی نەوەی نوێی کۆمەڵگە، وڵامدەری قۆناغێکی نوێ لە خەباتی شوناسخوازانەی نەتەوەیی بن.

ڕۆڵی ژنی کورد لە کۆمەڵگەی سیاسیدا

شارۆخ حەسەن‌زادە

٢٥ی نوامبری هەموو ساڵێک بە ڕۆژی جیهانیی «بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژی دژبە ژنان» دێتە ناسین. چالاکانی مافی ژنان لە ساڵی ١٩٨١ی زایینی لە وڵاتی کۆلۆمبیا ڕۆژی ٢٥ی نوامبریان بۆ بەرز ڕاگرتنی یادی خوشکانی میراباڵ (پاتریا، مینرۆڤا، ماریا) کە لە سەردەمی دەسەڵاتی دیکتاتۆریی ترۆخیا (لە وڵاتی دۆمینیکەن) بە شێوەیەکی نامرۆڤانە بەهۆی چالاکیی سیاسی کوژران، هەڵبژاردووە. دواتر لە ساڵی ١٩٩٩ ڕێکخراوی نێودەوڵەتی ئەم ڕۆژەی بە فەرمی ناساند و ساڵی ٢٠٠٠یش ئەنجومەنی تەناهی بڕیارێکی بە ژمارە ١٣٥٢ دەرکرد کە لەوێدا بۆ پشتیوانی لە ژنانی سەرتاسەری جیهان دروشمی «ژن ئاشتی و تەناهی هەڵبژارد».

ئەم ڕۆژە دەرفەتێکە بۆ وڵاتان، ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان و دامەزراوە مەدەنییەکان هەتا بۆ گەشەی هەرچی زیاتری زانیاریی گشتی و پەروەردەیی بۆ ڕوونکردنەوەی ڕەوشی و مافی ژنان کەلک وەرگرن. وێڕای ئەوەی کە لە زۆربەی وڵاتانی جیهان یاسا و ڕێسای بەرەنگار بوونەوەی توندوتیژی دژبە ژنان پەسەند کراوە، بەڵام بەو حاڵەش ئامارەکان باس لەوە دەکەن سەتا ٣٥ی ژنان توندوتیژیان لە بەرامبەردا کراوە، ئەم ژمارەیە لە هێندێ وڵات هەتا ٧٠٪ بەرز دەبێتەوە و بە پێی ئامارەکانی ڕێکخراوی نێودەوڵەتی لە سەرتاسەری دنیا لە هەر سێ ژنان، ژنێک گزمی و زۆریی جسمی و جنسیی پێ کراوە.

لە کۆی سەرجەم وڵاتانی ئەندام لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ١٢٥ وڵات یاسای تایبەتیان بۆ ئازار و زۆری دژبە ژنان هەیە و ٥٢ وڵاتیش لەمەڕ دەستدرێژی کردن بۆ سەر ژنان ڕێسایان پەسەند کردوە. بەڵام لە ئێران لایحەی دابین‌کردنی تەناهیی خێزان هەروا لە کەلێن و قوژبنی پارلمان تۆزی لێ نیشتووە و هێشتا هیچ یاسایەکی ئەوتۆ و کارپێکراو لەم بارەیەوە پەسەند نەکراوە و؛ مەخابن ڕەوشی ژنان لەم وڵاتە لە بواری ماف و یاساییەوە ئاڵۆزە. نەبوونی یاسایەکی تایبەت بۆ پشتگیری لە مافی ڕەوای ژنان و پشتیوانی لێکردنی و ئالیکاری و یارمەتیی دەوڵەت، لە ژنان وای کردوە کە ژن لە کۆمەڵگەی ئێراندا هەموو جۆرە توندوتیژییەکی بنەماڵەی دەرۆست بێنن. هەروەها نەبوونی پەروەردە و بارهێنان بۆ ڕەگەزی ژن و پیاو لەم وڵاتە یەکجار لاوازە. نەبوونی سەرچاوەی جێباوەڕ بۆ دانی ئامار و ڕاگەیاندن لە هەمبەر زۆریی بەدژی ژنان، نەبوونی یاسا، پێشگرتنی حکوومەت لە چالاکییە مەدەنییەکانی بزووتنەوەی ژنان دەگەڵ زۆرێک لە هۆکاری تر بۆتە هۆی ئەوەی کە لە ئێران نەتوانرێ وەک وڵاتانی ئازادی جیهان پێش بەم دیاردە قیزەونە بگیرێ.

ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پێناسەی توندوتیژی دژبە ژناندا دەڵێ: هەر جۆرە هەڵسووکەوتێک کە ببێتە هۆی سەدەمە گەیاندن بە جەستە، جسن یا دەروونی ژن دەکەوێتە خانەی توندوتیژی دژبە ژنان.

کەواتە توندوتیژی دژبە ژنان دیاردەیەکی جیهانییە و ئەم تاوانە لە لایەن سێ یەکەوە ڕوو دەدا: بنەماڵە، کۆمەڵگە و دەوڵەتان. بەم پێیە ژنی کورد دەبێ بە سێ شێوازی جۆربەجۆر و لە سێ شوێنی جیاواز بۆ وەدەستهێنانی مافەکانی خۆی خەبات بکا.

کۆمەڵگەی پیشەیی و سیستمی دەوڵەتان بە تێپەڕینی کۆمەڵگەی وەرزێریی نەریتی، چێکردیی کۆمەڵایەتی، ئابووری، سیاسی و کولتووریی نوێی لەسەر خوانی‌بازاڕ و هاوپێوەندییەکان وەسەر یەک نا؛ بەم شێوەیە بنەماڵەی لە پێگەی سەرەکیی ڕێکخراوەیی کۆمەڵگەی وەرزێریی نەریتی دەرهاویشت. کە ئەمە تێچوویەکی زۆری خستە سەر شانی بنەماڵە و بەتایبەت ڕۆڵی ژن لەم نێوەدا کەم کرایەوە و تەنانەت مافەکانیشی بەرەو فەوتان چوون. ئەم ئاڵوگۆڕە وێڕای ڕوانینی حکوومەتەکان بۆ مافی ژنان و چۆنیەتیی دەسەڵاتەکان ڕەوشی ژنانی بەرەو ئاقارێکی مەترسیدار هەڵداشت.

دەگەڵ ئەوەی کە بچووکترین یەکەی کۆمەڵگە «بنەماڵە«یە بەڵام بێ‌گومان کۆڵەکە و ئەستوونی سەرەکیی هەر کۆمەڵگەیەکی مەزنی وەک وڵاتیک خۆڕاگری و ڕاوەستاوی لە ژنی بنەماڵەوە وەردەگرێ (کورد دەڵێ:»ژن وەستایە و پیاو کرێکار»). ئەوەی کە دەبێتە هۆکاری ڕەسەنایەتیی کۆمەڵگە و کراوەیی ڕوانین بۆ مافە ئینسانییەکان، پەروەردەی دەروون خێزانییە. پارسۆنز (١٩٠٢-١٩٧٩) خاوەنی یەکێک لە پڕبایەخترین تیئۆرییەکانە لەمەڕ ئاڵوگۆڕی بنەماڵەکان. پارسۆنز، بنەماڵە وەک بەشێک لە شێوەنیزامێک لە نیزامی گشتیی کۆمەڵگە دەشوبهێنێ نەک وەک یەکەیەکی بچووک و دابڕاو لە کۆمەڵگە. لە دەزگای تێهزرینی پارسۆنز بە نیسبەت بنەماڵە دوو کارکردی گشتی خۆیا دەبن. یەکیان، بە کۆمەڵایەتی کردنی مناڵەکان هەتا کەسایەتییەکی سەربەخۆ و ئازاد و کراوەیان هەبێ، واتە بتوانن بەشداری کۆمەڵگە بن و تێیدا چالاکی بکەن. دووهەم، پاراستن و بەهێز کردنی کەسایەتیی بەساڵاچووان لەنێو بنەماڵەدایە.

ژن لە جڤاکدا دەتوانێ لە پەنا پیاوان چالاکیی ئابووری، سیاسی، کولتووریی هەبێ. ڕادەی بەشداریی ژنان لە کۆمەڵگەکان هێمای گەشە و پێشکەوتوویی ئەو کۆمەڵگەیە وێنا دەکا. ڕاپۆرتە جیهانییەکان باس لەوە دەکەن کە ژمارەی ئەو ژنانەی کە دەتوانن بە لێوەشاوەیی لە کۆمەڵگە چالاکی بکەن ڕوو لە زیاد بوونە، بەڵام نابەرامبەری مافی یەکسانیی ژن و پیاو بۆ دەست وێڕاگەیشتن بە کار و چالاکییەکان بۆتە مەتاڵ و ڕێگر بۆ گەشە و پێشکەوتنی هەرچی زیاتری ژنان لە کۆمەڵگەکان.

یەکێک لە باوترین چەمکەکانی ژیانی مرۆڤ، سیاسەتە کە بەر لەوەی کە بکەوێتە ژێر ڕکێفی پیاوان وەک هونەری خۆبەڕێوەبەریی کۆمەڵگە پێناسە دەکرا. لە سەردەمی بەر لە مێژوو ژن بە شێوەیەکی سروشتی لەلایەن کۆمەڵگەی ڕەوشتمەند و سیاسی بۆ بەڕێوەبەریی کۆمەڵگە هەڵدەبژێردرا نەک لەبۆ برەودان بە هێز و دەسەڵات بەڵکوو بە مانای بەخشینی ئازادی بۆ زایەندی سروشت بووە. کۆمەڵگەی سیاسی، کۆمەڵگەیەکە کە سەرجەم تاکەکانی بەبێ لەبەرچاو گرتنی هەرجۆرە جیاوازییەک لە نێوان ژن و پیاو، پشکداری کاروباری کۆمەڵگە بن و شوناس و بوونیان لەو کۆمەڵگەیەدا گەشە بکا. لە ڕوانینی حکوومەتە دیکتاتۆرەکانی وەک ئێران، هیچ جێگەیەک بۆ ڕۆڵی ژن دیاری نەکراوە و بە حوکمی ئەوەی کە فەلسەفەی دامەزراندنی ئەم دەوڵەتە شۆڕشی ئیسلامییە و دەسەڵاتداری و هێز، کاری پیاوانە، ژن تەریک ماویەتەوە و لە سێنی سیاسەتدا شۆراویەتەوە. گرنگی نەدان بە ڕۆڵی ژن و بێ‌بایەخ بوونی ئەم پرۆسەیە لەلایەن سیستمی دژەمرۆڤایەتیی ئیسلامیی ئێران و وەرگرتنەوەی متمانە لە ژنی کورد و داخستنی دەرگای سەرجەم دەرفەتەکانی بەشداری لە کایەی ئابووری، سیاسی و... وای کردوە کە ژنان لانەواز و دوورەپەرێز بمێننەوە، هەڵبەت ئەمە ڕوانگە و خواستی دوکتورینی دامەزرێنەرانی شۆڕشی ئیسلامیی ئێرانییە چونکە لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا ژنان بەتایبەت ژنی کورد نیشانیان داوە دەتوانن لە سەرجەم ئاستەکانی جڤاکدا خۆ بنوێنن بەتایبەت لە بواری سیاسییەوە.

بە ئاوڕدانەوەیەک لە مێژووی ڕۆڵی ژنی کورد لە کایەی دەسەڵات و سیاسەتدا ئەم پرسە زیاتر دەسەلمێندرێ (بڕواننە ڕۆڵی ژنانی کورد هەر لە سەردەمی میتانییەکانەوە، «تاتەخیپا» لە هەمبەر گۆڕینی ئایینی میسرییەکان لە سەردەمی فیرعەون (ئامۆون هۆتێب) وەک یەکەم بزاڤی دینی-کۆمەڵایەتی و تەنانەت ئابووریش، هەتا سەرکردایەتیی خەزاڵی مەلا نەبیان و خانزادی هەریری و ماهـ شەرەف خانی ئەردەڵان ناسکری بە مەستوورە وەک شاعیر و یەکەم ژنی مێژوونووس لە جیهان (١٨٠٥-١٨٤٨)، عادلەخانی شارەزووری (جاف) ١٩٠٩-١٩٢٤ دەسەڵاتداری دەڤەری شارەزوور و هەڵەبجە، فاتیمە ڕەش خاتوون لە باکووری نیشتمان، شەمسی خاتوون سەرۆک و دەسەڵاتداری هۆزی «عەمەریان»ی باکوور، قەدەم خێری لوڕ (١٣٠٥ی هەتاوی) شۆڕشگێڕی خۆنەویست کە لە بەرامبەر هێرشە درندانەکەی ڕەزا میرپێنج ژنانە بەرگری کرد، یا «مایان خاتوون» کە لە ١٩١٣ هەتا ١٩٥٧ میری مەزنی ئێزەدییان بووە و زۆر کاریگەریی هەبووە، لەسەر خەڵکەکەی خۆی وەک شاژنێک حوکمی کردوە و هەرکەسێکی غەوارە کە دیویەتی مەدحی کردوە، لە شاری سەقز خوشکانی کەعبی (شەهلا و فریشتە) ساڵی ١٣٥٩ بە دەستووری خەڵخالی بە تاوانی هاوکاریی شۆڕشگێڕان لەسێدارە دران. دواتر کەسانی وەک لەیلا زانا بە تاوانی سوێند خواردن بە کوردی لە پارلمانی تورکیە (١٩٩١) پازدە ساڵ زیندان کرا و ئێستاش هەر گیراوە، گرتن و ئازار دانی زارا محەمەدی لە سنە بە هۆی چالاکیی مەدەنی و گوتنەوەی وانەی زمانی کوردی. ئەمانە بەشێکن لە ڕۆڵی ژنان لە مێژووی نەتەوەکەمان).

کاتێک لە ئامریکای باشوور ژن دەگیرێ و سەرکوت دەکرێ (١٩٦٠) لە یەکەم کۆماری کوردی (١٩٤٦) یەکیەتیی ژنانی دێموکرات دادەمەزرێ و ژن لە پرۆسەی سیاسی، وێژەیی، کولتووری، بەڕێوەبەری و تەنانەت دواتر نیزامیشدا ڕۆڵی هەیە. تەواری پێشمەرگە شان بە شانی پیاوان لە سەنگەری بەرگری لە خاک و خەڵک خوێنی لێ دەتکێ، ژن دەبێتە ئەندامی سەرکردایەتیی بزووتنەوە کوردییەکان. لە دوامین خۆپیشاندانەکانی ئێران (خەزەڵوەری ١٣٩٨) ڕۆڵی ژنان یەکجار بەرچاوترە، ئەمە نیشاندەری ئەوەیە کە هەتا دێ ژن زیاتر لە جاران هەست بە بەرپرسیارەتی و خۆ نواندن دەکا و بە کردەوەش هەنگاوی بۆ دەهاوێژێ، مەخابن لەم نارەزایەتییانەدا ژن شەهید دەبێ و ژنی کوردیش هەم لە شەقامەکانی ناوەند (لە تاران مینا شێخی) و هەمژی لە کوردستان (لە سنە زیبا خۆشگوار) پشکی بەردەکەوێ و دەریدەخا هەردەم بۆ گێشتن بە ئازادی و سەربەستی پێشەنگە.

دووره‌دیمەنی ڕیفۆرمخوازان لە ژینگەی سیاسیی ئێراندا

سامان فەقێ‌نەبی

نیوەی دووەمی دەیەی حەفتای هەتاوی و نیوەی یەکەمی دەیەی هەشتای هەتاوی لە مێژووی کۆماری دەسەڵاتداریی ئیسلامیدا بە قۆناغی لووتکە بۆ پڕۆژەی ڕیفۆرمخوازیی لە ئێران دادەنرێ. قۆناغێک کە هیواگەلێک وەک تەرکیز خستنەسەر بەشی «جمهووریيەتی» سیستمی زاڵ و سەرنج خستنەسەر ئەو بەشانە لە پێکهاتەی دەسەڵات کە لە ڕێگای هەڵبژاردن دیاری دەکرێن، بوون بە دروشم و توخمی شوناس بەخشین بە ڕەوتی ڕیفۆرمخواز لە وڵاتدا.

ڕووداوەکانی ١٨ی پووشپەڕ و لە ئاکامدا بیچم گرتنی کەشی بێمتمانەیی لە نێوان بزووتنەوەی خوێندکاری و باڵی ڕیفۆرمخوازی نێو دەسەڵات و دواتر قەبووڵی ئاسانی داخستنی وێکڕای زۆربەی ڕۆژنامە ڕیفۆرمیستەکان لەلایەن ڕێبەران و سیما دیارەکانی ڕەوتی ڕیفۆرمخواز، وای کرد کە بەرەبەرە چرای ئەو ڕەوتە بەرەو کزبوون بچێ.

باڵی ڕیفۆرمخوازی نێو پێکهاتەی دەسەڵات لە کۆماری ئیسلامیدا هەر لەسەرەتاوە لە ماتەوزەی چینی مامناوەندی کۆمەڵگەی ئێران بەتایبەتی توێژەکانی وەک خوێندکاران، ژنان، ڕووناکبیران و فەرمانبەرانی نێونجیی نێو دامودەزگا حکوومییەکان وەک پێگەی کۆمەڵایەتی کەلکی وەرگرت و بەرەبەرە، بەهۆی ناکامی لە وڵامدانەوە بە ویست و خواستەکانی ئەو چین و توێژانە بەشێکی بەرچاو لە متمانەی کۆمەڵایەتیی لەدەست دا.

لە ماوەی دوو دەیەدا یاریکەرانی گۆڕەپانی سیاسەت لەنێو ڕیفۆرمخوازاندا بەهۆی گوشاری باڵی بەرامبەر واتە ئۆسوولگەراکان لە خاتەمی و مووسەوییەوە بەرەو ڕەفسەنجانی و ڕۆحانی شیفتیان پێکرا و لەو سۆنگەیەوە خێرایی داشکانی پێگەی سیاسیی ئەو ڕەوتە لەنێو چینی مامناوەندیی ئێران زیاتر بوو.

بەشێکی دیکە لە سەرمایەی مرۆیی و بەدەنەی پاڵپشتی ڕەوتی ڕیفۆرمخواز لەنێو کۆمەڵگەی ئێراندا نەتەوە بندەستەکانی وڵات بوون، لە سۆنگەی ئەو هیوایە کە دەلاقەیەک بۆ گەیشتن بە بەشێک لە مافە سیاسییەکانی ئەو نەتەوانە لە چوارچێوەی دروشم و بانگەوازەکانی ڕیفۆرمخوازان لە کاتی هەڵبەژاردنەکاندا ڕەنگدانەوەی پەیدا کردبوو، کە ئەم خولیایەش لە ئاستی کرداریدا گۆڕانێکی ئەوتۆی بەسەردا نەهات و هەڵاواردن هەر بە میراتی ئەو نەتەوانە مانەوە.

کارنامەی شکستی ڕیفۆرمخوازان لە چەسپاندنی ئیسلاحات لەستراکتۆری دەسەڵاتدا و ناکامی لە هەموارکردنەوەی یاسای بنەڕەتی بۆ وێنە لە پێوەندی لەگەڵ یاسای ئازادیی بڵاڤۆکەکان یان پێداچوونەوە بە یاسای چاودێریی ئێستسوابی و کورتکردنەوەی دەستی سپای پاسداران لە کەرتی ئابووریی وڵات، دەکرێ وەک هۆکارگەلێکی دیکە بۆ دابەزینی ئاستی سەرنجڕاکێش بوونی وێژمانی ڕیفۆرمخوازی لەنێو چین و توێژەکانی پشتیوانی ئەو ڕەوتە ئەژمار بکرێ.

بەدوای ڕووداوەکانی بزووتنەوەی سەوز لە ساڵی ١٣٨٨ی هەتاوی و سەرکوتی چینی مامناوەندی بە شێوازێکی توندوتیژ، هێما و ئەکتەرەکانی ڕیفۆرمخواز لەنێو کایەی ململانێی دەسەڵات لەنێو کۆماری ئیسلامیدا بەسەر دوو دەستەدا دابەش بوون، بەشێک تاکوو ئێستا هەر لە چوارچێوەی کەشی سیاسیی زاڵ بەسەر وڵاتدا و هەر لە بازنەی بەشداریی سیاسی لەنێو پێکهاتەی دەسەڵات لە کۆماری ئیسلامیدا دەسووڕێنەوە و؛ بەشێکیش وەک بە بنبەست گەیشتوو فازی «تێپەڕین لە ئیسلاحات»یان کردە ڕێباز.

لە ڕاستیدا باڵی ڕیفۆرمخوازی نێو پێکهاتەکانی کۆماری ئیسلامی، هیچکات نەیتوانیوە تێکەڵ بە ویست و خواستی بزووتنەوە کۆمەڵایەتییەکان وەک بزاڤی یەکسانخوازیی ژنان، ویستی شارۆمەندتەوەریی نەتەوە بندەستەکان، ویستی دێموکراسیخوازیی خوێندکاران و خواست بۆ ژیانێکی سەردەمیانەی چینی مامناوەندی بەگشتی و، توێژی لاوان بەتایبەتی بێ و لە بڕی ئەمە وەک تاکێک و خەسڵەتێکی ئۆپۆرتۆنیستی تەنیا بە خۆبەستنەوە بە قۆناغی هەڵبژاردنەکان و کەلکوەرگرتنی کاتی لە فەزای سیاسیی نیوەکراوە لەو مەجالانە خۆی نواندوە، ئێستاکەش ئەو باڵە تێدەکۆشێ کە بە هێنانە ئارای مژاری «پساخامنەیی» و ئەگەر و دەرفەتەکانی دابین بوونی بەستێنی ڕیفۆرم دوای نەمانی ناوبراو پاساوێک بۆ ڕەوایی و هەبوونی پەسیڤیان لە قۆناغی هەنووکەییدا دابتاشێ.

حاشای لێ ناکرێ کە باڵی ڕیفۆرمخواز کارکردی زیاتری بوون بە «سوپاپی ئیتمینان» بۆ کوێ دەسەڵات لە بەرامبەر بزووتنەوە نارازییەکانی سەر شەقام لە قۆناغە جیاوازەکان و یارمەتیدان بە دەسەڵات بۆ دامرکاندنەوەیان بووە، پاساو هێنانەوە بۆ توندوتیژیی دامودەزگا ئەمنییەکان لە کاتی جەماوەر و فەزاسازیگەلێک وەک زەقکردنەوەی فۆبیای «بە سووریەیی بوون»ی وڵات لە ئەگەری لاوازیی ئیقتداری کۆماری ئیسلامی، نموونەی ئەو چەشنە کارکردە نێگەتیڤانەی ڕیفۆرمخوازانە.

لە دوایین ڕووداوی سیاسیشدا واتە لە جەریانی خۆپیشاندانە خۆڕسکەکانی ڕۆژانی کۆتایی مانگی خەزەڵوەردا دیسان زۆرینەی ڕیفۆرمخوازانی نێوخۆی وڵات و دیاسپۆرا کەوتنە پەلەقاژە بۆ پاساوهێنانەوە بۆ سەرکوتی خوێناویی سەر شەقامەکان و ڕەوایی دان بە وەها دەسەڵاتێکی ناوڵامدەر و، جیا لە چەند کەسایەتییەکی نێو بەندیخانە یان حەسری زۆرە ملی، باقیی کاردانەوە نەرێنییەکانی ڕیفۆرمخوازان کەلێنی نێوان جەماوەر و ئەو باڵەی پتر گەورەتر کردەوە و، پێدەچێ بەهۆی بچووکتر بوونی بازنەی چینی مامناوەندی، ڕەوتی ڕیفۆرمخوازی و ڕەساڵەتی نوسخەکانی لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا زیاتر لە هەمووکات لە تراویلکە بچێ.

دیرۆکی خۆڕاگری

(لە دێکۆمێنتەکانی ئەنجوومەنی زیندانییە سیاسییەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان)

باجی بەرگری و خۆڕاگری

سمایل سووری

ناوم سمایل و نازناوم سووری‌یە. نێوەڕاستی مانگی بانەمەڕی ساڵی ١٣٤٨ی هەتاوی لە بنەماڵەیەکی هەژار لە گوندی میرئاوێی سەردەشت (مەلا خەلیل) لەدایک بووم. سەردەمی منداڵیم لەگەڵ منداڵانی هاوتەمەنم، لە داوێنی چیا بەرزە کان و لێرەوارەکانی گوند بە کایە و دڵخۆشییەکانی دنیای منداڵی تێپەڕ بوو. لە تەمەنی ٧ ساڵی بۆ خوێندن نێردرامە قوتابخانەی گوند و هەتا پۆلی پێنجی سەرەتایی دەرسم خوێند و، پاشان لەبەر دەستکورتیی بنەماڵە وەک زۆربەی منداڵانی هەژاری گوند وازم لە خوێندن هێنا و، بۆ یارمەتیی باوکم ڕووم کردە مووچە و مەزرا و بە کاری شوانی و وەرزێری سەرقاڵ بووم.

بەم شێوەیە ژیانم هەتا تەمەنی ١٨ ساڵی و کاتی ڕۆیشتنم بۆ سەربازی تێپەڕاند. لە ساڵی ١٣٦٦دا چوومە سەربازی و لە پاش دیتنی دەورەیەکی ئامووزشی، نێردرامە پێگەیەکی سپای پاسداران لە گوندی شێواوکان لە ناوچەی خۆمان و ماوەی ١٠ مانگ بوو لە و پێگەیە سەرباز بووم، کە هاوکات بوو لەگەڵ هەڕەتی خەبات و تێکۆشان و بەربەرەکانیی هێزەکانی پێشمەرگە لە ناوچە کانی کوردستاندا. شەوێکی پێشمەرگەکانی هێزی گیارەنگ هێرشێکی قارەمانانەیان کردە سەر ئەو پێگەیە و، ئەمن هەر وەک پێشتر ئاگادار بووم لە بەڕێوەچوونی ئەو عەمەلیاتە، شەڕم نەکرد و هەڵاتم و پێگەکە بەتەواوی کەوتە دەست پێشمەرگە قارەمانەکان و ژمارەیەک لە هێزەکانی سپا کوژران و ئەوانی دیکە بەدیل گیران.

پاشان لەلایەن سپای پاسداران لەگەڵ ژمارەیەکی بەرچاو لە خەڵکی ناوچە گیراین و، ڕاپانگواستین بۆ گرتووخانەی ئیتلاعاتی شاری سەردەشت. لە یەکەم ساتەکان ڕا لێپرسینەوە و ئازار و ئەشکەنجە دەستی پێکرد و، پاش مانگ و نیوێک بردیانین بۆ شاری ورمێ و لە شوێنی ساواکی قەدیم لە شەقامی «دانشکدە»ی ئەو شارە کە ئیدارەی ئیتلاعات لەوێ بوو، ڕایانگرتین. ماوەی سێ مانگ لە بارودۆخێکی زۆر خراپدا مامەوە. لە هەموو ئەو ماوەیەدا لە لێدان، بێڕێزی پێکردن و ئەشکەنجەی ڕۆحی بێبەش نەکرام. لە ژووری تاکەکەسییان پەستاوتبووم و، وەخت و بێوەخت دەیانبردم بۆ شوێنی لێپرسینەوە و دەیانکوت: «ئەتۆ پێوەندیت بە حیزبەوە هەبووە، شەڕت نەکردوە وپایەگات ڕادەستی هێزی پێشمەرگە کردوە و، لە گرتنی پایەگادا یارمەتیی ئەوانت داوە.» ئەمنیش بەردەوام ڕەتم دەکردەوە و پێم دەکوتن ئەوە ڕاست نییە و ئەوان دەیانهەویست دان بەوەدا بنێم کە دەیڵێن و، تەماحیان وەبەر دەنام و بەڵێنی هاوکارییان دەدامێ بەڵام ئەمن هەر پێملی ویستی ئەوان نەبووم.

دوای سێ مانگ لەوێ ڕا ڕەوانەی دەسبەسەرگەی ئیتلاعاتی مەهاباد کرام و، پاش حەوتوویەک سەرلە نوێ بردیانمەوە ورمێ و لەوێ کەسێکیان بە ناوی محەممەد قادری هێنا بۆ بەرەوڕوو کردنەوە لەگەڵ من، کە خەڵکی شێواوکان بوو و ئەویش لەو پێگەیە سەرباز بوو. لەوێدا باسی لەوە کرد کە بە هاوکاریی ئێمە حیزب پێگەکەی گرتووە و ئێمە شەڕمان نەکردوە و یارمەتیمان کردوون؛ ئەمن قسەکانیم ڕەت کردەوە و بە درۆم خستەوە.

لە دوای ئەوە دیسان بردیانمەوە ژووری تاکەکەسی و ماوەی ٦ مانگی دیکە بەهۆی ئەوەی کە دانپێدانانم لەسەر کرابوو، ئەمجار لەژێر ئەشکەنجەیەکی ڕۆحی و جەستەیی زۆر دڕندانەتر لە پێشوو بووم و، هەتا ئیدی لە کۆتاییدا ئاستی تەحەممولم دابەزی و لە ناچاریدا دانم پێدانا کە هەرچی ئەو محەممەدە دەیڵێ ڕاستە و کردوومانە.

پاش دانپێدانان لەگەڵ چەند کەسی دیکە وەک ڕەسووڵی حاجی حسەینیی میرئاوێ و خدر گۆمانی، کە بەداخەوە لەلایەن ڕێژیمەوە ئێعدام کران و، لەگەڵ ڕەسووڵ مەولوود کە ئێستا لە وڵاتی سوئێد نیشتەجێیە بردیانینەوە بۆ مەهاباد و لەوێ بۆ یەکەم جار دادگایی کراین و هەر لەوێش وتووێژ و دانپێدانانی تلویزیۆنییان پێکردین .

پاش چەند ڕۆژ لە مەهاباد ڕا ڕاپانگوازتین بۆ دەسبەسەرگەی ئیتلاعاتی میاندواو و ماوەی نزیک بە دوو مانگ لەوێ ماینەوە و، سەرلە نوێ بردیانینەوە بۆ مەهاباد و لەوێ بۆ جاری دووهەم دادگایی کراینەوە، کە لەوێ ئەمن بە ٥ ساڵ زیندانی تەعلیقی واتە هەڵپەسێراو حوکم درام. دیارە ئەوە پاش ماوە ی ١٧ مانگ گرتن و لەژێر ئازار و ئەشکەنجەی زۆر و هەروەها چاوەڕوانی و ناڕوونیدا بوو، کە بە حوکمی ٥ ساڵ زیندانی تەعلیقییەوە ئازاد کرام.

ئەوەش بڵێم لە بری قەرەبووی ئەو چەکەی کە لەوێ هەمبوو و پێشمەرگە وەک دەسکەوت بردبوویان، ٨٠ هەزار تمەن بوو کە لێیان ئەستاندم، ئەم برە پووڵە بۆ بنەماڵەی هەژاری ئێمە، ئەو کات زۆر بوو و بەو هۆیەوە کەوتینە ژێر فشارێکی زۆرەوە.

ساڵی ٦٨ ماوەی دوو-سێ مانگێک دەبوو ئازاد کرابووم، یەک-دوو جار بانگیان کردمەوە بۆ ئیتلاعات، هەستم کرد پیلانیان هەیە دووبارە بمگرنەوە هەر بۆیە بۆوەی تووشی زیندان نەبمەوە، هەڵاتم بۆ باشووری کوردستان و پێوەندیم بە حیزبەوە کرد و لە مەقەڕی کومیتەی شارستانی سەردەشت و لە هێزی گیاڕەنگ سازمان درام و ماوەی ٥ ساڵ لەڕیزی پڕلە شانازیی پێشمەرگایەتیی حیزبدا خزمەتم کرد.

دوای ڕووخانی ڕێژیمی بەعس و هاتنی دەفتەری نوێنەرایەتیی (یوو ئێن) بۆ باشووری کوردستان خۆم نووسی و پاش ماوەیەک لە ساڵی ٢٠٠٤ی زایینی، لە لایەن یووئێنەوە ناردرامە وڵاتی دانمارک و لەم وڵاتە نیشتەجێ بووم. هەر لە یەکەم ڕۆژەکانی نیشتەجێ بوونم لە دانمارک پێوەندیم بە حیزبەوە لە دانمارک گرتووە و لە ماوەی ئەم ساڵانەدا هەتا ئێستاش وەک ئەندامی چالاک هاوکاریی حیزب و کومیتەم کردوە .

پۆلیسی ئێران لە ئەرکی دابینکردنی ئەمنیەتەوە بۆ هێزی سەرکوتی خەڵک؟!

عومەر باڵەکی

لەو ماوەدا هەموو دنیا شاهیدی ناڕەزایەتیی گەلانی ئێران بوون بەدژی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی و لە هەمان کاتدا، شاهیدی سەرکوتی بێبەزەیانە و دوور لە پێگەی مرۆڤایەتیی خۆپیشاندەران لە لایەن هێزە بەناو ئینتزامییەکانی کۆماری ئیسلامی بوون، کە ئامارەکانی ئەو سەرکوتەی خەڵکی ناڕازیی سەر شەقام سەرسووڕهێنەرن بە چەشنێک کە لە ماوەی چەند ڕۆژێک خۆپیشاندان بەپێی ئامارەکان هەتا ئێستا زیاتر لە ٣٠٠ کەس شەهید بوون و بە هەزاران کەس بریندار و دەستبەسەر کراون.

ناڕەزایەتییەکان بەڕواڵەت بە چوونە سەری سێ قاتی نرخی بێنزین ڕۆژی هەینی سەریان هەڵدا و لەماوەیەکی کورتی یەک ڕۆژەدا نزیک بە تەواوی شار و ناوچە جیاجیاکانی ئێرانی گرتەوە و، ئەو پەرەگرتنە خێرایە پێش هەر لێکدانەوەیەک لەسەر خۆپیشاندانەکان دەتوانین بڵێین نیشانەی لاواز بوونی پێگەی کۆماری ئیسلامییە لەنێو کۆمەڵگەی ئێراندا. ئەوەی لەم نووسینەدا دەمانهەوێ ئاماژەی پێ بدەین و هەڵوێستەی لەسەر بکەین، کردەوەی هێزە ئینتزامییەکانی کۆماری ئیسلامییە کە هەروەکی پێشتر باس کرا بکەری ئەسڵیی کوشتار و بریندارکردن و دەسبەسەر کردنی هەزاران خۆپیشاندەرن لە ماوەی چەند ڕۆژدا.

مێژووی پێکهاتنی پۆلیس لە ئێراندا بە شێوەی ئەمڕۆیی بۆ سەدەیەک لەمەوپێش دەگەڕێتەوە و بە چاولێکەری لە وڵاتانی ئورووپایی، ناسرەدین شای قاجار بڕیاری پێکهێنانی دا و، بە تێپەڕبوونی کات و لە سەردەمی پەهلەویدا ئەو هێزە بوو بە دوو ئۆرگانی سەرەکی، پۆلیس لەنێو شارەکان کە بەڕواڵەت ئەمنیەت و نەزمی شارەکانی لە ئەستۆ بوو و، ژاندارمێری کە ئەویش خۆی لە دوو ئۆرگان پێک دەهات کە یەکێکیان بۆ نەزم و ئەمنیەتی گوندەکان دیاری کرابوو و ئەرکی ئەوەی تریش پاراستنی ئەمنیەتی سنوورەکان بوو.

لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی دوای ڕووخانی نیزامی پاشایەتی، کومیتەکانی ئینقلابی ئیسلامی پێک هاتن و هاوتەریبی پۆلیسی ئەو کاتی ئێران کاریان دەکرد و، تەنانەت ئەو کومیتانە خۆیان بەبێ لەبەرچاو گرتنی حوکمی دادگا خەڵکیان دەسبەسەر دەکرد و، هەر خۆیشیان حوکمی زیندان یا ئێعدامیان بەسەر گیراوەکاندا دەسەپاند. دوای ١٣ ساڵ لە دەسەڵاتدارەتی کۆماری ئیسلامی و باڵادەستیی کومیتەکانی ئینقلابی ئیسلامی بەسەر پۆلیس و دادگاکاندا، لە ساڵی ١٣٧٠ی هەتاوی بە یاسایەک کە لە مەجلیسی شۆڕای ئیسلامی دەرچوو، سێ ئۆرگانی پۆلیس، ژاندارمێری و کومیتەکانی ئینقلابی ئیسلامی پێکەوە تیکەڵ کران و ئەو هێزەی لێ دروست بوو کە ئێستا بەناوی هێزە ئینتزامییەکانی کۆماری ئیسلامی دەیانناسین.

کە چاو بە قانوون و مێژووی دروستبوونی پۆلیس لە ئێراندا دەخشێنین هەر لە سەرەتاوە لەپێناو بەرژەوەندیی خەڵکدا دروست نەبووە، بەڵکوو بۆ پاراستنی دەسەڵات و سەرکوتی ناڕازییەکان لە دەسەڵات پێک هاتووە. لە سەردەمی پاشایەتیدا ئامرازی دەستی دامودەزگای پاشایەتی بوون و لە سەردەمی کۆماری ئیسلامیدا هەمان ئەرکیان پێ سپێردراوە، بەڵام بەو جیاوازییە کە لە سەردەمی کۆماری ئیسلامیدا پۆلیس یا هێزە ئینتزامییەکان لە چوارچێوەی ئیدئۆلۆژیی کۆماری ئیسلامیدا، سەرکوتی خەڵک بە کارێکی ڕەوا و شەرعی و خزمەت بە ئایینی ئیسلام و مەزهەبی شیعەی باوەڕمەند بە ویلایەتی ڕەهای فەقیهـ دەزانن. بەواتایەکی دیکە ئەگەر پێش هاتنە سەر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی، هێزەکانی پۆلیس و ژاندارمێری ئەرکی سەرکوتی خەڵکی ناڕازی لە دەسەڵاتیان، بەناوی قانوون و خزمەت بە نیزامی پاشایەتی لە ئەستۆ بوو و قەت نەچوونە خانەی پارێزگاری لە ئەمنیەت و ئاسایشی خەڵک، بەڵام ڕادەی دەسەڵات و هێزیان بۆ سەرکوتی خەڵک ئەوەندە نەبوو کە بتوانن ناڕەزایەتییە گشتگیرەکانی وەک ساڵەکانی ٥٦ و ٥٧ی هەتاوی سەرکوت بکەن، بۆیە لەو کاتدا دەسەڵات بۆ سەرکوتی خەڵکی ناڕازی پەنای بردە بەر ئەرتەشی ئێران. بەڵام ئێستا دەبینین هێزی ئینتزامیی کۆماری ئیسلامی توانای ڕەهای هەیە بۆ سەرکوتی خەڵکی ناڕازی و لە ساڵەکانی ٨٨ و ٩٦ و ٩٨ی هەتاوی دەبینین یەک لایەنە هێزەکانی ئینتزامی، دێنە مەیدانی سەرکوتی خەڵک و بەبێ ڕەچاوکردنی قانوون و ڕێوشوێنە جیهانی و ئایینییەکان بە هەموو کەرەسە و چەکی بەردەستیان تەقە لە خۆپیشاندەرانی دەست بەتاڵ دەکەن و لە شەقامەکان حەمامی خوێن وەڕێ دەخەن بەبێ ئەوەی لە بەرامبەر قانووندا بەرپرسیار بن.

کۆماری ئیسلامی وەک سیستمێکی سیاسی و بەڕێوەبەری و دەسەڵاتداری هەر لە سەرەتای بە دەسەڵات گەیشتنی، قانوونی بنەڕەتیی کە نوێنگەی ئامانجەکانی ڕێبەر و دامەزرێنەری ئەو نیزامە بوو بەسەر گەلانی ئێراندا سەپاند. بەڵام سەیر ئەوەیە دەسەڵاتدارانی نیزامی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا لەو جێگا و کاتەدا کە بزانن کورسی دەسەڵاتدارییان دەکەوێتە لەرزین و ترسی دارمان بە دەستی خەڵکیان هەیە، هەموو بنەماکانی خۆیان بەتایبەتی قانوونی بنەڕەتیی ئەو نیزامە ژێرپێ دەنێن. بۆ نموونە ئەسڵی ٢٧ی قانوونی بنەڕەتیی کۆماری ئیسلامی لەبارەی خۆپیشاندان و کۆبوونەوەی ناڕەزایەتی ئاوا دەڵێ: «وەڕێخستنی کۆبوونەوە و ڕێپێوانەکان، بێچەک، بەو مەرجە دژایەتی لەگەڵ بنەماکانی ئیسلام نەبێ، ڕێگە پێدراوە.» وە لە مادەی ٣ی قانوونی هێزە ئینتیزامییەکاندا ئامانجی پێکهێنانی ئەو هێزە دەستنیشان کراوە: «ئامانج لە پێکهێنانی هێزی ئینتزامیی کۆماری ئیسلامیی ئێران، دابینکردنی نەزم و ئەمنیەت و ئاسایشی گشتی و تاکە کەسییە.» ئەگەر لە ماوەی ئەو چل ساڵە و بەتایبەتی لەم چەند حەوتووەی ڕابردوو دا چاو لە کردار و هەڵسوکەوتی هێزی ئینتزامیی کۆماری ئیسلامی بکەین، بەڕوونی بۆمان دەردەکەوێ لە ڕووبەڕوو بوونەوە لەگەڵ خەڵک بەو جۆرە نەجووڵاونەوە کە لە قانوونەکان باس کراوە.

بەپێی قانوونی بنەڕەتیی ئێران هەروەکی لە سەرەوە باس کرا، ڕێپێوان و پێکهێنانی کۆبوونەوەی جەماوەری ئازادە بەو مەرجە کە بێچەک بێ و دژایەتیی لەگەڵ بنەماکانی ئیسلام نەبێ. هەموو خەڵکی ئێران و گەلانی دنیا و دەوڵەتەکانی سەر گۆی زەوی ئەو ڕاستییە دەزانن کە خۆپیشاندانی ئەم جارە و ساڵەکانی ڕابردووش خەڵکی ناڕازی لە دەسەڵات چەک بەدەست نەبوون و هیچکام لە شوعار و کردەوەکانیان دژایەتیی نەبووە و نییە لەگەڵ ئایینی ئیسلام، بەڵام هێزی ئینتزامی بێگوێ دان بەو بنەما قانوونییانە بۆ پاراستنی دەسەڵات دەستیان بۆ چەکەکانیان بردووە و کەوتوونە کوشتاری خۆپیشاندەران. بەواتایەکی دیکە هەم دەسەڵات و هەم هێزەکانی ئینتزامی ترسی تەواویان لە ناڕەزایەتیی خەڵک ڕێنیشتووە، کە ئەگەر سەرکوتێکی بێبەزەییانەی خەڵک نەکەن ڕەنگە کونترۆڵ کردنیان لە دەست بچێتە دەرێ و نیزام بەرەو ڕووخان پاڵ پێوە بنرێ.

بەڵام دوای کوشتن و بریندار کردنی خەڵکی ناڕازیی سەر شەقام لەلایەن هێزی ئینتزامییەوە، دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بەتایبەتی دەزگای قەزایی و ئیتلاعات بۆ بیروڕای جیهانی و نێوخۆی خەڵک، دەکەونە پاساوهێنانەوە بۆ ئەو کوشتار و بریندار کردن و دەسبەسەر کردنانە و، باس لەوە دەکەن کە خۆپیشاندەران گێرەشێوێن و چەکدار و پیاوی بێگانە بوون و، تەنانەت لەوەش پتر دەچنە پێش و دەڵێن شەڕی جیهانی بووە بەدژی کۆماری ئیسلامی و، توانیومانە لە ماوەیەکی کورتدا ئەو هێرشە جیهانییە تێک بشکێنین. بەڵام هەموو لایەک دەزانن کە ئەو دەربڕینەی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی دوورە لە ڕاستی و تەنیا پاساوێکە بۆ کردارێکی دوور لە ئەخلاقی ئینسانی و قانوونی.

ئەوەی لێرەدا لە پێوەندیی هێزە ئینتزامییەکان جێگای باس و سەرنجە، پێبەندیی ئەخلاقییە بە بنەماکانی مرۆڤایەتی. ڕاستە پۆلیس وەزیفەکەی پاراستنی نەزم و ئەمنیەتی کۆمەڵگەیە، بەڵام ئەو پاراستن و پارێزگارییە لە بەرامبەر تاوانکار و کەسانێکە کە بە کردار و ڕەفتاری خۆیان نەزمی کۆمەڵگە دەشێوێنن، واتە تاوان بۆ دەستەبەر کردنی ئامانجی تاکەکەسی دەکەن و ئەوەی هێزی ئینتزامی لە ئێران تووشی بە لاڕێدابردن لە وەزیفەی خۆی کردووە، ئەوەیە کە بە چاوی تاوانکار دەڕوانێتە خۆپیشاندەران ئیدی بیر لەوە ناکاتەوە کاتێک لە شارێکدا بە هەزاران کەس بە ناڕەزایەتی لە بڕیار یا قانوونێکی دەسەڵات دەڕژێنە سەر شەقام و، بەو کارە دەیانهەوێ دەنگی ناڕەزایەتیی خۆیان بگەیەننە گوێی دەسەڵاتداران و، بەپێی هەموو پێوەرە جیهانییەکان و تەنانەت یاساکانی کۆماری ئیسلامیش هاتنە سەر شەقامی خەڵک ناتوانێ تاوانکاری و گێرەشێوێنی بێ.

هەر وەکی لە پێشدا باس کرا تاوانکاری جیاوازیی تەواو ئاشکرای هەیە لەگەڵ خۆپیشاندانی جەماوەری، چونکە تاوانکار پێشێلی نەزمی کۆمەڵگە و مافی شارۆمەندی تاک و کۆ دەکا و ئامانجی تاکەکەسی هەیە، بەڵام خۆپیشاندان مافی بێئەملاولای خەڵکە و پێویستە کە ئەو مافە لە لایەن دەسەڵاتەوە پارێزراو بێ. بە واتایەکی دیکە خۆپیشاندەران نەک سنووری بایەخە ئەخلاقییەکانی کۆمەڵگە دەپارێزن بەڵکوو خۆیان لە ڕیزی ئەو کەسانەدان کە پێبەندن بە بایەخە ئەخلاقییەکانی کۆمەڵگە. خۆپیشاندەران بەدوای ئامانجی تاکەکەسیدا نین بەڵکوو هەموو کات بەدوای ئامانجی کۆمەڵێک لە مرۆڤەکاندا هەن جا ئەو ئامانجە دەتوانێ سێنفی، کۆمەڵایەتی، ئابووری یا سیاسی بێ و ئەگەر هێزە ئەمنییەکان لە چرکەساتی یەکەمدا ئەرکیان پاراستنی خۆپیشاندەران بێ و، بەربینگیان پێ نەگرن ڕەنگە هیچ تێکەڵچوون یا شێواوییەک دروست نەبێ و پۆلیس و هێزە ئینتزامییەکان بە چاوی تاوان و تاوانکاری نەڕواننە خۆپیشاندەران؛ زۆر سروشتییە خۆپیشاندرانیش هەوڵ نادەن دژکردەوەی توندوتیژی لە خۆیان نیشان بدەن.

بەداخەوە لە ڕۆژی دامەزرانی پۆلیسی ئێران و بەتایبەتی لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا، شێوە تێگەیشتنێکی دوور لە بنەماکانی مرۆڤایەتی و قانوونی لە لایەن هێزی ئینتزامی و پۆلیسی ئێران لە پاراستنی نەزمی گشتی کراوە و، بەردەوام ئەوە ئەوان بوون بە هۆکاری شێواندنی نەزم و ئەمنیەت بەناوی جێبەجێکردنی قانوون بەتایبەتی لەو کاتانەدا، کە گرووپێک یا زۆرینەی خەڵک لە بڕیار و بەڕێوەبەریی دەسەڵات ناڕازین و بۆ دەربڕینی ئەم ناڕەزایەتییە دێنە سەر شەقامی شارەکان.

ئەگەر ئەو تێگەیشتنە لای پۆلیس و هێزی ئینتزامی دروست ببوایە کە خۆپیشاندانی خەڵکی بەدژی بەڕێوەبەریی دەسەڵات تاوان نییە، ڕەنگە هیچ شوێنێک نەسووتێندرابایە و کەسیش خوێنی لە لووت نەهاتبایە. بەڵام هێزی ئینتزامیی کۆماری ئیسلامی ڕوانگەیان هەڵقوڵاو لە بیر و ئەندێشەی ویلایەتی ڕەهای فەقیهە وخۆیان بەستووەتەوە بەو ئیدئۆلۆژییە و لە مەکتەبی ئەواندا ئەخلاقی قانوونمەند و ئینسانی جێگای نابێتەوە. بۆیە بە جێگای ئەوە پارێزەری نەزم و ئەمنیەتی کۆمەڵگە بن خۆیان هۆکاری شێواندنی نەزم و ئاسایشی کۆمەڵگەن و، لە ئاکامدا دەتوانین بێگومان بڵێین کە هێزە ئینتزامییەکانی کۆماری ئیسلامی، تاوانباران بە شێواندنی نەزمی کۆمەڵگە و ڕشتنی خوێنی هەزاران هاووڵاتیی ئێرانی بێتاوان؛ تەنیا لە بەر پاراستنی ئەو دەسەڵاتەی خۆیان باوەڕیان پێیەتی.

هەر بۆیە پێویستە لەسەر کۆمەڵگەی جیهانی، بەتایبەتی کۆڕ و کۆمەڵی پاراستنی مافی مرۆڤ، فەرماندەرانی ئەو هێزە بە هۆکاری جینایەتی دژەمرۆڤی لانیکەم بخرێنە لیستی تەحریمەکانەوە.

ناخی ڕاستەقینەی حەسەن ڕۆحانی و ڕووهەڵماڵاویی دەڵاڵەکانی!

قادر وریا

ئەگەر چی هەموو کارنامەی سیاسیی حەسەن ڕۆحانی، سەرکۆماری ئێستای ڕێژیمی ئێران، پڕە لە خزمەت بەو ڕێژیمە تاوانکار و تاوانخولقێنەی بە زەبری تاوان و سەرکوت لەسەر کارە، بەڵام ناوبراو لە دوو ساتەوەختی مێژووی خەبات و بەربەرەکانیی پڕتێچووی خەڵکی ئێراندا، ڕووی ڕاستەقینەی خۆی بە تەواوی نیشان دا. لە هەر دوو جارەکەدا، سەلماندی ئەو ڕوخسارەی بۆ خۆی و دەڵاڵەکانی دەیانەوێ لە ناوبراو وێنای بکەن، هەروەها ئەو ئاوەڵناو و لەقەب و دەستەواژانەی دەیدەنە پاڵی، چەندە پووچ و بێنێوەرۆک و ساختە و هەڵبەستراون.

ڕۆحانی لە کاتی سەرکوتی ناڕەزایی دەربڕینی پووشپەڕی ١٣٧٨ی خوێندکاران لە تاران، سەرۆکی شۆڕای بەرزی ئەمنیەتی میلليی ئێران بوو. قسەکانی ئەو بە دوای سەرکوتی ئەو ناڕەزایەتیدەربڕینە و تاوانە دڵتەزێنەکانی سپا و بەسیج و لیبباس شەخسییەکان لە «کوی دانشگاه»دا، هەتا ئێستاش لە گوێی مێژوودا دەزرینگێنەوە. لەبیر نەچوونەوەی ئەو قسانە، دەگەڕێتەوە بۆ چەپەڵیی ئەو مێشک و ئەو ناخەی لەو بڕگەیە لە مێژووی خەباتی ئازادیخوازیی خەڵکی ئێران، قسەکانیان لێوە دەهات. ناخێکی ئاخنراو لە دژایەتی لەگەڵ ئازادی و ئازادیخوازی کە بەو پەڕی بێشەرمی هەوڵی پاساودانی سەرکوتی خوێناویی خوێندکارەکانی دەدا.

ئەمجاریش بە دوای سەرکوتی خۆپێشاندانەکانی خەڵکی زیاتر لە ١٠٠ شاری ئێران، ئاخوند ڕۆحانی وەک سەرکۆمار هاتەوە مەیدان هەتا هەمان ناخ و دیوە راستەقینەکەی خۆی، نیشان بداتەوە. هاتەوە مەیدان تا بە ئەقڵی هەموو ئەوانە پێبکەنێ کە بە ڕوخساری ڕیاکارانە و «کلیل»ی دەستی ناوبراو هەڵخەڵەتان و بە هۆی پەنابردنی خۆی و دەڵاڵەکانی بۆ کۆمەڵێک وشەی وەک «اعتدال» و «تدبیر» و «امید» لە کاتی هەڵبژاردندا، ڕووی ڕاستەقینەی ئەم فێڵبازەیان لە بیر چووبۆوە!

قسەکانی ڕۆحانی هەمان قسەی جاری پێشوو بوون: «ژمارەیەکی کەم»ی «بەکرێگیراوی بێگانە» کە دوو ساڵ بوو لە لایەن دوژمنانی دەرەوە ئامادە کرابوون بۆ زەبر لێدان لە نیزام، کەوتنە توندوتیژی نواندن. بەڵام «ئۆممەتی هەمیشە لەسەر شانۆ» بە گژیاندا چوونەوە و پیلانەکەیانی پووچەڵ کردەوە!

«جمهور» واتە جەماوەر (خەڵک)! «سەرۆک کۆمار» تەنانەت لە سیستمێکی دیکتاتۆریی وەک ڕێژیمی ئێرانیشدا، مانا ڕواڵەتییەکەی ئەوەیە کە سەرۆک و هەڵبژاردەی خەڵکە. ئەگەر تۆسقاڵێک ئەخلاقی سیاسی و کەمترین ڕێز بۆ دەنگ و ئیرادەی خەڵک لەو بەناو سەرکۆمارەی ئێراندا هەبا، لە ئاست دروێنەی سەدان کەس لە برسییەکان و ڕەشوڕووتانی وڵاتەکەی بە هۆی هێزە حکوومەتییەکان و، بریندارکران و گیرانی هەزارانیان، دەبوایە دەستی لە کار کێشابایەوە. بەڵام ڕۆحانی چونکە فڕی بە سەر ئەو خەڵکەوە نییە و، کۆڵەکە و مۆرەیەکی ئەو سیستمەیە کە مانەوەی لە گرەوەی سەرکوت و هێشتنەوەی ئەو خەڵکە لە ڕۆژڕەشیدایە، وەک دیکتاتۆرێک، وەک ژێنراڵێک و بەڕێوەبەری حکوومەتێکی نیزامی، بەرەوڕووی ناڕەزایەتییەکانی خەڵک دەبێتەوە و هەڕەشەی کوشتن و گرتنی ژمارەیەکی هەر چی زیاتریان لێ دەکا.

دیارە ئەوانە هیچیان شتێکی چاوەڕواننەکراو نەبوون و نین. ئەوەی دەبێ چاوەڕواننەکراو و ڕێگەپێنەدراو بێ، ئەوەیە کە جارێکی دیکە کۆمەڵێک دەڵاڵی سیاسی، لەژێر دێوجامەی کۆمەڵێک وشەی وەک «اعتدال» و «میانەروی» و جیاوازبوونی ئەم قۆڵ لە قۆڵێکی دیکەی ڕێژیم، بکەونەوە فریودانی خەڵک و، ئەو قەسابخانەیەی دوێنێ و پێرێ لەسەر شەقامەکان و هەر ئێستا لەنێو بەندیخانەکان بەدژی خەڵکی ناڕازیی ئێران وەڕێ خراوە، لەبیریان بەرنەوە.

مەیدانداریی ژنان و ترسی ڕێژیم لە گۆڕانی کلێشەکان

شەونم هەمزەیی

لەمێژ ساڵە بزووتنەوەی مافخوازیی ژنان لە ئێران چ لە چوارچێوەی تاک و سەربەخۆ و هەم لە شێوەی ڕێکخراو و کەمپەیندا ئەمری واقعە و لە ڕاستیدا وەک هێزێکی شوێنداری کۆمەڵایەتی خۆی دەردەخا. ئەم هێزە کۆمەڵایەتییە بەهێزە لە خۆپیشاندانە سەرانسەرییەکانی خەزەڵوەریشدا دیار و شوێندار بوو، بە خەسڵەتێکی دیارترەوە، ئەویش بوێری و ئازایەتی لە ڕێکخستن و لیدێر بووندا.

ژنان لە ئێران لە هەموو ڕەهەندەکاندا ستاتویەکی سەرکوتکراویان هەیە، بەو مانایە ئەگەر لە هەموو بزاوتە سیاسی، نەتەوەیی، مەدەنی و کۆمەڵایەتی و تەنانەت وەرزشییەکاندا هەن و ڕۆڵ دەبینن، بەڵام لە بێبەشی لە ماف و هەڵاواردنەکان ئەویش لە سۆنگەی ژنبوونەوە غەدریان لێدەکرێ و سەرکوت کراون.

دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا لە زۆر بواردا تەنگی بە بەشداریی ژنان هەڵچنی، لە بواری سەپاندنی پۆشتەبوون، پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و خوێندنەوە لە کایە سیاسی و ئابوورییەکاندا. ئەو قۆرغکردنە سیستماتیک، واتە بەپێی یاسای نووسراو و نەنووسراو بوو بە کلێشەیەک و لادان لەوان تابۆشکێنییەک کە تێچووی زۆری بۆ ژنانی لادەر و تابۆشکێن هەبوو.

بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژیی دەسەڵات لەگەڵ بزووتنەوەی ژنان و ژنانی چالاک _وەک ئەوەی لە کوردستان لە دژی «زێنەب جەلالیان»ەکان و لە گەورە شارەکان لە دژی «نازەنین» و «سپیدە قلیان»ەکان دەکرێ_ لە گۆڕەپانە جۆراوجۆرەکان دەربڕی ترسی قووڵی ڕێژیمە لە گۆڕانی کلێشەکان. ئەو کلێشەیەی کە دەسەڵاتی سیاسی ژن تەنیا لە شێوەی کابانی ماڵێ و ئامرازی زاوزێ و گیانلەبەرێکی لاوازی حەوجێ بە پاراستن وێنا دەکا و نایەوێ ژن ڕۆڵی تاکایەتی و هەروەها شوێندانەری خۆی لە کۆمەڵگەدا بگێڕێ.

دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی زراوی چووە لەوەی بەهۆی پێشەنگایەتیی ژنانەوە و مەیدانداریی لیدێر و کەسایەتییە دیارەکانی بزاوتی ژنانەوە، ماتەوزەی شاراوە و نووستووی نێوەی کۆمەڵگە ببێتە هێزێکی کۆمەڵایەتی بۆ گۆڕانکارییەکان.

ژنان لە خەزەڵوەردا بە بەشداریی بەرینیان لە خۆپیشاندانەکاندا دەریان خست کە ترسی ڕێژیم لەخۆڕا نییە، چونکی ژنان نەک وەخۆ هاتوون؛ بەڵکوو هاوار دەکەن کە چیدی قایل بەو پێناسەیە نین دەسەڵات بۆی کردوون و ماف و داوای خۆیان هەیە و ئامادەن باج و تێچووشی بۆ بدەن. ئەوان بە سووکایەتی بە شعووری خۆیانی دەزانن کە لەلایەن دەسەڵاتەوە و لە ڕوانگەی کلێشە ئایینی و چوارچێوە قانوونییەکانەوە وەک ڕەگەزی لاواز بناسرێن کە توانای بڕیاردان لەسەر چارەنووس و ڕاوەستان لەسەر لاقی خۆیانیان نییە. ئەوان نایانەوێ چیدی ڕەگەزی دووهەم، هاووڵاتیی پلە چەندەم و نوقستان لەڕووی عەقڵ و ڕامانەوە بن! ئەم دەنگ هەڵبڕینە و ئەم هاتنە مەیدانە بەرهەمی چوار دەیە سەرکوت و پاشگوێخستنە، لێکەوتەی چوار دەیە هەڵاواردن و نەدیتنە و ئەوان پشکۆی گەشاوەی بن خۆڵەمێشی بیرچوونەوەی دەیان ساڵەن. ژنانی نێو گۆڕەپانی ناڕەزایەتییەکان فریوخواردووی وڵاتانی بیانی نین، بەڵکوو گڕکانی وەڕێکەوتووی چوار دەیە کپکراوی مافویستیی نیوەی کۆمەڵن.

ئەم ڕەوتە لە کوردستان هەم لە مێژە دەستی پێکردوە و هەم ژنانی کورد ڕچەشکێنی زۆر لەو تابۆشکێنییانەن. لەمێژ ساڵە ژنان لە کوردستان بەشێکی دانەبڕاو لە چالاکییە مەدەنی، فەرهەنگی، ژینگەیی و کۆمەڵایەتییەکانن و لە ڕێکخستنی بۆنە و ڕێوڕەسمە نەتەوەییەکان، لە گرینگیدان بە خوێندن و نووسین بە زمانی دایکی دیار و تەنانەت لە هەندێ بواردا پێشەنگن. «زارا محەممەدی و فریشتە چراغی»یەکان لەمێژە سەلماندوویانە کە شوناسخواز و مافویستن و لە مەیدانی کردەوەشدا خاوەن کەسێتیی بەهێز و شوێندانەر و بەفیکر و خەللاقن.

ژنانی کورد و ژنان لە ئاستی بزووتنەوە سەرانسەرییەکاندا پیشانیان دا کە گوشاری لە ڕادە بەدەر و هەڵاواردنی سیستماتیک و پێشێلکردنی ڕەهای مافی ژنان ناتوانێ لە پەنا و پەسیویان باوێ و پاسیڤیان بکا. وەک چۆن پێچەوانە ئەوانی کردووەتە پێشەنگی خەبات و ناڕەزایەتی دەربڕین لە دژی دواکەوتووترین و سەرکوتگەرترین ڕێژیمی سیاسی.

ئەمڕۆکە ماتەوزەی پەنگخواردووی ٤٠ ساڵ سەرکوتی ژنان خراوەتە ڕێڕەوی گۆڕانکارییەکان بە ئاراستەی بەرگژە دروستکردن بۆ ڕێژیمێک کە تا سەر ئێسقان دژی ژن و مافەکانیەتی. ژنان لێ براون کە ڕۆڵی یەکلاکەرەوەیان لە گۆڕینی چارەنووسی خۆیان و ئێراندا هەبێ و لەم مەیدانەشدا براوە و سەرکەوتوو دەبن.

ڕۆژئاوا چۆن دەتوانێ پارێزگاری لە خۆپیشاندەرە بوێرەکانی ئێران بکا

و: کەمال حەسەنپوور

بە ڕاگەیاندنی «سەرکەوتن»ـی کۆماری ئیسلامیی لە لایەن سەرۆک کۆمار حەسەن ڕووحانییەوە، ڕێژیمی ئێران ئیددیعا دەکا کە تەوژمی ناڕەزایەتییەکانی سەرشەقام بەرەو نەمان دەڕوا. جێگای خۆیەتی کە لەو ئیددیعایە بە گومان بین: ڕێژیم هێشتا ئینتەرنێتی بە تەواوی نەکردۆتەوە کە بە تەواوی دایخستبوو، ئەوە نیشان دەدا هێشتا ڕێژیم لەوە دەترسێ کە هەواڵەکانی ناڕەزایەتییەکان (لەگەڵ وێنە و ڤیدیۆ) لەنێوخۆدا بڵاو ببنەوە و ببنە هۆی ڕاکێشانی سەرنجی دەرەوەی وڵات.

نیشانەی دیکەی دڵەڕاوکێی تاران گەلێک بەرچاون. بەرپرسان، لە ناویاندا ڕێبەری گەورە عەلی خامنەیی و خودی ڕووحانی، بەرپرسایەتیی ناڕەزایەتییەکانیان خستۆتە پاڵ «بەکرێگیراوان» و «دوژمنان» (کە مەبەستی ڕێژیم وڵاتە یەکگرتووەکان، ئیسرائیل و عەرەبستانی سعودییە)، و ڕێژیم ڤیدیۆی خۆپیشاندانی لایەنگرانی خۆی بڵاو دەکاتەوە. خۆپیشاندانەکان لە میدیا فەرمییەکانی ڕێژیم وەک ئاژاوە باسیان لێوە کراوە. تەنانەت ئەو زانیارییە کەمەی کە درزی کردۆتە دەرەوە نیشانی دەدا کە دەوڵەت دەزگا ئەمنیەتییەکانی لە خۆپیشاندەران بەرداوە، خەڵکێکی زۆر کوژراون و بە سەدان کەس زیندانی کراون.

شتێکی دیکەش کە دەرخەری پەشۆکانی ڕێژیمە: هەندێک خەڵکی دەستبەسەر کردوە کە هاووڵاتیی دوولایەنەیان هەیە، بەشێکی لەبەر ئەوەی کە بڵێ خۆپیشاندانەکان دەستی دەرەکییان لە پشتە، بەڵام بەشێکیش بۆ پارە پەیداکردن بەو بارمتانە لە کاتی وتووێژی داهاتوو لە گەڵ دەوڵەتانی ڕۆژئاوایی.

ئەوانە تاکتیکە نەریتییەکانی ڕێژیمن کاتێک کە تووشی ئالنگاری دەبێ. ئێمە ئەوانەمان لە ڕابردوودا دیتوون: لە کۆتاییەکانی هەشتاکان، کاتێک ئایەتوڵڵا خومەینی پێویستیی بە لادانی بیروڕا لەسەر ئابڕووچوونی دوای کۆتایی هاتنی شەڕی ئێران_عێراق هەبوو، کاتێک کە خامنەیی زەندەقی لە ناڕەزایەتییەکانی سەرانسەریی لە لایەن خوێندکارانەوە چووبوو، دووبارە لە ٢٠٠٩، کاتێک کە ساختەکاریی لە هەڵبژاردندا بووە هۆی هاتنی جووڵانەوەی سەوز بۆ سەر شەقامەکان.

بە زیاد کردنی شۆڕشی ١٩٧٩ بەو زنجیرە ڕووداوانە بۆمان دەردەکەوێ سەرهەڵدانەکان هەر ١٠ ساڵ جارێک دووپات بوونەوە.

مێژووی سەرکوتی ڕێژیم و دووڕوویـیەکەی زۆر چاک بۆ ئەو کەسانەی کە بەشداریی خۆپیشاندانەکان دەکەن ئاشکرا بووە. بێگومان، دەوڵەت بێپسانەوە بێبەزەیی خۆی پەرە پێداوە تا خەڵک بترسێنێ. ئەو ئێرانییانەی کە لە سەر شەقامەکان نەکەوتوونە بەر دەستڕێژی گوللە، بەرەوڕووی چەندین ساڵ هەڵسوکەوتی نامرۆڤانە لە لایەن زیندانبانە ئەشکەنجەگەر و دەستدرێژەکەری باش ڕاهاتوو دەبنەوە.

دوای سەرکوتی ناڕەزایەتییەکانی ساڵی ١٩٩٩، کاربەدەستانی پلەبەرزی ڕێژیم ئاشکرایان کرد کە خوێندکارەکان هیچ ڕوحمیان پێ ناکرێ. مەلایەک بە خۆشحاڵییەوە ڕایگەیاند کە زیندانییەکان «بە تۆمەتی شەڕ دژی خودا و فەسادی فیلئەرز دادگایی دەکرێن و پاشان سزا دەدرێن»، ئەوانە تاوانێکن کە لە یاسای ئێراندا سزای کوشتنیان بۆ دیاری کراوە.

ئەو مەلایەی کە ئەوەی گوت، حەسەن ڕووحانی بوو.

کەوابوو ئەو ئێرانییانەی کە دژی حەسەن ڕووحانی و ڕەئیسەکەی، خامنەیی، خۆپیشاندان دەکەن، بوێرییەکی بێوێنەیان نیشان داوە. بە لەبەر چاو گرتنی دۆخی هەنووکەیی، و بە هۆی ئەوەی کە دەزانن ئاکامی شکستهێنان چییە، ئەوان هەست پێدەکەن کە ئەگەر ئەو ڕێبازە درێژە پێبدەن شتێکی زۆرکەمیان هەیە کە لەدەستی بدەن، مردن لە سەر شەقامەکان زۆر باشترە لە تەحەمولی کارەساتەکانی نێو زیندانەکانی ڕێژیم.

جیهان دەتوانێ بۆ پارێزگاری لەوان چی بکا؟ تا ئێستا سەرکوتەکان تەنیا ئیدانەی ڕووتینیی نەتەوە یەکگرتووەکان و هاوسۆزیی لابەلایی بەڕێوەبەرایەتی ترامپی بەدواوە بووە.

چاوەڕوانیی لەوە زۆرتر، بە لەبەرچاوگرتنی پاشگوێ خستنی بیروڕای دەرەکی لە لایەن ڕێژیمی ئێرانەوە، لەوانەیە واقعگەرایانە نەبێ. لەبیرمان بێ کە دەوڵەتانی ڕۆژئاوایی نەیانتوانیوە پێش بە ئەشکەنجە، دەستدرێژیی و کوشتاری خەڵکی خۆشیان لە لایەن مرۆڤکوژانی خامنەیی بگرن.

بەڵام وڵاتە یەکگرتووەکان و یەکیەتی ئورووپا دەتوانن و دەبێ گەمارۆ بخەنە سەر کاربەدەستانی ڕێژیم کە هاندەر، لایەنگر و هۆی زەرەر گەیاندن بە خۆپیشاندەرانن، ئەوە بە ئاشکرا پێیان دەڵێ کە ئەوان ڕێگای دەرچوون لە بەرپرسیاریی تاوانەکانیان پێ نادەن، وەک ڕووحانی کردویەتی.

ئەوان بەهەمان شێوە دەبێ دەرگاکانیان بکەنەوە و پەناگا بدەنە هەر خۆپیشاندەرێک کە خۆی دەگەیەنێتە دەروەی وڵات و جیرانەکانی ئێرانیش، واتە تورکیە، عێراق، وڵاتانی عەرەبیی کەنداو، پاکستان، ئەفغانستان، تورکمەنستان، ئازەربایجان و ئەرمەنستان، هان بدەن کە ڕێگای دەرباز بوونیان پێ بدەن.

ئەگەر ڕێژیم لەبارەی «سەرکەوتن»دا درۆ بکا، شتێکی باش دەبێ کە خۆپیشاندەران ئاگادار بکەنەوە کە دونیا پشتگیرییان دەکا، تەنانەت ئەگەر بە شێوەیەکی سنوورداریش بێ. ئەگەر ڕووحانی ڕاست بکا و بەڕاستی ڕێژیم سەرکەوتبێ، ئەو ژن و پیاوە لەڕاددە بەدەر بوێرانە دەبێ دەرفەتی زیندوومانەوەیان پێ بدرێ تا لە دەرفەتێکی دیکەدا شۆڕش بکەن.

بەو هیوایە کە ئەوان پێویست نەکا کە ١٠ ساڵی دیکە چاوەڕوانی دەرفەتی داهاتوو بن.

***سەرچاوە: بلومبەری_ بابی گۆش**

داهاتووی کۆماری ئیسلامی لە سیلەی ڕاپەڕینەکەی خەزەڵوەرەوە

ڕەزا محەممەدئەمینی

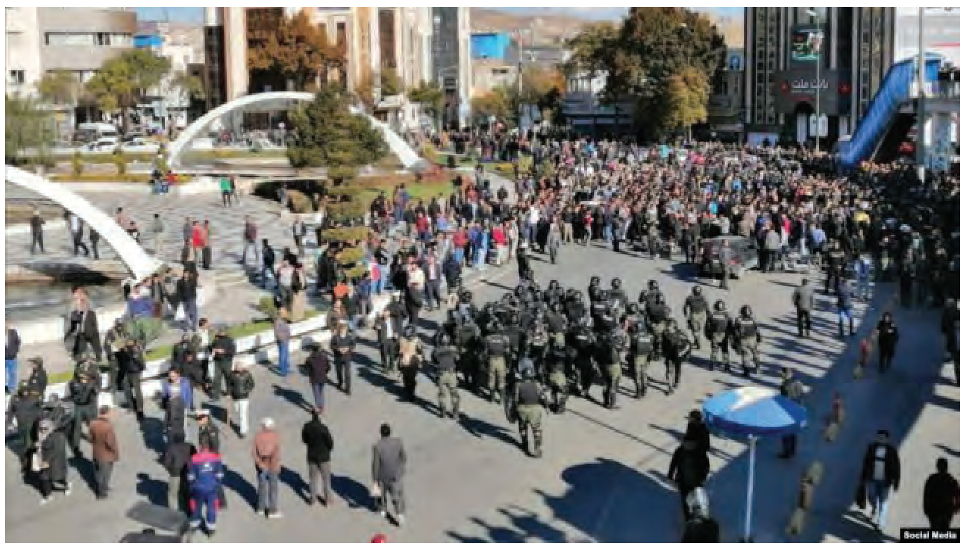

> ”ڕاپەڕینی خەزەڵوەر نیشانی دا ئەوەیکە تا ئێستا کۆماری ئیسلامیی لەسەرپێ ڕاگرتووە، سپای پاسداران و هێزە سەرکوتکەرەکانی دیکەی ئەو ڕێژیمەیە و دەسەڵاتدارانی ڕێژیم بۆ ڕاگرتنی نیزامەکەیان تەنیا بە چەک و سەرکوت پشت ئەستوورن“

لەماوەی چوار دەیە دەسەڵاتی ڕەشی کۆماری سەرکوت و پەت و سێدارە، ئەو ڕێژیمە هیچکات وەک ڕاپەڕینی سەرانسەریی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران لە خەزەڵوەرەی ئەمساڵ ترسی لێ نەنیشتووە و کۆڵەکەکانی دەسەڵاتی داپڵۆسێنەرانەی وەلەرزین نەکەوتووە. ئەو ڕاپەرینە جەماوەرییە کە بەهۆی سێ بەرانبەر زیادکردنی نرخی بێنزین دەستی پێکرد، زیاتر لە ١٤٠ شاری گەورە و بچووکی ئێرانی بە شارەکانی کوردستانیشەوە گرتەوە. سەرکوتکەرانی ڕێژیم بۆ دامرکاندنی ئاگری ڕق و بێزاریی خەڵکی هەژار و بێدەرەتانی ئێران، دەستیان لەهیچ جینایەت و کوشتارێک نەپاراست، بەجۆرێک کە سەدان کەس بەتەقەی ڕاستەوخۆی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی کوژران و هەزاران کەس بریندار بوون و زیاتر لە هەشت هەزار کەسیش قۆڵبەست کران و، هەتا ئێستاشی لەگەڵ بێ ڕاوەدوونانی چالاکانی مەدەنی لە هەموو شارەکانی ئێران بەردەوامە.

ڕێبەرانی ڕێژیم بۆ پێشگرتن لە بڵاوبوونەوەی هەواڵ و ویدیۆ و ڕاپۆرتی ڕاپەڕینی کۆمەڵانی خەڵک لە نێوخۆی وڵات و ئەو جینایەتە سامناکانەی بۆ سەرکوتی ئەو ڕاپەڕینە خوڵقاندیان، لە ئێوارەی دووهەم ڕۆژی نارەزایەتییەکان، واتە ڕۆژی شەممە ٢٥ی خەزەڵوەر، تۆڕی ئینتێرنێتیان پچڕاند و بۆ ماوەی زیاتر لە ١٠ ڕۆژ دەرگای ڕاگەیاندنی هەواڵەکانی ئێرانیان گاڵە دا. بەم کارەش بەهەزاران میلیارد دۆلار زیان لە ئابووریی ئێران و کۆمەڵانی خەڵکی و کەرتی تایبەت کەوت. دیارە سەرکوتی بێبەزەییانە و خوێناویی ڕاپەڕینی خەزەڵوەر و پچڕاندنی تۆڕی ئینتێرنێت لە ئێران لەلایەن دەسەڵاتەوە، لەلایەک نیشانەی ترس و تۆقانی ڕێژیمە لە پەرەسەندنی نارەزایەتییەکان و دارمانی یەکجارەکی دەسەڵاتە سەرەڕۆ و دژی گەلییەکەیان لەلایەکی دیکەش نیشانی دا دەسەڵاتداران، بەتایبەت لە دوای خرۆشانی گەلانی ئێران لە بەفرانباری ٩٦ کە ئەویش لەشێوەی خۆیدا بێوێنە بوو، هەموو ئامادەکارییەکیان لە هەموو ڕوویەکەوە بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەر چەشنە ڕاپەڕین و نارەزایەتییەکی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران کردوە.

دیارە وەک پیشەی هەمیشەییان دەسەڵاتدارانی ڕێژیم، سەرەداوی نارەزایەتییەکانیان بە دەرەوە گرێ دا و ڕایانگەیاند ئەمریکا و وڵاتانی نەیاری کۆماری ئیسلامیی ئێران و بەناو دژی شۆڕش ئەو «پیلان و فیتنەیەیان» ناوەتەوە و بەم جۆرە ویستیان پاساو بۆ کوشتار و کردەوە جینایەتکارانەکانیان و ڕاپێچکردنی خەڵکی نارازی بۆ بەندیخانەکان بێننەوە، بەڵام لێدوان و دژکردەوەکانیان هەم ترس و تاسانی پێوە دیار بوو و هەم تا ڕادەیەکی زۆر دژبەیەک بوون؛ بۆ وێنە لە لایەک خامنەیی ڕێبەری نیزام باسی لە پیلانێکی قووڵ و بەربڵاو و زۆر مەترسیدار کرد کە پارەیەکی زۆری بۆ خەرج کراوە و بە وتەی ئەو «خەڵک» لەنێویان برد و، لە لایەکی دیکەش ئاخوند ڕوحانی بۆ چەواشەکردنی خرۆشانی میلیۆنیی خەڵکی ئێران و بیروڕای گشتی لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات، ئەم ڕاپەرینەی بە نارەزایەتییەکی بچووک وەسف کرد کە «تاقمێک» بە وتەی ناوبراو بەکرێگیراوی بێگانە تێیدا ئاژاوەیان گێڕا و بانک و بنکە حکوومەتییەکانیان کردە ئامانج و سووتاندیانن. هەروەها «عەلی فەدەوی»، جێگری فەرماندەی سپای پاسداران وەک ئەوەی لەگەڵ دوژمنێکی دەرەکی شەڕیان کردبێ و سەرکەوتبێتن، کوشتاری کۆمەڵانی خەڵکی ئێرانی بە «کەربەلای ٤» شوبهاند و بەشانازییەوە باسی لە جینایەتەکانی سەرکوتکەران کرد.

هەرچەند گرانکردنی سێ قاتی نرخی بێنزین بوو کە بوو بەهۆی تەقینەوەی نارەزایەتییەکان و خەڵکی هێنایە سەر شەقام، بەڵام ئەو ڕاپەڕینە ڕیشەی لە ڕابردوو و لە سیاسەتە دژیگەلییەکانی کۆماری ئیسلامیدایە و ڕێک درێژەی ڕاپەڕینەکانی ڕابردووە کە کەم و زۆر لەنێو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەدا بەردەوام بووە و جارناجارێک وەک خرۆشانی ساڵەکانی ٨٨ و ٩٨ سەری هەڵداوە. جگە لەمەش ئەوە هەر قەیرانە نێوخۆییەکان و ڕاپەرینی گەلانی ئێران نییە کە تەنگی بە ڕێژیم هەڵچنیوە و خامنەیی و مافیای دەسەڵاتی تەنگەتاو کردوە؛ لە ئاستی دەرەوەش کۆماری ئیسلامی لەلایەک تووشی قەیران و سەرلێشێواویی سیاسی بووە، وڵاتانی ناوچە و ئەمریکا لە بەرەیەکدا بەگژ سیاسەتە ئاژاوەگێڕییەکانیدا هاتوونەتەوە و لەلایەکی دیکەش دەبینین ئەو ڕێژیمە و دەستە و تاقمە تێرۆریستییەکانی لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا لەحاڵی پاشەکشەدان. لە وڵاتی لوبنان تاقمی تێرۆریستیی حیزبوڵڵا کە دەسکردی کۆماری ئیسلامییە و لەلایەن ئاخوندەکانەوە و بە پارەی خەڵکی ئێران لە هەموو بارێکەوە تەیار دەکرێ، لە خۆپیشاندانەکانی ئەو وڵاتە و لە سەرکوتی خەڵکیدا دەستی باڵای هەبووە و لە لایەن خەڵکی ئەو وڵاتەوە وەک قوڵە چۆماغی ڕێژیمی ئێران سەیر دەکرێن و بێزراون. لە سووریەی کاولکراو، کۆماری ئیسلامی سەرەڕای تێچوویەکی زۆری گیانی و ماڵی، لە پێگەیەکی قایمدا نییە و لە لایەک ئامریکا و هاوپەیمانەکانی دەستێوەردانەکانی سپای قودس لەو وڵاتە بە دەستێوەردان و خۆشکردنی ئاگری شەڕ دادەنێن و ئیسرائیلیش سەدان جار پێگە و بارەگاکانی هێزەکانی کۆماری ئیسلامیی داوەتە بەر ڕەهێڵەی مووشەک و بۆمبارانەکان، کە زەبری گورچکبڕ بوون بۆ ئەو ڕێژیمە و لە لایەکی دیکەش ڕووسەکان خەونی دەسەڵاتدارانی ئێرانیان بۆ ڕکێفکردنی سووریە پووچەڵ کردووەتەوە و جێگەی کۆماری ئیسلامییان هەتا دێ زیاتر لەو وڵاتە لەق کردووە.

دۆخی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە وڵاتی عێراق لەوەش خراپتر و ناسەقامگیرترە. لەو وڵاتە لە درێژەی خۆپیشاندانی خەڵکی نارازی لە شارەکانی ناوەند و باشووری عێراق کە زۆرینەی ڕەهای شێعە مەزهەبن، کۆماری ئیسلامی بەتەواوی بێزراوە و لەو ماوەیەدا لە شاری کەربەلا جارێک و لە شاری نەجەف سێ جار هێرش کراوەتە سەر کونسوولخانەکانی و سووتێندراون. ئەوە لە حاڵێکدایە کە ساڵی ڕابردووش هێرش کرایە سەر کونسوولخانەی ئەو ڕێژیمە لە شاری بەسرە و سووتێندرا. هەروەها خۆپیشاندەران بەدژی دەستێوەردانەکانی ڕێژیمی ئاخوندەکان دروشمیان داوە و وێنەی ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی وەک خومەینی و خامنەیی و قاسم سولەیمانی فەرماندەی هێزەکانی قودسی سپای پاسداران و ئاڵای ئەو ڕێژیمە سووتێندران و ژێرپێ خران. ئەوە نیشان دەدا سەرەڕای هەوڵ و تەقەللایەکی زۆر و تێچووی دەیان میلیارد دۆلاریی، کۆماری ئیسلامی سیاسەتی بەردەوامی لە دەستێوەردان لە وڵاتانی ناوچە و گەڵاڵەی ئەوەی پێی دەڵێن «هیلالی شێعە»ی بۆ نەچووەتە سەر و تەنانەت لەنێو عێراق و لەو شارانەی وەک نەجەف و کەربەلا کە مەزارگەی ئیمامانی شێعەی لێیە و ڕێژیم وەک «کەعبە»ی شێعەکان سەیریان دەکا و، پارەی زۆر و زەوەندی لێ خەرج کردوون، جێگە و پێگەی نییە. خۆپیشاندەران کە لەو ماوەیەدا نیزیکەی ٤٠٠ کەسیان کوژراوە و زیاتر لە ١٦ هەزاریشیان لێ بریندار بووە، کۆماری ئیسلامی و دەستە و تاقمەکانی سەربەو ڕێژیمە بە تاوانباری ئەو ڕەشەکوژییە دەزانن و خوازیاری کۆتایی دەسەڵاتی ئاخوندەکان و گەڕانەوەی وڵاتەکەیان بۆ عێراقییەکانن.

لە لایەکی دیکە گەمارۆ ئابوورییەکانی ئەمریکا دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی و دەوڵەتی بەتەواوی خستووەتە ژێر گوشار و ئاکامەکەی بەڕوونی دیارە و دەبیندرێ. هەر ئەوە کە کۆماری ئیسلامی نرخی بێنزینی سێ قات زیاد کرد و دەستی چەپەڵی خۆی بۆ دابینکردنی پێویستییەکانی لە گیرفانی کۆمەڵانی هەژار و کەمداهاتی خەڵکی ئێران کرد دەربڕی ئەو ڕاستییەیە کە ئەو ڕێژیمە توانای بەڕێوەبردنی وڵات و دابینکردنی خەرجی دامودەزگاکانی نیزامە گەندەڵەکەی نییە و گەمارۆکان ڕێکیان گوشیوە. ئەو ڕاستییانە بێگومان دەبنە هەوێنی سەرهەڵدانی ڕاپەڕینی زۆر بەهێز و بەتەوژمتر لە خۆپیشاندانەکانی ئەم دواییە.

ڕاپەڕینی خەزەڵوەر نیشانی دا ئەوەیکە تا ئێستا کۆماری ئیسلامیی لەسەرپێ ڕاگرتووە، سپای پاسداران و هێزە سەرکوتکەرەکانی دیکەی ئەو ڕێژیمەیە و دەسەڵاتداران بۆ ڕاگرتنی نیزامەکەیان تەنیا بە چەک و سەرکوت پشت ئەستوورن. ئەو ڕاپەڕینە بە لەبەرچاو گرتنی ژمارەی یەکجار زۆری کوژراو و بریندارەکان و هەزاران دەسبەسەرکراو لە ماوەیەکی زەمانیی کورتدا و هەروەها ئامرازەکانی سەرکوتکەران وەک تانک و زرێپۆش و ڕەشاش، ئەوەی سەلماند کە کۆماری ئیسلامی و دەسەڵاتداران بە هیچ شێوەیەک لە بەرامبەر ویست و داخوازەکانی خەڵکی ئێران پاشگەز نابنەوە و بۆ مانەوە لە دەسەڵات و پاراستنی نیزامە خوێنڕێژ و گەندەڵەکەیان لە جینایەت و کوشتاری هەزاران کەسی دیکەش سڵ ناکەن. هەربۆیەش هیچ ئاسۆیەکی ڕوون بۆ گەلانی ئێران لە پێوەندی لەگەڵ دەربازبوونی ئاشتییانە لەو دۆزەخەی ئاخوندەکان پێکیان هێناوە نییە و، ئەوە ڕاپەرین و قوربانیدانە کە توانای بەچۆکدا هێنانی ئەو ڕێژیمەی هەیە و دەتوانێ بەرەبەرە دارمان لە ئاستی هێزە نیزامییەکانیدا پێک بێنێ. هەروەک چۆن لە زۆربەی شۆڕش و ڕاپەڕینەکانی وڵاتانی جیهان دیتوومانە و دەیبینین شک لەوەدا نییە لە درێژەی ڕاپەڕینی هەژارەکان لە ئێراندا بەشێک لە هێزەکانی سپای پاسداران و ئەرتەش بەتایبەت لەئاستی خوارەوەدا دێنە ڕیزی خەڵکەوە و چەکەکانیان بەرەوڕووی دەسەڵاتی ڕەشی ئاخوندە جینایەتکارەکان دەگرن. بەدڵنیاییەوە لە وەها حاڵەتێکدا دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی بەرگەی وەها ڕاپەڕینێک ناگرێ و قەڵای ستەم و کوشتاری ئاخوندەکان بۆ هەمیشە تێک دەڕمێ.

***

کۆبوونەوەی دوو هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان و حیزبی شیوعیی کوردستان

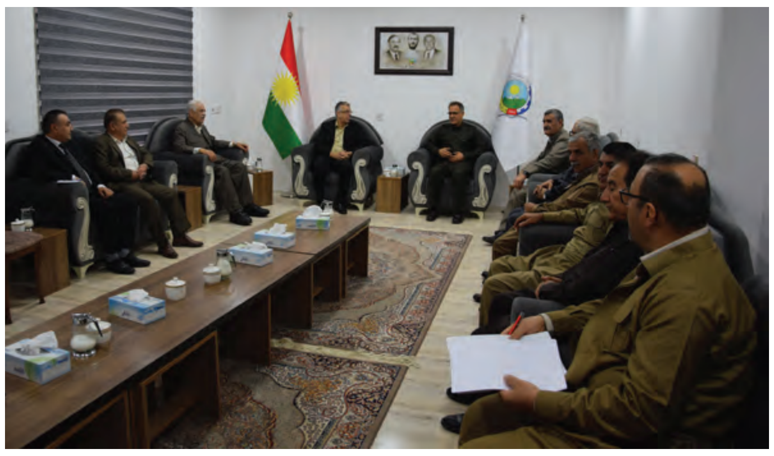

ڕۆژی چوارشەممە، ١٣ی خەزەڵوەر شاندێکی حیزبی شیوعیی کوردستان بە سەرپەرستیی د. کاوە مەحموود، سکرتێری گشتیی ئەم حیزبە لە سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ هەیئەتێکی حیزب بە سەرپەرستیی کاک خالید عەزیزی، سکرتێری گشتیی حیزب کۆ بوونەوە.

لەم دیدارەدا پرسی نارەزایەتییەکان لە عێراق و ئێران بە دژی گەندەڵی و ناکارامەیی دەسەڵات لە بەغدا و تاران هاتنە بەرباس. شاندی میوان ڕای وابوو کە گۆڕانکارییەکان لە عێراق هەم دەتوانێ دەرفەت بێ بۆ گواستنەوەی ئەم وڵاتە لە قۆناغی قەیرانەکان بەرەو سەقامگیری و، هەم دەتوانێ هەڕەشە بێ لەسەر قەوارەی باشووری کوردستان وەک هەرێمێکی فیدراڵ لە عێراقدا. هەروەها بۆچوونەکان وابوون کە کۆمەڵگەی سیاسیی کورد لە هەرێمی کوردستان پێویستە بە دروستکردنی یەکڕیزی و تەبایی لە نێوماڵی کورددا و دەکارکردنی هەموو زەرفییەتەکانی خۆی لە دەرەوەی هەرێم، هاوکێشەکان لە بەرژەوەندیی کورد و هێشتنەوەی دەسکەوتەکانی تا ئێستای کورد بەرنە پێشێ.

لە باسی نارەزایەتییەکان لە ئێرانیش هەیئەتی خانەخوێ ڕوونی کردەوە کە ئەم نارەزایەتییانە درێژەی بزووتنەوەیەکی بەرینی دژ بە کۆماری ئیسلامی و دەسەڵاتی گەندەڵ و ناکارامەی ئەم ڕێژیمەیە کە سەرەڕای دەوڵەمەندیی زۆری وڵات، بەڵام لە سۆنگەی سیاسەتە چەوتەکانی دەسەڵاتەوە خەڵک لە بێمافی و هەژاری و بێکاریی لەڕادەبەدەر و بازنەی حاکمییەتیش لە گەندەڵی هەوسارپچڕاودا نوقم بوون.

هۆکارەکانی سەرکوتی توندوتیژی خۆپیشاندانەکانی ئەمجارە لەلایەن دەسەڵات و ئاسۆ و داهاتووی بزووتنەوەی نارەزایەتیی خەڵک لە ئێران لەگەڵ تاوتوێی لێکەوتەکانی نارەزایەتییەکان لە عێراق و تاوتوێی پێوەندیی دۆستانە و لەمێژینەی نێوان حیزبی دێموکراتی کوردستان و حیزبی شیوعیی کوردستان چەند تەوەرێکی دیکەی ئەم دیدارە بوون.

سەردانی شاندی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان لە سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستان

ڕۆژی چوارشەممە، ٦ی سەرماوەز شاندێکی ڕێبەریی حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان بە سەرپەرستیی کاک بەڵێن عەبدوڵڵا، سکرتێری ئەم حیزبە سەردانی سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستانی کرد و لەگەڵ هەیئەتێکی ڕێبەریی حیزب بە سەرپەرستیی کاک خالید عەزیزی، سکرتێری گشتیی حیزب کۆ بوونەوە.

لە سەرەتای ئەم کۆبوونەوەیەدا بە لەبەرچاو گرتنی ئەوەی لە چەند ڕۆژی ڕابردوودا حیزبی دێموکراتی کوردستان کۆنگرەی حەڤدەیەم و حیزبی زەحمەتکێشانی کوردستان کۆنگرەی دەیەمی خۆیان گرتبوو، دوو لایەن تاوتوێی هێڵە گشتییەکانی ڕاپۆرتی سیاسی و ڕاسپاردە و بڕیارەکانی کۆنگرەکانی خۆیان بۆ یەکتری کرد.

لە بەشێکی دیکەی ئەم کۆبوونەوەیەدا دوا گۆڕانکارییەکان لە باشووری کوردستان و عێراق، هەروەها ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران خرانە بەر باس. دوو لایەن لەم بەشەدا بە هەڵسەنگاندنی دەرفەت و ئاستەنگەکانی بەردەم دۆزی کورد لەم دوو بەشەی نیشتماندا، باسیان لە دوورە دیمەنی گۆڕانکارییەکان کرد و تیشکیان خستە سەر ئەم خاڵ و ئەرکانەی دەکەوێتە سەر شانی حیزبە سیاسییەکان و کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان.

بابەتی خۆپیشاندانەکانی ئەم دواییانەی ئێران کە زۆربەی شارەکانی ئەم وڵاتە و ڕۆژهەڵاتی کوردستانیشی گرتەوە، هۆکار و دەرەنجامەکان و مێتۆدی بەرەنگاریی خەڵک و ڕێژیم لەگەڵ ڕووداوەکان تەوەرێکی دیکەی باسەکانی ئەم دانیشتنە بوو. لەم بەشەدا دوو لایەن لەسەر ئەم باوەڕە بوون کە کەڵەکەبوونی قەیرانە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان لە ئێران و ناکارامەیی دەسەڵاتی سیاسی لە وەڵامدانەوە بە ماف و داوا ڕەواکانی خەڵک، وڵاتی ئێرانی بەرەو ناسەقامگیریی هەرچی زیاتر بردوە و؛ توندوتیژی و سەرکوتی بێبەزییانەش ناتوانێ هەتا سەر پێش بە ڕاپەڕینی جەماوەری و نارەزایەتییەکانی خەڵک بگرێ.

لەم دیدارە چەند کاتژمێرییەدا چەند باس و بابەتێکی دیکەی پێوەندیدار بە پرسە سیاسییەکانی نێوماڵی کورد تاوتوێ و ئاڵوگۆڕی بیروڕایان لەسەر کرا.

کوردستان
ژمارە: ٧٦٣
١٥ی سەرماوەزی ١٣٩٨ _ ٦ی دێسامبری ٢٠١٩

مستەفا مەعرووفی

وەڵامێکی کورت بۆ ئەمیر تاهیری لەپێوەندی لەگەڵ زمانی کوردیدا

"لە پێوەندی لەگەڵ ئیددیعای بەڕێز تاهیریدا بە قسەی خۆی پێیوایە ئەم زمانانە ئێرانین. لێرەدا بنەمایەکی لۆژیکی و حاشا هەڵنەگر هەیە، ئەویش ئەوەیە؛ نە هەموو ئێرانییەکان فارس زمانن و نە هەموو فارس زمانەکانیش ئێرانین. هەر بەو جۆرەی کە نە هەموو کوردەکانیش ئێرانین و نە هەموو ئێرانییەکانیش کوردن. ئەدی ئەو هەمووە پێداگرییە لەسەر ئەوە کە گۆیا زمانی کوردی بەشێک لە زمانی فارسی یان ئێرانییە، ئەگەر لە بەر بێخەبەری و لایەنگریی ئایدیالۆژییەوە نەبێ، لەسەر چییە؟"

ڕۆژنامەنووسی بەناوبانگی ئێران ئەمیر تاهیری لەم دواییانەدا و لە وتووێژێکدا لەگەڵ تۆڕی ڕاگەیاندنی «بیان» لەسەر زمانی کوردی هێندێک بابەتی باس کردوون کە لەگەڵ دیاردەی زمان و زمانەوانی و تایبەتمەندییەکانی زمانی کوردیدا بە هیچ جۆر یەک ناگرنەوە. هەرچەند قسەکانی ناوبراو زیاتر پێوەندییان بە ئەلفبێی کوردی و فارسییەوە هەیە تاکوو تایبەتمەندییەکانی ئەم دوو زمانە، بەڵام ناوبراو پێیوایە زمانی کوردی بەهۆی ئەوەی لە ڕیزی بنەماڵەی زمانە ئێرانییەکانە، شتێک نییە جگە لە لقێک لە زمانی فارسی. ئەوەی کە ناوبراو باسی دەکا هەڵگری چەند هەڵەی بنەڕەتییە. کارم بە هەڵە سیاسی و مێژووییەکانی نیە کە لە قسەکانیدا دەردەکەون، بەڵام لێرەدا هەوڵ دەدەم تەنیا لە ڕووی زمانەوانییەوە ئاماژە بە هێندێکیان بکەم.

بەڕێز تاهیری بۆ سەلماندنی بۆچوونەکانی ئاماژە بە وێکچوونی شێوەی نووسینی زمانی کوردی و فارسی دەکا و شێوەی نووسینی زمانی کوردی بە شتێکی زیادی و دەسکرد دەزانێ و بە قسەی ناوبراو لەبەرامبەر «رسم الخط»ی زمانی فارسیدا دانراوە. با لە پێشدا بگوترێ ئەلفبێی فارسی لە «رسم الخط»ێک وەرگیراوە کە لەسەر سەرچاوە مێژووییەکەی ڕوانگە و بۆچوونی جیاواز هەیە و زۆر نەتەوەی دیکەش بۆ نووسینی زمانی خۆیان بەکاری دێنن و فارسیش یەکێک لەو نەتەوانەیە. هەر لە بنەڕەتدا «رسم الخط»ێک بە ناوی «رسم الخط»ی فارسیمان نییە. بەڵام لە بارەی زمانی کوردییەوە کە بەڕێز تاهیری بە گاڵتە پێکردنەوە باس لە جیاوازیی ئەلفبێی کوردی و فارسی دەکا، یەکەم، دەبێ بڵێم ئەلفبێی فارسی بە هیچ جۆر لەگەڵ فۆنەتیک (زانستی دەنگ)ی زمانی کوردی ناگونجێ؛ چونکە فۆنیم(دەنگی زمانی) یەکانی زمانی فارسی وێڕای ئەو دەنگانەی لەگەڵ ئەو وشە زۆرو زەوەندانەی لە زمانی عەرەبییەوە ڕژاونەتە نێو زمانی فارسی، لەسەر یەک ٣٢ دەنگن و بۆ هەر کامیان وێنە(پیت) یان بۆ دانراوە. لە کاتێکدا زمانی کوردی تەنیا بۆخۆی خاوەنی ٣٦ دەنگە کە هێندێکیان نە لە زمانی عەرەبیدا هەن و نە لە زمانی فارسیدا. دووەم، ئەدی چۆنە لە سەردەمی فێردووسییەوە تا ئێستا نووسەرانی فارس پیتی وەک (گ، پ، چ، ژ) یان بە داهێنانی خۆیان بۆ نووسینی زمانی فارسی بە ئەلفبێی عەرەبییەوە زیاد کردوە، بەڵام هەر ئەم کارە بۆ کوردان —وەک بەڕێز تاهیری دەڵێ – «گەمەی سەر شانۆ»! و «قۆڕییات»ە؟

لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا، بەڕێز تاهیری دەڵێ:«ئەگەر کوردی بە «رسم الخط»ی فارسی بنووسین،من کە زمانی دایکیم فارسییە[...] بە تەواوی تێی دەگەم دەڵێن چی». بە پێچەوانەی ئەم ئیددیعایە، ئەم بابەتە ڕاست لە ناشارەزایی وی لە زمانی کوردییەوە سەرچاوە دەگرێ. لە زمانی کوردیدا جگە لە دەنگەکانی وەک (ل، ر، و، ی، ف) دەنگی دیکەش هەن کە ئەم زمانە بە تەواوی لە زمانی فارسی جیا دەکەنەوە. بۆ نموونە دەنگەکانی وەک(ڵ، ڕ، ۆ، وو، ڤ، ێ) لە زمانی کوردیدا بە جۆرێک کار دەکەن کە ئەگەر جێگای هەر کام لەمانە لەگەڵ هاوشێوەکانیان بگۆڕێ واتای وشەکەش دەگۆڕێ و واتایەکی دیکە دەگەیەنن. ئەم دیاردەیە ڕەنگە تایبەت بێ بە زمانی کوردی. بۆ زانیاریی بەڕێز تاهیری زۆر نەتەوە لە جیهاندا، لە ئورووپا، ئوستڕالیا، هێندێک وڵاتی ئاسیا و ئەفریقاش هەر ئەم کارەیان کردوە؛ واتە کەڵک لە «رسم الخط»ی لاتینی وەردەگرن، بەڵام بۆ گونجاندن لەگەڵ دەنگەکانی زمانی خۆیان گۆڕانیان تێدا کردوون. بۆ نموونە ئەلفبێی فەرانسەوی، ئینگلیسی، ئیسپانیایی، نۆروێژی، تەنانەت تورکیە و...هتد کە هەرکامیان لەگەڵ ئەوانی دیکە جیاوازیی هەیە، سەرچاوەی هەموویان لاتینییە. ئەم دیاردەیە لە نێو زمانە سلاوییکان و «رسم الخط»ی سیریلیکیشدا بەرچاو دەکەوێ.

"لەو جێگایەدا کە بەڕێز تاهیری نووسین بە ئەلفبێی کوردی بە «کاری ئەتاتورک» لە تورکیەدا دەچوێنێ، لە پێوەندی لەگەڵ ئەو وێکچواندنە دوور لە وێکچوونەدا پێویست ناکا شتێک بڵێم، تەنیا ئەوەندە نەبێ کە ئەوەی وەک کاری ئەتاتورک دەچێ ڕاست قسەکانی بەڕێز تاهیرییە، چونکە وەک ئەتاتورک کە کوردەکانی ناو نابوو «تورکی کێوی»، قسەکانی ویش هیچ بنەمانەکی زانستی و مێژووییان نیە و تەنیا لە ڕوانگەی حاشا و ئینکار و زێدەخوازییەوە سەرچاوە دەگرن"

بەڕێز تاهیری پێی وایە تایبەتمەندیی ئەلفبێی کوردی مەبەستی کوردان بۆ خۆ جیاکردنەوە لە خەڵکی و «دوژمنایەتی لەگەڵ زمانی فارسی»ی لە پشتە. بۆ زانیاریی ناوبراو دەبێ بڵێم، یەکەم هەنگاو بۆ نووسینی زمانی کوردی و بە ئەلفبێی کوردی لە لایەن ڕووناکبیرانی کوردی تورکیەوە، ئەویش لە قاهیرە پێتەختی وڵاتی میسر بووە. هۆیەکەشی هەر ئەم هەستی زێدەخوازی و حاشا لە ناسنامەی خەڵکی دیکە لە لایەن دەسەڵاتدارانی وڵاتانی کوردنشینەوە بوو کە بوو بە هۆی ئەوەی ئەم هەوڵە مەزنە لە غەریبایەتی و دوور لە خاکی کوردستان بە ئاکام بگا. کەوابوو ئەم بابەتە بە تەنیا پێوەندیی بە جیاکردنەوەی زمانی کوردی لە فارسییەوە نییە. تەنانەت ئەگەر پێوەندییشی پێوە بێ، ئەم کارە چ عەیبێکی هەیە؟ ئەدی فێردووسی لەبەرامبەر زمانی عەرەبیدا هەر وای نەکرد؟ خۆ زمانی عەرەبی ئایینیشی لە پشت بوو. حوکمی بەڕێز تاهیری وێکچوونێکی سەیری لەگەڵ شێوەی بیرکردنەوەی قەشە مەسیحییەکانی سەدەی شازدەی زایینی هەیە؛ کاتێک دەیانگووت چۆن دەکرێ کەسانێک هەبن ئینجیل، کتێبی پیرۆز وەرگێڕنە سەر زمانێکی جگە لە زمانی لاتین؟! ئەوان مارتین لۆتێر، قەشەی ڕیفۆرمخوازیان لەسەر ئەم بابەتە تەکفیر کرد، چونکە ئینجیلی وەرگێڕابووە سەر زمانی ئەڵمانی.

بەڵام لە پێوەندی لەگەڵ ئیددیعای بەڕێز تاهیریدا بە قسەی خۆی پێیوایە ئەم زمانانە ئێرانین. لێرەدا بنەمایەکی لۆژیکی و حاشا هەڵنەگر هەیە، ئەویش ئەوەیە؛ نە هەموو ئێرانییەکان فارس زمانن و نە هەموو فارس زمانەکانیش ئێرانین. هەر بەو جۆرەی کە نە هەموو کوردەکانیش ئێرانین و نە هەموو ئێرانییەکانیش کوردن. ئەدی ئەو هەمووە پێداگرییە لەسەر ئەوە کە گۆیا زمانی کوردی بەشێک لە زمانی فارسی یان ئێرانییە، ئەگەر لە بەر بێخەبەری و لایەنگریی ئایدیالۆژییەوە نەبێ، لەسەر چییە؟

لە ڕوانگەی زمانەوانییەوە ڕاستییەکەی ئەوەیە کە بنەماڵەی زمانە ئێرانییەکان لە ماوەی چەندین سەدەدا لە بنەماڵەی زمانە هیندییەکان جیا بۆتەوە؛ زمانە هیندوئێرانییەکانیش لە ماوەی چەندین سەدەدا لە زمانە هیند و ئورووپاییەکان جیابۆتەوە. زمانەوانەکان کە باس لە بنەماڵەی «زمانە ئێرانییەکان» دەکەن تەنیا لەڕووی پۆلینبەدیی زمانەکان و بە مەبەستی جیاکردنەوەیان لە بنەماڵەی زمانە هیندییەکانە، دەنا ئەو زمانانەی لە وڵاتانی تاجیکستان، ئەفغانستان، کوردستانی عێراق، تورکیە، سووریەدا بەکاردەبرێن و لە ڕیزی بنەماڵەی زمانە ئێرانییەکانن، چ پێوەندییەکان بە وڵاتی ئێرانەوە هەیە؟ هەروەها، وڵاتێک بە ناوی «ئێران» شتێکی تازەیە، ئێران پێشتر ناوی دیکەی هەبوون. جگە لەمانە، باس لە «زمانە ئێرانییەکان» دەکرێ نەک باس لە «زمانی ئێران» کە ئەویش بریتی بێ لە فارسی.

کەوابوو زۆر ڕوونە زمانی کوردی و فارسی لە ڕیزی یەکتردان نەک لقی یەکتر. وا نییە کە کوردی بەشێک لە فارسی بێ و یان فارسی بەشێک لە کوردی. بەڕێز تاهیری و کەسانی وەک وی کە هاوبەشی و لێکچوونی زمانی کوردی و فارسی بەوە دادەنێن کە زمانی کوردی لقێک لە زمانی فارسییە، بە تەواوی تووشی خەیاڵات بوون. ئەگەر لەوانەیە لە جێگایەک بەڕێز تاهیری لە نێوەڕۆکی قسەکردنی کوردێک بە کوردی گەیشتوە وەک ئەو دەڵێ: «تێی دەگەم»، گومانی تێدانیە لەبەر ئەوە بووە کە ئەو کەسە بە هۆی سیاسەتی ئاسیمیلاسیۆن و قەدەغە بوونی خوێندن و بەکارهێنانی بە ڕەسمیی زمانی کوردییەوە و بەهۆی ناچار بوون بە فێربوونی وشەو دەربڕینی فارسی- عەرەبییەوە بووە. لە کاتێکدا هیچ فارس زمانێک ناتوانێ لە زمانی ڕاستیی کوردان بە تایبەتی زمانی ڕاگەیاندنی کوردی بگا ئەگەر ئەو زمانە فێر نەبێ. بە پێچەوانەوە لەو جێگایانەدا کە زمانی فارسی بۆ زۆر مەبەست وشە و زاراوەی عەرەبی بەکار دێنێ، دەیان و سەدان وشە و دەربڕینی هاوواتا لە زمانی کوردی دا هەن کە لە هیچ زمانێکی وەرنەگیراون.

ئەگەر هاوبەشی و وێکچوونی نێوان دوو زمانی کوردی و فارسی بۆ بەڕێز تاهیری بە واتای یەکبوونی ئەوان بێ، ئەدی لە بارەی هاوبەشی و وێکچوونەکانی زمانی سوئێدی و نۆروێژی، ئینگلیسی و ئەڵمانی، یان هولەندی، فەرانسەوی و ئیتالیایی، ئیسپانیۆلی و پۆرتوگالی، زمانە سلاوییەکان، ڕیشەی لاتینی و یۆنانی لە زۆربەی زمانانی ئورووپایی و ...دا دەڵێ چی کە جاری وایە وێکچوون و هاوبەشییان لە وێکچوون و هاوبەشیی زمانی کوردی و فارسییش زیاترە و جاری واشە کەمتر؟ ئەگەر بە لۆژیکی بەڕێز تاهیری بێ، دەبێ هەموو نەتەوەکانی ئورووپا و ئەمریکا قوڵی هیممەتێ لێک هەڵماڵن و خەریکی ئینکاری یەکتر بن و یەکتری بە «قۆڕیات» و «گەمەی سەر شانۆ» تۆمەتبار بکەن!

لە کۆتاییدا، لەو جێگایەدا کە بەڕێز تاهیری نووسین بە ئەلفبێی کوردی بە «کاری ئەتاتورک» لە تورکیەدا دەچوێنێ، لە پێوەندی لەگەڵ ئەو وێکچواندنە دوور لە وێکچوونەدا پێویست ناکا شتێک بڵێم، تەنیا ئەوەندە نەبێ کە ئەوەی وەک کاری ئەتاتورک دەچێ ڕاست قسەکانی بەڕێز تاهیرییە، چونکە وەک ئەتاتورک کە کوردەکانی ناو نابوو «تورکی کێوی»، قسەکانی ویش هیچ بنەمانەکی زانستی و مێژووییان نیە و تەنیا لە ڕوانگەی حاشا و ئینکارو زێدەخوازییەوە سەرچاوە دەگرن.

پۆلێکی دی لە لاوانی نیشتمان هاتنە ڕێزی سەنگەری حیزبی دێموکراتەوە

پۆلێکی دی لە لاوانی کوردستان هاتنە ڕێزی سەنگەری خەباتی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە و کۆتایی دەورەی ٢٣٥ی سەرەتایی پیشمەرگە لە فێرگەی سیاسی_نیزامیی حیزب ڕێورەسمێکدا کە دوانیوەڕۆی ڕۆژی دووشەممە ٤ی سەرماوەزی ٩٨ی هەتاوی بەڕێوە چوو، ڕاگەیەندرا.

ئەم ڕێوڕەسمە بە ڕێژە و جوولەی نیزامی و نواندنی تاکتیکی شەڕی دەستەویەخەی بەشدارانی دەورە دەستی پێکرد، پاشان کاک برایم چووکەڵی، بەرپرسی فێرگە وتارێکی پێشکێش کرد و لە درێژەی ڕێوڕەسمەکەدا پەیامی بەشدارانی دەورە خوێندرایەوە و، چەند گۆرانی و سروودێک پێشکێش کران.

کاک برایم چووکەڵی لە سەرەتای قسەکانیدا باسێکی لەسەر تایبەتمەندییەکانی فێرگەی سیاسی_نیزامیی حیزبی دێموکراتی کورد و تیشکی خستە سەر ئەوە کە ئەرکی فێرگەی حیزب بریتییە لە کردنەوەی دەلاقەیەک بۆ پەروەردەکردنی باری سیاسی و فێرکردنی لاوەکان لە سەر شەڕ و، شارەزا کردنیان بە چەک و کەرستەی نیزامیی و ئەرکەکانی دیکەی پێشمەرگایەتی، بە تایبەت گۆڕینی هەستی شۆڕشگێڕانەی لاوان بەشعووری سیاسی، بردنە سەرێی توانای ئەو لاوانە لەبواری سیاسی نیزامیدا، دانانی بەرنامەی ئاموزشی بەپێی ئالوگۆڕی وەزعی خەبات و جۆری تاکتیکەکانی ڕێژیم وخۆ ئامادەکردن بۆ قۆناغە جۆراوجۆرەکان بەپێی ئاموزشی نوێ و چۆنیەتیی ڕەفتار و ئەخلاقی شۆڕشگێڕانەی پیشمەرگە لە نێو کۆمەڵانی هەراوی خەڵکی کوردستاندا.

بەرپرسی فێرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا پەڕژایە سەر ئاڵوگۆڕەکان لە نێوخۆی وڵات و بە ئاماژە بە سەرهەڵدانەکانی کۆتایی خەزەڵوەر لە ئێران و ڕۆژهەڵاتی کوردستان گوتی: ئێمە هەست دەکەین کە قەیرانی ئەمجارەی ڕێژیم زۆر بەربڵاوە و لەئاستی جۆراوجۆری سیاسی، ئابووری، کۆمەڵایەتی و نێودەوڵەتی گیروگرفتی لەرادەبەدەری بۆ کۆماری ئیسلامی درووست کردوە، گەشەکردن وبەشداریی زۆری خەڵک و درووشمەکانی ئەو بزووتنەوەیە بەتەواوی شەرعییەتی ڕێژیمی هێنایە ژێر پرسیار و تووشی گیروگرفت و ئاستەنگی کردوە. بە پێی ئەو ڕاستییە کە شوێنی چالاکی ئێمە واتە حیزبی دێموکراتی کوردستان نێوخۆی وڵاتە، ئێمە دەبێ تێبکۆشین بە گوێرەی توانای خۆمان ڕۆڵێکی کارا و پۆزۆتیڤ و بەرچاومان هەبێ بۆ ئەوەی جێگەی پەنجەی حیزبەکەمان دیار و شوێندانەر لەو مەیدانەدا بێ.

بەڕێزیان لەو بەشە لە قسەکانیدا بە بایەخەوە ڕوانییە پێویستیی یەکڕیزیی کورد بۆ مەیدانداریی ڕووداوەکان و گوتی: بزووتنەوەی کورد لە ماوەی ٤ دەیە دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بە خەبات و فیداکاری و چالاکیی بێوچانی ڕۆڵەکانی نیشتمان بەردەوام لەمەیداندا بووە و ئەزموونێکی بەرچاوی کەڵەکە کردوە، بۆیە هەم لە رابردوو هەم ئیستا وەک فاکتەرێکی بەرچاو بەشداری لەو ڕەوتە بووە. بەڵام دەبێ ئەوەشمان لەبیر بێ بە لەبەرچاوگرتنی بەرژەوەندیی کوردستان خاڵی گرینگ و ئاڵقەی بەهێزی ئێمە یەکگرتوویمانە و ئاڵقەی لاوازیش نەبوونی یەکگرتوویە. بۆیە ناوەندی هاوکاری دەبی ئەو ئالقەیە بەهێزتر بکا و بەگشتی بۆ خەڵکی کوردستان یەک پەیام، یەک قسە و یەک وتە لە ئارا دابێ.

کاک برایم چووکەڵی لە بەشی کۆتایی قسەکانیدا ڕووی کردە بەشدارانی دەورە و گوتی: دەتوانین بڵێین ئێوە کە ئەمڕۆ ناوی پێشمەرگە پارێزەری ئەمنییەتی شەرەف و کەرامەتی خەڵکی کوردستانتان بۆخۆتان هەڵبژاردوە و ئامادەشن گیانی خۆتان بەختی ئامانجەکانی نەتەوەی بەشخوراوی کورد بکەن، کەسێکی پڕ بە مەعنای کەلیمە بەنرخ و تێکۆشەرن. واتە ناوی بەرزی پیشمەرگە، کە ئازایانە گیانی لەسەر بەری دەستی دادەنێ و تا لە ڕێگای نیشتماندا بیکاتە قوربانی، ڕۆڵەی بەرحەقی نەتەوەی کوردە کە باشترین ساتەکانی ژیانی بۆ کۆمەڵانی خەلک تەرخان کردوە تا بەئاوات بگا و بەسەربەرزی بژی و لەو ڕێگایەدا چاوی لەهیچ دەسکەوتێکی مادی نیە. ئێوە دەبێ شانازی بکەن کە ئەو

هەکبەی شاخ و شۆڕش

بەربەرەکانیی هێزی «دمدم» و زەبوونیی دوژمن

برایم چووکەڵی

بەدوای داگیرکردنی شارەکان و جادە سەرەکییەکانی نێوان شارەکان ئاڵوگۆڕێکی قووڵ بەسەر تێکۆشانی نیزامیی حیزبی دێموکراتدا هات. شەڕی پێشمەرگە لە شێوەی جەبهەییەوە بۆ نیوەجەبهەیی و پارتیزانی گواسترایەوە و بەم کارەش تێچوویەکی زۆری دا تا توانیی خۆی لەگەڵ هەلومەرجی نوێ ڕێک بخا.

پێشمەرگەکانی کوردستان هەر لە سەرەتای دەیەی شەستەوە ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ بە کۆکردنەوەی ئەزموونی زیاتر توانییان زەبری کاریگەر لەسەر جادەکان، نێوشارەکان، دەوروبەری گوندەکان و شاخەکانی کوردستان لە هێزی دوژمن بوەشێنن. هەر لەو کاتەدا و لەو هەلومەرجەدا دەسکەوتی باش و زەبری گیانی و ماڵیی گەورەی لە هێزی داگیر دەدا و، تەنانەت بە شێوەیەک کە هێزی پێشمەرگە ئەوەندە گرینگیی بە تێکۆشانی خۆی دەدا بە فیشەکەکانی دوژمن، خودی خۆیانی پێ ڕاو دەکرد. ئەوە بۆ ڕێژیم دەردێکی گران و چارەسەر نەکراو بوو. بەو پێیە هەرکات ڕێژیم پەلاماری شوێنێکی پێشمەرگەی دابایە و نیازی داگیرکردنی بوایە بە دەیان و سەدان کەسی بەکوشت دەدا، لە لایەکی دیکە هێزی پێشمەرگە بە وەسەریەک نانی ئەزموونی خەبات هەر ڕۆژێ دەیتوانی هەم زەبر لە دوژمن بدا هەم پیلانی گڵاوی لێ پووچەڵ بکاتەوە و، تەنانەت زۆر جار پیلانی دوژمن بۆ هێنانەخواری وورەی پێشمەرگە، بۆ ئەوەی بتوانێ هەم شوێنێک داگیر بکا هەم زەبرێک لە پێشمەرگە بدا بەهۆی وشیاری و ئازایەتیی قارەمانانی کوردستان پووچەڵ کراوەتەوە.

لەو کاتەدا زۆر جار هێزی پێشمەرگە بێجگە لەوەی دیفاعی لە بەشێکی خاکی ئازادی کوردستان دەکرد، زۆر جاریش گەلاڵەی ڕێکوپێک بۆ سەر بنکە و بارەگاکانی ڕێژیمیان لە شارەکان و شوێنەکانی دیکەی کوردستان دادەڕشت و تامی تاڵییان بەو هێزە دەچێشت.

لە کۆتاییەکانی نیوەی یەکەمی دەیەی ١٣٦٠، هێزی ڕێژیم زۆربەی ناوچەکانی کوردستانی داگیر کردبوو، لە ناوچەی نەغەدە هێندێک شوێن و ناوچە مابوو کە هەم نەخۆشخانەی حیزب و هەم بازاڕێک کە خەڵک کار و کاسبی لێ دەکرد، لەژێر کونترۆڵی هێزی پێشمەرگەدا کار و ئەرکیان بەڕێوە دەبرد. کۆماری ئیسلامی لە سەرەتای مانگی گەلاوێژدا ڕۆژانە تەبلیغ و پیلان و چەواشەکاری لە ڕێگای سیخوڕەکانیەوە بۆ ناوچە ئازادەکان دەنارد تا بتوانێ هەم ورەی خەڵک تێک قرمێنێ هەم هێزی پێشمەرگە ماندوو بکا و پاشان نیازی گڵاوی خۆی جێبەجێ بکا. دیارە بەدرێژایی خەباتی چەکداری، هەمیشە ڕێژیم و هێزەکانی لە مانگی گەلاوێژ هەم لە حاڵی ئامادە باشدا بوون، هەم لە بیری زەبرێک لە حیزبی دێموکرات لە ناوچەی ئازادی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا بوون.

ناوچەی سەرشاخان کە ناوچەیەکی سەخت و دژوارە و بەدرێژایی مێژوو جێگەی بەرخۆدان و بەربەرەکانیی ڕۆڵەکانی کورد بووە، کۆماری ئیسلامی وەک دوا پێگەی دێموکرات لە ناوچەی موکریان چاوی لێ دەکرد، کە بتوانێ هێزی خۆی لێ جێگیر بکا و زیاتر هێژموونیی خۆی بەسەر کوردستاندا بسەپێنێ. هەر بۆیە هێزێکی زۆری لە سەرەتای مانگی گەلاوێژەوە لە شارەکانی مەهاباد، نەغەدە، شنۆ و پیرانشار کۆ کردەوە، تا لە نزیک بوونەوەی ساڵرۆژی دامەزرانی حیزبی دێموکرات دوو ئامانج بپێکێ. یەکەم: لەو ڕۆژەدا هێزی ڕێژیم لە لایەن هێزی پێشمەرگەوە زەربە نەخوا و دامودەزگا و هەموو ناوەندەکانی لە ئامادەباشیدا بوون. دووهەم: ڕێژیم بتوانێ زەبرێک هەم لەپێشمەرگە بدا هەم ناوچەیەکی ئازاد بەبێ کوژرانی هێزەکانی بگرێتەوە. لە لایەکی دیکە و بۆ حیزبی دێموکراتیش گرینگ بوو لە ساڵرۆژی دامەزرانی خۆی زەبر لە دوژمن بوەشێنێ بۆیە ئەویش بۆ بەرز ڕاگرتنی ساڵیادی خۆی بیری لە زەبری کاریگە دەکردەوە. دیارە هەموو هێزەکانی حیزبی دێموکرات لە مانگی گەلاوێژدا ئاگاداری فرۆفیشاڵی ڕێژیم بوون. لە ناوچەی نەغەدەش هێزی «دمدم»ی ئەوکات وەک هەموو هێزەکانی دیکە لە ئامادەباشیی تەواو ئاگاداری جموجووڵی هێزی دوژمن بوون.

هێزەکانی ڕێژیم بەرەبەیانیی ٢٢ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٦٥ی هەتاوی هێرشیان کردە «سەر بازاڕگە» و «دۆڵە درێژ» لە ناوچەی سەرشاخان و کاتژمێری ١٠ی بەیانی کەوتە کەمینی تێکۆشەرانی دێموکراتەوە لە هێزی دمدم و، لەو پەلامارەی دوژمن لەو شەڕگەیە ژمارەیەکی بەرچاو کوژران و هاوکات لەگەڵ بەرزبوونەوەی دەنگی چەکی قارەمانەکانی مەڵبەندی نەغەدە، دوو دەستەی دیکە لە هاوسەنگەرانی خۆیان لە بەرزاییەکانی «جمیلان» و دەستەیەکی دیکە بۆ بەرزاییەکانی «شیوەبرسی» نزیک کردەوە کە هێزی داگیرکەری لێ جێگیر ببوو. بە گەیشتنی هێزی پێشمەرگە لە پاسدارانی جەماران درانە بەر هەڵمەتی ڕووخێنەر و هێزی دوژمنیان بەرەو ئاوایی شیوەبرسی ڕاونا. هەر لەو کاتەدا بەپێی بڕیاری فەرماندەری عەمەلیات دەستەیەکی دیکە لە نزیک ئاوایی، هێزی هەڵاتووی دوژمنیان خستە گەمارۆ و لەگەڵ هەر هەڵمەتێکیان بە چەندین کەسیان دەکوشت. سەرەنجام پاش شەڕێکی دەستەویەخە کە تێکۆشەرانی نەغەدە شانازییەکی پڕ لەسەروەرییان بۆ لاپەڕەکانی دەفتەری هێزی پێشمەرگە زیاد کرد و توانیان بە فیداکاریی خۆیان چۆک بە هێزی جەماران دادەن. لەو داستانە لەبیر نەکراوەدا نزیک بە ٥٠ کەلاکی هێزی دوژمن لە مەیداندا کەوتبوو، تەنانەت فەرماندەی گوردانی سپای پاسدارانی محەممەدیار دەبینرا. هەروەها دەیان چەکی جۆراوجۆر وەک دەسکەوتی پێشمەرگە ئەژمار کرا و بە هەزاران فیشەکی جۆراوجۆریان لەگەڵ خۆیان هێنا.

ئەوەی گرینگ و جێی سەرسووڕمان بوو بۆ هێزی دوژمن، باوەڕی بە شکستی هێزەکانی نەدەکرد چونکی ئەوان بە نیاز بوون بەو هێرشە، هەم ئەو ناوچە ئازادە داگیر بکەن و هەمیش زەبرێک لەپێشمەرگە بدەن. بەڵام ڕوون و ئاشکرایە بەدرێژایی ئەو خەباتە هەمیشە هێزەکانی دوژمن، تامی تاڵییان بەدەست هێزی پێشمەرگەی دێموکراتەوە خواردووە و لەو ڕۆژەشدا هەر بەو ئاقارەیاندا بردن. بەڵام لە هەموو گرینگتر پڕژانتر بۆ هێزەکانی ڕێژیم ئەوە بوو کە لە شەڕێکی چەند سەعاتە و دەستەیەخەدا، هێزی پێشمەرگە هەموو سڵامەت بوون لەکاتێکدا ئەوان هێرشیان هێنایە سەر پێشمەرگە.

یەکسانیی ڕەگەزی، بەهایەکی گشتگیری جیهانی

(بەبۆنەی ٢٥ی نوامبر ڕۆژی نێودەوڵەتیی سڕینەوەی توندوتیژی دژی ژنان)

ئارەزوو نستانی

پرسی جیاکاری لە نێوان ژن و پیاودا لەو پرسە گرینگ و بەڕۆژانەیە کە لە کۆمەڵگە جیاوازەکاندا ڕوانین و بۆچوونی جیاوازی لە سەر هەیە و سەرەڕای بەرەوپێش چوونی لە وڵاتانی ڕۆژاوا، تا ئێستاش چەوسانەوەی ڕەگەزی لە زۆربەی وڵاتاندا بە ڕێژەی جیاواز هەیە. بە شێوەیەکی گشتی دەتوانین بڵێین مەسەلەی مافی ژنان لەسەر ئاستی جیهانی دانی پێدانراوە و بەرەنگاربوونەوەی جیاکاری دژی ژنان واتای وەدیهێنانی یەکسانییە لە نێوان مافەکانی ژن و پیاودا.

یەکسانی لە نێوان ڕەگەزەکان نەک تەنیا وەک مافێکی بنچینەیی لە مافەکانی مرۆڤ پێگەیەکی بەهێزی هەیە، بەڵکوو بنچینەیەکە لە بنچینە پێویستەکان بۆ جێگیر بوونی ئاشتی و ئاسوودەیی و پێشکەوتنی جیهانی. چونکە ڕەخساندنی هەلی یەکسان بۆ ژنان و کچان بۆ دەستڕاگەیشتن بە پەروەردە و چاودێریی تەندروستی و کاری گونجاو و بەشداری لە کرداری دروستکردنی بڕیاری سیاسی و ئابووری، ڕۆڵی بەرچاوی هەیە لە پێشکەوتن و گەشەی ئابووری و سوود دەگەیەنێ بە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بەگشتی.

مەبەست لە یەکسانی، سانایی دەستڕاگەیشتنە بە هەموو دەرفەتەکان بەبێ لەبەرچاو گرتنی ڕەگەز و خۆی لە بەشداریی ئابووری و دروستکردنی بڕیار و هەڵسەنگاندنی هەڵسوکەوتە جیاوازەکان دەبینێتەوە بە شێوەیەکی یەکسان بەبێ لەبەرچاو گرتنی ڕەگەز. هەر وەک ئەوەی کە ڕێکخراوی کاری جیهانی لە دەقی ڕاگەیەنراوی «بنەماکانی مافی ژنانی کرێکار و یەکسانی نێوان ڕەگەزەکان» لە ساڵی ٢٠٠٠دا ئاماژەی پێداوە:

«یەکسانی لە نێوان ڕەگەزەکان، واتە یەکسانیی نێوان ژن و پیاو و گەیشتن بەو حەقیقەتەی کە هەموومان مرۆڤین. ژنان و پیاوان ئازادن لە گەشەدان بە توانا کەسییەکانیان بۆ دروستکردنی بڕیار بەبێ دانانی سنوورێکی دیاریکراو. یەکسانی واتای ئەوەیە هەڵسوکەوت و کردارە جیاوازەکانی پیاوان و ژنان بە یەکسانیی تەواو وەر بگیرێن و هەڵبسەنگێندرێن و پێش بخرێن. ئەوە واتای ئەوە ناگەیەنێ ژن و پیاو وەک یەک بچن، بەڵکوو ماف و بەرپرسیاریەتییان و دەرفەتەکانی بەردەمیان پشت نەبەستێ بە جۆری ڕەگەزییان، واتە مامەڵە کردن لەگەڵیان بەپێی تایبەتمەندییەکانیان بێ.»

واتە مەبەست یەکسانییە لە نێوان ڕەگەزەکان، لە هەمان کاتدا بێلایەنیی ڕەگەزی ڕێگایەکە کە یارمەتیدەر دەبێ لە بەدیهێنانی ئامانجی یەکسانی. جیاوازیی ئاستی توانایی لە نێوان ڕەگەزەکان بەکار دەبرێ بۆ بەراورد کردنی هاوسەنگی لە نێوان ڕەگەزەکان لە هەر دۆخێکدا. لەوانەیە هاوکار بێ لە هێنانە دیی یەکسانی لە نێوان ڕەگەزەکان، بەڵام خودی مەبەستەکە نییە. یەکسانی لە نێوان ڕەگەزەکاندا گەورەترە لە نوێنەرایەتیی دادپەروەری، پەیوەستە بە مافی ژنان و بەزۆری پێویستی بە گۆڕانی سیاسی هەیە.

یوونیسێف دەڵێ: «یەکسانی لە نێوان ڕەگەزەکان واتای ئەوەیە ژنان و پیاوان و منداڵانی کچ و کوڕ هەمان ماف و هەل و پارێزراوییان هەبێ. واتە داوا نەکراوە کە ژنان و پیاوان و منداڵانی کور و کچ وەک یەک بن و وەک یەک مامەڵەیان لەگەڵ بکرێ.»

هەوڵە سەرەتاییەکان بۆ پشتیوانی لە ژنان لەسەر ئاستی جیهانی لە سەدەی بیستدا بریتین لە «پاراستن» لە بری «یەکسانی». ڕێکخراوی نێودەوڵەتیی کار لە ساڵی ١٩١٩ دوو ڕێککەوتننامەی لەسەر مافی ژنان دەرکردوە. ڕێککەوتننامەی ژمارە ٣ لەبارەی پاراستنی دایکایەتی و هەروەها ڕێککەوتننامەی ژمارە ٤ لەمەڕ کاری شەوانەی ژنان، لەو ڕێککەوتننامانەن کە لە نێوەرۆکیاندا پرسی یەکسانیی ژن و پیاو بایەخی پێنەدراوە بە قەد ئەوەی پاراستنی تایبەتیان تێدایە بۆ ژنان. بەڵام لە قۆناغی دواتردا هەڵوێستی یاسای نێودەوڵەتی لەسەر پرسی مافی ژنان گۆڕانکاری بەسەردا هات، وەک ئەوەی لە نێوەرۆکی میساقی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و هەروەها لە ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییەکانی دواتردا لەبارەی مافی مرۆڤ بە گشتی و مافی ژن بە تایبەتی هاتووە. لێرەدا شێوەی ڕوانین بۆ ژن وەک بوونەوەرێک کە لە دۆخێکی تایبەتدایە و پێویستی بە پاراستنی تایبەت هەیە، گۆڕانکاری بەسەردا هات و بیرۆکەی یەکسانیی نێوان ژن و پیاو سەریهەڵدا. بەپێی ئەو شێوە ڕوانینە یەکسانی لە نێوان ڕەگەزەکان، سەرەڕای ئەوەی مافێکی بنچینەییە لە مافەکانی مرۆڤ، لە هەمان کاتدا پێویستە بۆ جێگیربوونی ئاشتی و سەقامگیری لە کۆمەڵگەکاندا. بە شێوەیەکی گشتی یەکسانی و نەبوونی جیاکاری لە نێوان ژن و پیاودا بەڕوونی لە نێوەرۆکی میساقی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا هاتووە. لە بەشی ئامانجەکانی ڕێکخراو لە مادەی یەکەمدا جەخت کراوەتەوە لەسەر پێویستیی ڕێزگرتن لە مافی مرۆڤ و ئازادییە بنچینەییەکان بۆ هەموو تاکێک بەبێ جیاوازی بەهۆی ڕەگەز، زمان، ئایین و بەبێ جیاکاری لە نێوان پیاوان و ژناندا.

لەسەرەتای دروستبوونی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا ئەنجومەنی ئابووری و کۆمەڵایەتی لیژنەی تایبەت بە ژنانی پێک هێنا وەک لایەنێکی سەرەکیی جیهانی بۆ داڕشتنی سیاسەتی پەیوەست بە هێنانەدیی یەکسانی لە نێوان ڕەگەزەکان و پێشخستنی ژنان. لە پرۆژەی جاڕنامەی جیهانیی مافەکانی مرۆڤیشدا کە لە لایەن کۆڕی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ١٠ی دێسامبری ساڵی ١٩٤٨ دەرچوو، گەرەنتیی بێلایەنی کراوە لە نێوان ڕەگەزەکاندا. هەروەک لە نێوەرۆکی جاڕنامەدا هاتووە: «مرۆڤەکان هەموویان بە یەکسانی لەدایک دەبن و یەکسانن لە کەرامەت و مافدا.»

هەروەها لە جاڕنامەکەدا هاتوە: «هەموو مرۆڤێک بۆی هەیە سوود وەربگرێ لە هەموو ماف و ئازادییە بنچینەییەکان کە هاتوە لەم ڕاگەیاندنە بەبێ جیاوازی بەهۆی ڕەنگ یا ڕەگەز یا زمان یا ئایین و هتد.»

لە هەوڵەکانی تری ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەرکردنی ڕێککەوتننامەیەکە لەسەر مافە سیاسییەکانی ژنان لە ساڵی ١٩٥٢دا. لە دەقی ئەو ڕێککەوتننامەیەدا جەخت کراوەتەوە کە دەبێ وڵاتان دەرفەتی بەشداری لە دەنگدان و خۆپاڵاوتن بۆ ژنان دابین بکەن.

دەتوانین بڵێین گرینگترین بەڵگەنامەی نێودەوڵەتی بۆ پاراستنی مافی ژنان و دابینکردنی یەکسانیی ڕەگەزی بریتییە لە ڕێککەوتننامەی «نەهێشتنی هەر چەشنە جیاکارییەک دژی ژنان» (CEDAW) کە لە لایەن کۆڕی گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە ساڵی ١٩٧٩ دەرچوە، کە هەڵبەت پێشتر و لە ساڵی ١٩٦٧ وەک ڕاگەیاندنێک لەو ڕێکخراوەیەوە دەرچووبوو. بە شێوەیەکی گشتی لە پێشەکی و مادەکانی ئەو ڕێککەوتننامەیەدا لە هەرکام لە بەشەکانی دووەم و سێهەم و چوارەمدا باس لەو هەوڵانە کراوە کە پێویستە بۆ نەهێشتنی جیاکاری دژی ژنان ڕەچاو بکرێن و گەرەنتیی دستەبەر کردنی یەکسانیی نێوان ژن و پیاو بکەن.

پرسی بەرەنگاربوونەوەی جیاکاریی ڕەگەزی لە زۆربەی بەڵگەنامە نێودەوڵەتییەکانی تایبەت بە مافی مرۆڤ ئاماژەی پێکراوە، وەک ڕێککەوتننامەی تایبەت بە مافە مەدەنی و سیاسییەکان و هەروەها ڕێککەوتننامەی مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییەکان. هەروەها ڕاگەیەندراوی کۆتایی کۆنگرەی دووەمی تایبەت بە مەسەلەی ژنان لە شاری کۆپێنهاگی پێتەختی دانمارک لە ساڵی ١٩٨٠ جەختی کردووەتەوە لە سەر ئەوەی ڕێوشوێنی نیشتمانیی بەهێز بگیرێتە بەر بۆ گەرەنتیی مافی خاوەنداریی ژنان و هەوڵدان بۆ هێنانەدی چاکسازیی تایبەت بە مەسەلەی میرات و سەرپەرشتی منداڵ و ...

یەکێکی تر لە هەنگاوەکانی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان، گرتنی کۆنگرەیەکی تایبەت بە ژنان بوو لە ساڵی ١٩٨٥ لەژێر ناوی «یەکسانی، گەشە و ئاشتی» لە شاری نایرۆبی پێتەختی کێنیا. لە سەروبەندی بەڕێوەبردنی ئەو کۆنگرەیەدا بزووتنەوەی یەکسانیخوازیی ڕەگەزی تا ڕادەیەکی باش دانپیانانێکی جیهانی بە خۆیەوە دیتبوو، بە شێوەیەک کە ئەو سەردەمە بە سەردەمی بزووتنەوەی جیهانیی ژنان دادەنێن.

کۆنگرەی چوارەمی تایبەت بە ژنان کە بە کۆنگرەی «پێکەن» ناوزەد کراوە و لە ساڵی ١٩٩٥ لە لایەن نەتەوە یەکگرتووەکانەوە پێکهات هەوڵەکانی دەستەبەر کردنی یەکسانیی ڕەگەزی پێش خست.

هەوڵێکی بایەخداری دیکەی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لەو بارەیەوە، دانانی لیژنەیەکی تایبەت بوو بۆ کاروباری ژنان، کە ئەرکی لە پێشینەی بریتی بوو لە کارکردن بۆ وەدیهێنانی یەکسانیی نێوان ژن و پیاو. ئەرکی ئەو لیژنەیە کە لە ساڵی ٢٠١٠ لە لایەن کۆڕی گشتییەوە دامەزرا، هاوکاریی دەوڵەتانی ئەندامە بۆ دانانی کۆمەڵێک پێوەری جیهانی لەپێناو هاتنەدیی یەکسانی و هەروەها کار کردن لەگەڵ حکوومەتان و کۆمەڵگەی مەدەنی بە مەبەستی داڕشتنی یاسا و سیاسەت و بەرنامە و پرۆژەی پێویست بۆ وەدیهێنانی ئەو پێوەرە ستانداردانە. یەکێکی تر لە ئەرکەکانی لیژنەی ئاماژەپێکراو، کار کردنە بۆ بەشداریی ژنان بە شێوەیەکی یەکسان لەگەڵ پیاوان لە هەموو لایەنەکانی ژیان بە لەبەر چاو گرتنی چوار ئەولەوییەتی ستراتێژی:

١- وەئەستۆ گرتنی بەرپرسایەتی لە لایەن ژنان و سوود وەرگرتن لەو بەرپرسایەتییانە

٢- دەسڕاگەیشتنی ژنان بە کاری گونجاو و داهاتی گونجاو و سەرەنجام دەستەبەری سەربەخۆیی ئابووریی ژنان

٣- پاراستنی ژنان لە هەر چەشنە توندوتیژییەک

٤- بەشداریی ژنان ڕۆڵێکی گەورە دەبینێ لە بنیادنانی ئاشتی و بەرەوپێش چوون.

ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پلانی «گەشەی بەردەوام»دا کە پلانێکی ١٥ ساڵەیە و لە ساڵی ٢٠١٥ دەرچووە و دوورەدیمەنی داهاتووی جیهانی تا ٢٠٣٠ لە ١٧ خاڵدا وێنا کردوە، لە خاڵی پێنجەمدا جەختی لەسەر یەکسانیی ڕەگەزیی نێوان ژن و پیاو کردووەتەوە. لە نێوەرۆکی ئەو خاڵەدا داوای کۆتایی هێنان بە توندوتیژیی ڕەگەزی کراوە و هەر کردارێک کە زیان بە ژنان بگەیەنێ قەدەغە کراوە. هەروەها باس لە بەشداریی ژنان بە شێوەیەکی تەواو و چالاک دەکا لە چوارچێوەی دەرفەتێکی یەکسان لەگەڵ پیاواندا بە ئامانجی بەشداری لە دروستکردنی بڕیار بەتایبەت لە بواری سیاسی و ئابووریدا.

دۆخی ژنان لە ئێراندا

سەرەڕای هەموو ئەو هەوڵ و پلانە گشتگیرانەی کە باس کران لەسەر ئاستی جیهانی بۆ دەستەبەر کردنی مافی ژنان، لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا جیاکاریی ڕەگەزی بە شێوەیەکی سیستماتیک پەیڕەو دەکرێ لە هەموو بوارەکاندا بە تایبەت لە بواری ئابووری و سیاسیدا. قۆرغ کردنی دەسەڵاتی سیاسی لە لایەن پیاوانی ئایینیی پاش شۆڕشی ١٣٥٧ لە ئێران، دەورێکی گەورەی لە ژێرپێ خستنی مافەکانی ژناندا گێڕا. لە دوای شۆڕشەوە هەموو دامودەزگا یاسایی و ئیدارییەکان کەوتنەخۆ بۆ گۆشەگیر کردنی ژنان و داڕشتنی یاسا و ڕێوشوێنی تایبەت بە بیانووی پیادە کردنی ئایینی ئیسلام، کە جیاکارییەکی پلانمەندی دژەژنی لەخۆ گرتبوو.

بۆ وێنە لە ماددەی ١١٥ی یاسای بنەڕەتیی ئێراندا ژنان لە وەرگرتنی پۆستی سەرۆک کۆمار بێبەش کراون. لە یاساکانی ئێراندا بەشێوەیەکی بەربڵاو جیاکاری لە نێوان ژن و پیاودا کراوە و ژن وەک ڕەگەزی دووەم سەیر کراوە.

هەروەها بەو هۆیەی شەریعەتی ئیسلامی سەرچاوەی سەرەکیی یاساکانە لە ئێراندا، هەموو ئەو بەڵگەنامە و ڕێککەوتننامە نێودەوڵەتییانەی گەرەنتیی دەستەبەر کردنی یەکسانیی ڕەگەزی دەکەن، لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە ڕەت دەکرێنەوە. کە یەکێک لە گرینگترینی ئەو ڕێککەوتنامانە بریتییە لە ڕێککەوتننامەی سیداو، کە هەروەک پێشتر ئاماژەی پێکرا گرینگترین بەڵگەنامەی نێودەوڵەتییە بۆ پاراستنی مافی ژنان و دەستەبەر کردنی یەکسانیی ڕەگەزی.

***

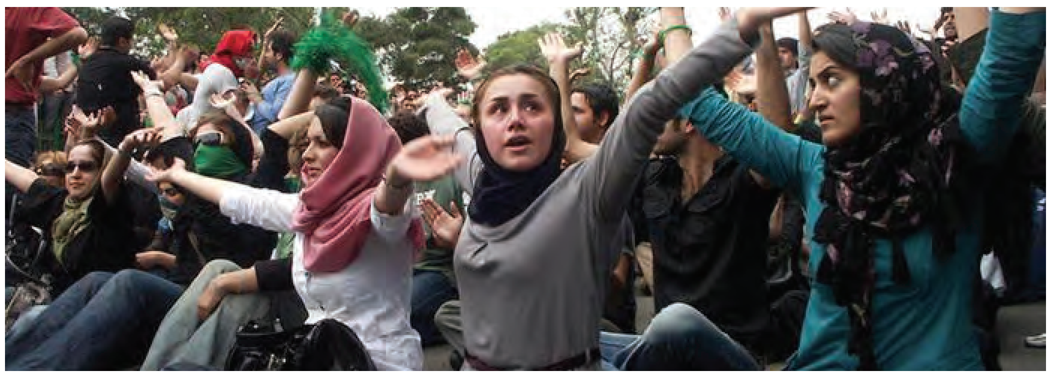

وەرگێڕی شێعر، ڕەنج بەخەسارترە

ڕەسووڵ سوڵتانی

وەرگێڕ بە گشتی کەسێکی ڕەنجبەخەسارە، بە دوو هۆکار:

یەکەم: ئەگەر دەقەکە زۆر باش وەرگێڕێت، ئەوا خەڵک دەستخۆشی و ئافەرین لە نووسەر و خاوەن دەق دەکەن. ئەگەر خراپیشی وەرگێڕێ، ئەوا خەڵک دەڵێن: هەی دەستت بشکێ و هیچ کوێت لە دیوی دەرەوە نەیەشێ بۆ وەرگێڕانت ئەریوەڵا...

دووەم: وەرگێڕ ڕەنجبەخەسارە، چونکە وەک ئەوەیە کەسێک خۆی منداڵی نەبێ و لە سوێی منداڵ، بچێ منداڵی کەسانی دیکە بەخێو بکا. خۆ کورد دەمێکە گوتوویەتی: ئەوەی گوێلکی خەڵک بەخێو دەکا، هەر گوێلەوسار/ گوێلهەوساری پێ دەمێنێ.

جا بۆیە ئەگەر وەرگێڕان بە گشتی ڕەنجبەخەساری بێت، ئەوا وەرگێڕی شێعر نەک ڕەنجبەخەسارترە، بگرە دەم لە پووش دەمێنێتەوە.

چەند ساڵێکە لێرە و لەوێ تاکوتەرا و جاروباریش لە دووتوێی کتێبی چاپکراودا، چاوم بە دەقی وەرگەڕێنراوی شێعرەکانی سۆهراب سپێهری دەکەوێ و بەزەییم بەو کەسانەدا دێتەوە کە تامەزرۆی ئەدەبن و فارسی نازانن و هەوڵ دەدەن تۆزێک لەو چێژەی ئێمە لە شێعرەکانی سپێهریی وەردەگرین، وەرگرن، کەچی مخابن ئەگەر بزانن ئەو وەرگێڕدراوانە چۆن وەرگەڕێنراون و بەراوەژوو کراونەتەوە و وەرگێڕەکانیان چۆن دەم لە پووش ماونەتەوە، ئینجا دەزانن چ کڵاوێکیان چۆتە سەر.

شێعر لە چاو باقی ژانرەکانی دیکەی ئەدەب، دەقێکی سرک و تۆڕ و سەربزێوە. ئەو دەقە بۆ وەرگێڕان خۆ بەدەستەوە نادا، بەتایبەتی کە شێعر جیهانێکی پانوبەرین و فرە ڕەهەندە لە زماندا و بە زمان بنیات دەنرێ. زمانی شێعر ئامرازی گواستنەوەی پەیامێکی ڕووت نییە، زمانی شێعر ئامراز نییە بەڵکو خۆی ئامانجە. ئەو ئامانجەی کە لە فۆڕم و مانا و پەیام و مۆسیقادا وەها یەکانگیر دەبێ، ئەگەر بێت و هەر کام لەو توخمان بەلاوە بنێیت و جیای بکەیتەوە، ئیتر ئەو دەقە لە شێعرییەت دەکەوێ، ئیتر ناکرێ ناوی بنێیت شێعر. کە دەڵێین زمانی شێعر ئامراز نییە و ئامانجە، مەبەست ئەوەیە زمانی شێعر ئیتر کەرەستەیەک نییە بتوانی لە یەک ڕەهەندەوە لێی وردبیتەوە و ئینجا لێبڕاوانە بڵێی ئەوە ناسیم و لێی تێگەیشتم، بەڵکوو زمانێکە کە وشە تێیدا لە چوارچێوەی تەکمانایی و قاموسی دێتە دەر و دەبێتە بوونەوەرێکی زیندووی فرەڕەهەند و فرەمانا. هەر بۆیە لە وەرگێڕانی شێعردا لەسەر یەک کۆی ئەو جیهانە دەشێوێ و کاتێک ئێمە وەرگێڕدراوی شێعرێک دەخوێنینەوە، وەک ئەوەیە تۆ بە من بڵێی حەز دەکەم فلان هاوڕێی خۆتم پێ بناسێنی، بەڵام من تەنیا جلوبەرگەکانیت بۆ بێنم.

بۆ وێنە، تۆ چۆن دەتوانی ئەم دێڕەی «نالی» بکەیتە فارسی، عەرەبی، ئینگلیزی یان هەر زمانێکی دیکە، بەبێ ئەوەی لایەنە ستاتیکییەکانی بشێوێنی و ئەو فرە مانایییەی تێیدایە بیپارێزیت؟ ئەگەر توانیت، کەوابوو تۆ لە نالی گەورەتری:

«هەرچەندە گوناهی دەمەکەت بارە لەسەر لێو
حەددی چییە نالی کە بڵێ ماچە کەفارەت»

لە ئایینی ئیسلامدا گوناه بە کەفارەت لەسەر مرۆڤ لادەچێ. جاری وایە ئەو کەفارەتە ماڵی دنیایە و جاری واشە سزا و تەمبێیەکی جەستەیییە کە پێی دەڵێن: حەد... حەددی شەرعی.

وشە فرەماناکانی ئەم شێعرە:

دەم/دەمەکەت: چوار مانای هەیە:
دەم: زار
دەم: بە عەرەبی واتە خوێن
دەم: کات. دەموسات...
دەمەکەت/ یانی کە تۆ دەڵێی دە مەکە... دە وامەکە... گوناهی دە وامەکەی تۆ...
کە وەختێک ئافرەت بە ناقایلی دەڵێ دە وا مەکە، لێوبەبار و مرچومۆنیش دەبێ...

نالی دەڵێ: ئەگەرچی گوناحی ئەو خوێنەی ئاشق کە ڕشتووتە... ئەگەرچی گوناهی ئەو دە وامەکەیەی کە کردووتە... ئەگەرچی گوناحی ئەو دەم و لێوەت کە منیان کوشتووە... ئەگەرچی گوناهی ئەو ساتەوەختەت کە رووی داوە، ئێستا باری سەر لێوەکانتە...

ئێستا ئەو گوناهە بە کەفارەت لادەچێ.... بەڵام کەفارەتی ئەو گوناهە ماچە.

جا ئێستا، ئەگەر نالی بڵێ «ماچە کەفارەت» حەددی شەرعییەکەی چییە؟ یانی سزای شەرعیی نالی «حەدد» چییە ئەگەر ئەو نهێنییە ئاشکرا بکات؟

یان نەخێر:

نالی حەددی چییە بێ و بڵێ ماچە کەفارەت. یانی نالی «ڕێی ناکەوێ» شتی وا بڵێ و حەددی نییە...

جا ئەگەر تۆ توانیت هەموو ئەم وردەکارییانە بگوێزیتەوە و نەهێڵی قووڵایی شێعرەکە تەنک بێتەوە من دەستت ماچ دەکەم.

ئینجا با بێینەوە سەر سۆهراب کە بۆچی ناکرێتە کوردی؟

شاملوو دەڵێ، تەرجومەی شێعر وەک ئەوەیە کەناری/بولبولێک بۆ گۆشتەکەی سەر ببڕی، لە حاڵێکدا بولبول بۆ خواردن نییە، بۆ خوێندن و چریکاندنە....

لەوەش بگوزەرێین با وای دانێین هەر ناچارین شێعر بکەینە کوردی، وەک شاملووش سەرەڕای ئەم بۆچوونە دیسانیش شێعری شاعیرانی جیهانی کردووەتە فارسی، بەڵام ئەو شێعرە سرکانەی خۆ بەدەستەوە نادەن کامانەن؟

تۆ چۆن دەتوانی وەسف و تاریفی جیهانێکم بۆ بکەیت، کە نەک تێیدا نەژیاویت، بگرە بە سەفەریش پێیدا ڕانەبردووی؟ ئاخۆ من کە هیچ سەیرانگە و شوێنێکی ئوستралیام نەدیتووە، لە ڕێی فیلمێکەوە دەتوانم جۆرێکی بۆ تۆ بگێڕمەوە کە تەواو بێتە پێش چاوت؟

دنیای شێعری سۆهرابی سپێهری لە هەموو شاعیرانی هاوچەرخی خۆی و بە گشتی فارس جیاوازە، تەنانەت شاملوو تانەی لێ دەدا لەسەر ئەو شێعرەی کە دەڵێ: «با ئاوەکە لێڵ نەکەین...» پێی دەڵێ: ئاخر لە سەرووترەوە، لای سەرچاوەوە خەریکن پۆل پۆل کۆتر دەکوژن و خوێنەکەی دەڕژێتە نێو ئەم ڕووبارەوە، ماقووڵ نییە تۆ ئەو خوێناوە نابینیت و بە من دەڵێی ئاوەکە شلوێ مەکە.... ئاوەکە ئیتر بووەتە خوێناو...

جیهانی زەینیی سۆهراب، جیهانێکە بەپێی بارودۆخ و چارەنوسی ئێستای کورد، کەم کەس هەیە بتوانێ ئەزموونی بکات، جیهانێکی عاریفانەی بێخەوش و بێگەرد و بێخەم و بێ ئازارە. ئەرێ کورد لەم دۆزەخی ژیانەدا دەتوانێ وەسفی ئەو جیهانە بکا کە بە خەونیش ڕێی ناکەوێتە ئەوێ؟

با نووسینەکە درێژتر نەبێتەوە، ناچمە سەر لایەنی مۆسیقای ناوەوەی شێعرەکانی سۆهراب و دەستەواژە و پێکهاتە و وێنە و ئاماژەکانی کە هێندەی زەوی و ئاسمان لە زەینی کوردەوە دوورن...

هەر بۆیە کاتێک وەرگێڕدراوی شێعری سۆهراب دەخوێنینەوە، هەست دەکەین دەقی منداڵێکی ساویلکە دەخوێنینەوە کە هیچی تێدا نییە... ئەوەش خەتای سۆهراب نییە بەڵکو وەرگێڕەکەیە دەم لە پووش ماوە.

سەید عەلی ساڵحی کتێبێکی هەیە بە ناوی «شرح شوکران.» ئەم کتێبە ڕاڤەی شێعری شاعیرانی فارسە. لە هەر شاعیرێک سێ چوار شێعری هەڵبژاردوە و شەرح و تەفسیری بۆ نووسیون. بەڵام کە گەیشتووەتە سۆهراب چوار شێعری داناوە و نووسیویەتی: چ دەڵێن با بڵێن، شێعری سۆهراب ڕاڤە هەڵناگرێ. تەنیا دەبێ بخوێنیتەوە و چێژی لێ وەربگری.

باشە شاعیرێک کە شاعیرانی فارس شێعرەکەیان پێ ڕاڤە نەکرێ، کوردێکی فارسی نەزان کە تەنانەت هەموو پتانسیەلەکانی زمانی کوردییشی نەناسیوە و لێی شارەزا نییە، چۆن لێی تێدەگا بۆ ئەوەی بیکاتە کوردی؟

لە شێعردا کۆمەڵێک توخم یەک دەگرن، کە وەرگێڕ لە وەرگێڕانیدا ناتوانێ دەست وەبن باڵی هەموو ئەو توخمانە بدا و ڕایانگوێزێتە نێو زمانەکەی خۆیەوە. تۆ چۆن دەتوانی شێعرێک وەرگێڕی و هاوکات خەیاڵ و گەمە زمانییەکان و مۆسیقای شێعرەکە و جیهانی زەینی شاعیر و پەیامی شێعرەکە ڕاگوێزیت؟ خۆ ئەگەر ئەوەت لەدەست هات، ئەوا دەبێ ناوت نەنێن وەرگێڕ، بەڵکو پێت بڵێن بلیمەت و پیتۆڵی سەردەم.

لەو نێوەدا چوارینەکانی خەیام کە هەژار کردوونی بە کوردی، باسێکی جیاوازە، چونکە هەر بە قسەی من نا، بەڵکوو بە ئیعترافی هەموو ئەوانەی کوردی و فارسییەکی باش دەزانن، لە زۆر جێ چوارینەکانی هەژار لە دەقە سەرەکییەکە شاعیرانەتر و پڕماناتریشن.

لە نیوەی کۆتایی ئەم سادەیەدا

عەلی لەیلاخ

لە نیوەی سەرماوەزی ئەمساڵدا چاوم بە کۆمەڵێک شێعری ڕامان سۆفی سوڵتانی لەژێر ناوی «لە نیوەی کۆتایی ئەم سادەیەدا» کەوت.

ڕامان لە چینی شاعیرانی بەرەی چواردا جێی دەبێتەوە کە پاش ١٨ ساڵ بە ٦٤ شێعری کورت و نیوە کورت ئەزموونێکی دیکەی لە شێعری کوردی تاقی کردۆتەوە.

لە کورتە شێعرەکانیدا بۆنی «خاک»ی مارف ئاغایی و خاک و خۆڵی کۆڵانی منداڵی و شەقامەکانی هەرزەکاری و بۆکانی لێ دێت.

ژانری کورتە شێعر کە هونەرێکی ئاستەم و بەبڕەوە ئەگەرچی لەژێر کاریگەریی ئەدەبی فارسی گەیشتووەتە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بەڵام هەر زوو بە ماندووبوونی شاعیرانی کورد پێناسەیەکی کوردانەی بۆ کرا و ئێستاش لە هەڵکشاندایە.

ڕامان لە ئەزموونە نوێیەکەی خۆیدا هەوڵی داوە لە سەربنچینەی شێعری کوردی نوێگەرایی بکا و تا ڕادەیەکیش سەرکەوتوو دیارە. بە گوتەی خۆی « فڕین چ سادەیەکی ئاڵۆزە» هەر بۆیە هەڵفڕینی شێعر و هەستی ئەمجارەی ڕامان سۆفی سوڵتانی ئاڵۆزییەکی پێوە دیارە، هەڵقولاویی ناسادەیی فڕینی هونەرمەندانەیە و باڵکشانە بە ئاسمانی هەستدا.

ئەگەر پێناسەیەکی سادەی شێعر ئەمە بێ کە دەڵێین: «شۆڕشی زمانە لە وڵاتی خەیاڵدا»، بە چاوخشاندنێک بە «لە نیوەی کۆتایی ئەم سادەیەدا»، نووسەرێکی شۆڕشگێڕ لە زمان و دارشتنەوە دەبینین کە خاوەنی وڵاتێکی ئاڵۆز، شڵەژاو، پڕ لە هەڵاکات و کارەساتە... خودی شێعر کارەساتە و شاعیر خۆڵقێنەری کارەساتە زمانی و ئیحساسییەکانە.

ئاشقانەکانی ڕامان، ڕامانێکی ورد و جوان و نۆستالێژیایە بۆ وشە و گەشەپێدان بە هەستی ئەویندارانە کە لە ئەسمەرییەکی بۆکانییەوە باوەش بە چارەڕەشیی خاکێکدا دەکا کە لە خولیاکانی «فەوزییە»وە تا «هێمن» هەوێنی خاکویستی و نیشتماندۆستی بووە.

لە نیوەی کۆتایی ئەم سادەیەدا ، نووسەر نایهەوێ بە ناوی نوێخوازی لە ئەدەب، ساکارەکانی خۆی تێک بدا و سەوداسەرییەکانی ئاڵۆزتر بکا بەڵکوو زۆر بە سانایی و جوانی دەنووسێ:

«ئێستا دڵم زۆر تەنگ بووە
خانمەکەی ماڵ لەسەر کووچەی خۆمان
خۆمان کە کووچەیەکمان پڕپڕ هەبوو لە جمەت
لە گمەت
کە نەختە ئەزایە دڵمان
کە ئێستا زۆر زۆر تەنگ بووە
بۆت.»

جیا لە هارمۆنیای جێکەوتووی وشە و دارشتنی ژیرانە، لێرەدا کووچە چ وەکوو نۆستالژیا چ وەکوو ئاشنایەتی، هەڵگری پێناسەیەکی دیکەشە مادام شاعیر لەسەرەوە باس لە دڵتەنگی دەکات.

هێمن وتەنی دڵم هێند تەنگە هەر جێی تۆ دەبێ و بەس، دڵتەنگییەکەی ڕامان سۆفی سوڵتانیش لە هەمان چەشن و لە هەمان خەفەتە، خەمێکی ئەزەلی و ئازارێک بۆ ئازادی.

هیواخوازم بەردەنگە جیدییەکانی شێعری کوردی بەوردی سەرنجی شاعیرانی هاوچەرخ بدەن و قەڵەمی ڕەخنەگرانی شێعری کوردیش بۆ جوانتر و بەهێز کردنی بەرهەمە نوێیەکان زیاتر ماندوو ببن.

«بیر لە پیتەکانت دەکەمەوە
زەڕنەقووتەی قامکەکانی تۆ لەکوێ و،
ڕموزنەی پەلەپیتکەی کڵاشینکۆف لە کوێ؟
بیر لە پیتەکانت دەکەمەوە...»

ڕامان سۆفی سوڵتانی وا دەڵێ و منیش جیا لە کڵاشینکۆف، هیواخوازم قامکەکانی ئەو شاعیرە بۆ نووسینی وشە یاخییەکان گەرمتر و هەردەم هەناسەی تازەتر.

***

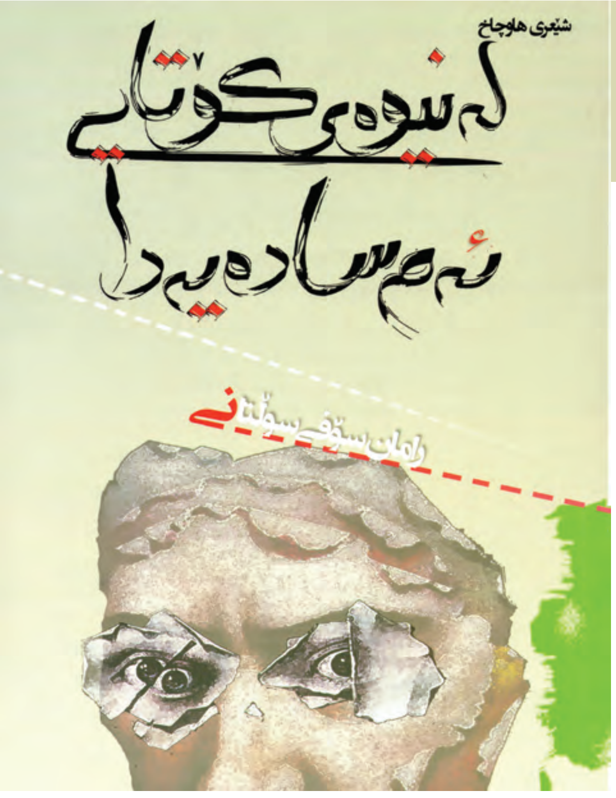

قافڵەی خەباتکارانی ڕێی ئەوینی نیشتمان

کەریم فەرخەپوور

ڕۆڵە فیداکارەکانی سەدەی نەبەزین و نەسرەوتن، لە تاقوەسانانەوە تا ئاربابا و ئاگری و هەڵگورد، سڵاو لە قامەتی بەرزی شۆڕشگێڕانە و پێشمەرگانەتان.

ئێوە شکۆی نەتەوەیەکن و دەمێکە سەرقافڵەی کاروانێکن کە ناو و نیشانی ئەو کاروانە لە پەرتووکی چوارچرادا لە کتێبخانەکەی کۆماری کوردستاندا بە خوێن نووسراوە.

لەو کاتەوە کە ژێکاف ئەلفوبێی ژیان و ژیانەوەی نووسی و ئەستێرەی گەلاوێژ بوو بە پڕشنگی ڕووناکیدەری ڕێگەی ڕاپەرین و هەستانەوە، لەو کاتەدا بلیمەتێک بوو بە پێشەنگ و ئێوەش بێ سڵکردن و سڵەمینەوە بەگژ تەلیسم و ترس و تۆق و تۆفاندندا چوونەوە.

سوێندی سەرۆک کۆمارەکەی کورد لە ڕێبەندانی ڕۆژگاری ڕەشی زوڵم و ستەمی ئەو سەردەمدا، ڕێگەی ڕزگاریی پێشان دان و پێناسەی ڕزگاری و سەربەخۆیی خستە سەر سینگتان، ئێوە ئاڵاهەڵگر و پێشەنگی ئەم کاروانە دەمێکە هەروا بەردەوام ئەم ڕێگەیە دەپێون. لەو کاتەوە تا ئێستا ئەم ڕێگەیە هەردەم پڕ لە ڕێبوار، هەردەم پڕ لە سەردار، ڕوح لەپێناو سەر لەسەر دار، بەرەو سەرکەوتن هەنگاو دەنێ. سوێندی قازییەکانی بەردەم سێدارەی پەیمان و وەفا، بوو بە هەوێنی خۆڕاگریی و وەفاداریی ئێوە ڕۆڵە بەئەمەگەکانی پێشەوا و هەڵگرانی پەیامی کۆمار و چوارچرا. ئێوە ئەویندارانی ڕێگەی کۆمار و ئۆگرانی ڕێگەی دێموکرات، لە ڕێبەنداندا شەختە و سەهۆڵی ڕێگە سەختەکانتان شکاند، بەر لە خاکەلێوە ئاڵای پێشەنگی کاروانی سەربەخۆییتان گرتە دەست و لە خاکەلێوەدا ئەم ڕێگەیەتان بە خوێن ڕەنگاند. ئێوەی سەوداسەری ئازادی هەردەم سەرفراز و بەپێوە، بێ نەوەستان بەرەو لووتکە هەر بەرێوە، نەسرەوتن و کۆڵنەدانتان موژدەی بەهاری ئازادیی پێوە.

ئێوە جەنگاوەرانی ڕۆژانی سەختی ڕێی خەبات و خەباتکارانی وڵاتی خۆر، بە خوێن ڕێگەی خەباتتان ڕەنگاند، لە ساتەوەختی ستەم و داپڵۆسیندا بەرەنگاری لەشکری شا بوونەوە، لەگەڵ فەرمانی جیهادی تاریک پەرەستی ئاخوندەکاندا بەگژ دێوەزمەی شەڕدا چوونەوە. لە شەوەزەنگی جەهالەتدا لەگەڵ پڕشنگی ئەستێرەکان موژدەی باوەڕ و بەیانیتان بە گەل دا. بە بانگی ئازادی خەڵکتان لە خەو ڕاپەراند و بە سروودی ئەی ڕەقیب خەونی دژمنتان خەواند.

لە نیشتمانی من زیندان و بەندیخانە ساز کرا تا دەنگی ئازادی بەند کەن و هاواری هەقخوازی لە قوژبنی تاریکخانەکاندا بخنکێنن. لەو ڕۆژەوە کە لە وڵاتی من پەرتووک بەند کرا و پێنووس لە سێدارە درا، لە سەر لووتکە بەرزەکانەوە ئێوە بوونە بانگی ئازادی و ئازایەتی. ئەو کاتانەی هەوری ڕەشی ستەم ئەستێرەکانی هەڵلووشی، ئێوە بوونە مۆم و مەشخەڵ تا ڕێچکە تاریکەکان ڕۆشەن بکەنەوە.

لەو ڕۆژەوە چەکی شەڕەف و شانازیتان کردە شان و بوێرانە هاتنە گۆڕەپانی جەنگ، لەو ڕۆژەوە غروور بوو بە پیناسە و ئێوەش بوونە ڕەمزی فیداکاری و نەبەزین.

هاوڕێم، هاوسەنگەر، قرمژنی چەکی دەستت خەوی لە چاوی دژمن زڕاند، دەنگی هاواری بەرزی ئازادی و ئازادیخوازیت دەریای مەندی دەسەڵاتی زۆرداری هەژاند، ئەوە تۆ بووی دوێنێ، ئەوە تۆی ئەمڕۆ سینگت کردۆتە سپەر و قەڵغان تا نیشتمان لەدەست داگیرکەر بپارێزی، ئەمڕۆ تۆ سپەر و سەنگەری، ورە و غیرەت و هێزی، لە نیشتمانی کورد لای خەڵکی بەرزی، ڕووناکیدەری ڕێی خەباتی، جێی ڕیزی.

ناوی پێشمەرگە پێناسەی ئەو کچە تابۆ شکێن و ئەو کوڕە خەباتکارانەیە کە ئاڵا بەدەست و دەست لەسەر سینگ ، چەک بەدەست و ڕوح لە پێناو، بەرەو مەنزڵگەی سەربەخۆیی نیشتمان پشتی هەوراز دەچەمێنن و بەرەو لووتکەی سەرکەوتن هەنگاو دەنێن.

ڕۆڵە بە ئەمەگەکانی دایکی نیشتمان، لە نیشتمانی چاوەنواڕی ئازادی و ڕزگاریدا، دایکانی جەرگسووتاو و پیرەباوکانی پشت چەماو، نەوبووکانی کۆستکەوتوو و منداڵانی چاوڕێ، هەردەم چاوەڕوانی ئێوە و موژدەی ئازادی وڵات و گۆڤەندی سەرکەوتنی کوردستانن.

مێژووی ئێوە سەرانلێژە لە بەرخۆدان و بەرەنگاری، لاپەرە زێڕینەکانی مێژووی نەتەوەی کورد بە گیانبازیی ئێوە و بە خوێنی ئێوە نووسراوە و ڕەنگاوە. نە هێز و هەڕەشەی دژمن دەتترسێنێ و نە گرتووخانە چۆکت پێدا دەدا، نە لە بۆسەی داگیرکەر دەسڵەمییەوە و نە باکت لە بەرەنگارییە، نە گوڕەگوڕ و قامچیی جەلاد دەتلەرزێنێ و نە بۆمب و ناپاڵم دەتهەژێنێ، تۆ ڕۆڵەی کورد و بە شیری پاکی دایکێک گۆشکراوی کە بەهیوای ئازادی سەری نایەوە. چەکی دەست و جامەناکەت یادگاری باوکێکە کە لەپێناو پاراستنی نیشتمان بوو بە قوربانی و خوێنی ڕژایە ژێر داری ئازادیی نیشتمان و ئەم ڕێگە و ڕێبازەی بە تۆ سپارد.

***

KURDI STAN

The Organ of Kurdistan Democratic Party-Iran

NO:763 6 December 2019

ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان، ڕۆژنامەی «کوردستان» لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێت دا:

www.kurdistanukurd.com

info@kurdistanukurd.org info@kurdistanukurd.com

www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 11958

polarization: Vertical -27500 FEc : 7/8

Radiodk59@gmail.com

ئیمەیل و تەلەفوونی تەشکیلاتی نهێنی:

+9647508483312

Tashkilat.kdp92@gmail.com

سیمیناری یەکیەتیی ژنانی دێموکرات بەبۆنەی ٢٥ی نوامبر

ڕۆژی ٥ی سەرماوەزی ٩٨ی هەتاوی، یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان، بەبۆنەی ڕۆژی جیهانیی بەربەرەکانیی لەگەڵ توندوتیژی

دژبە ژنان، سیمینارێکی بۆ هەر کام لە بەڕێزان شاڕوخ حەسەنزادە و خاتوو نەسرین یوسفزادە لە یەکێک لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات پێکهێنا.

لەو ڕێورەسمەدا موژگان عەلیپوور، ئەندامی بەڕێوەبەریی یەکیەتیی ژنان، پشتیوانیی ڕێکخراوەکەیانی لە ڕاپەڕینی ئەم دواییەی گەلانی وەزاڵەهاتوو کە ژنانیش دەوری کاریگەریان تێدابووە، ڕاگەیاندەوە. دواتر بەڕێز شاڕوخ حەسەنزادە، باسێکی لەسەر ڕۆڵی ژنی کورد لە کۆمەڵگەی سیاسیدا، پێشکەش کرد.

لە پانێلی دووهەمی سمینارەکەشدا، خاتوو نەسرین یوسفزادە، باسێکی لەژێر ناوی «بەراوردی شێوەی ژیانی ژنانی ڕۆژهەڵاتی نیوەڕاست لەگەڵ ژنی کورد لە ڕابردوو تا ئێستا»، پێشکەش بە ئامادەبووان کرد.

کۆچی دوایی شێرزادخانی شێرزادی

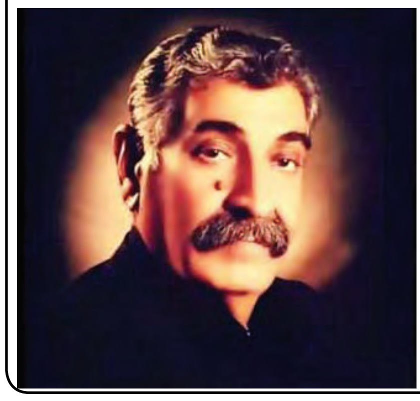

ڕۆژی ١١ی سەرماوەزی ١٣٩٨ی هەتاوی، شێرزادخانی شێرزادی خەڵکی کرماشان بەهۆی نەخۆشییەوە کۆچی دوایی کرد.

شێرزادخان شێرزادی کوردێکی نیشتمانپەروەر، کەسایەتییەکی خۆشناو و جێگەی متمانەی خەڵکی ناوچەکە بوو. ناوبراو وەک کەسایەتییەکی کاریگەر لە ناوچەکەدا زۆر کێشەی کۆمەڵایەتیی خەڵکی چارەسەر دەکرد و جێگەی ڕێزی خەڵک بوو. شێرزادخان دەوری گرینگی لە پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکانی ناوچەی کرماشاندا هەبوو و، مرۆڤێکی جێگای ڕێز، خێرخواز و یارمەتیدەری زۆر کەسی ئاتاج و بەشمەینەت بوو.

تەرمی شێرزادخانی شێرزادی، ڕۆژی ١٢ی سەرماوەز لەنێو ئاپۆرای هەزاران کەسیی کەسوکار و هۆگرانیدا، لە گۆڕستانی تاقەیلی گێلانغەرب سەربە پارێزگای کرماشان بە خاک ئەسپێردرا.

گرووپی دیلان بڕوانامەی فەخریی فیستیڤاڵی ئیسپانیای پێدرا

لە فیستیڤاڵی نێونەتەوەیی هەڵپەڕکێ و دابونەریتە خۆجێیەکانی ئەمساڵدا ٣٢ گرووپ لە وڵاتانی جۆراوجۆر بەشدار بوون و گرووپی هەڵپەڕکێی «دیلان»ی ورمێ توانیان پلەی دووهەمی ئەو فیستیڤاڵە وەدەست بێنن و بڕوانامەی فەخرییان پێدرا.

لەگەڵ ئەوەی کە گەلی کورد هەردەم لە ژێردەستی و زوڵم و زۆری حاکمانی وڵاتدا دەژی و دەچەوسێتەوە و دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی دەیەوێ کولتوور و زمان و فەرهەنگی بسڕێتەوە، بەڵام کورد هیچکات کۆڵی نەداوە و بە خوێن ئەو فەرهەنگ و کولتوورەی پاراستووە و سەرەڕای هەموو زوڵم و زۆر و نەهامەتییەکان، کوردان بە ئازایەتی و نەوەستان و ماندوونەبوون هەر جارە بەشێوەیەک و هەر ڕۆژە لە شوێنێک سەرکەوتنێک بۆ خۆیان و نیشتمانەکەیان تۆمار دەکەن.

گرووپی هەڵپەڕکێی «دیلان»ی ورمێ لە فیستیڤاڵی «گران فیستا» کە لە شاری بارسیلۆنای ئیسپانیا بەڕێوە چوو، بەشداریی کرد و پلەی دووهەم و بڕوانامەی دیپلۆمی فەخریی ئەم فیستیڤاڵەی وەدەست هێنا.

یەکەمین خەڵاتی وێژەیی باشوور بە ئاکۆ جەلیلیان درا

یەکەمین خەڵاتی وێژەیی باشوور لە لایەن ناوەندی فەرهەنگی و چاپەمەنیی باشوور پێشکەش بە ئاکۆ جەلیلیان کرا.

ناوەندی فەرهەنگی و چاپەمەنیی باشوور ئەم خەڵاتەی بە نیشانەی ڕێزگرتن لە هەوڵ و کار و چالاکییەکانی ئاکۆ جەلیلیان، نووسەر و توێژەری ڕۆژهەڵاتی کوردستان پێشکێش بە ناوبراو کردوە.

ئاکۆ جەلیلیان، نووسەر، زمانزان و فۆلکلۆرناس ساڵی ١٣٥٠ی هەتاوی لە شاری شائابادی پارێزگای کرماشان لەدایک بووە. ئەو نووسەرە کوردە خاوەنی چەندین کتێبە کە ناونیشانی بەشێکیان بریتین لە: فەرهەنگی وشەی کوردی_کوردی_فارسی، چیرۆکی ئاگر مەلوچ، کرماشان ناسنامەیەکی نوێ بۆ مێژوویەکی کۆن، زەڕینە و سیمینە (٥ بەرگ) و کۆمەڵە چیروکی ڕەنگامە.

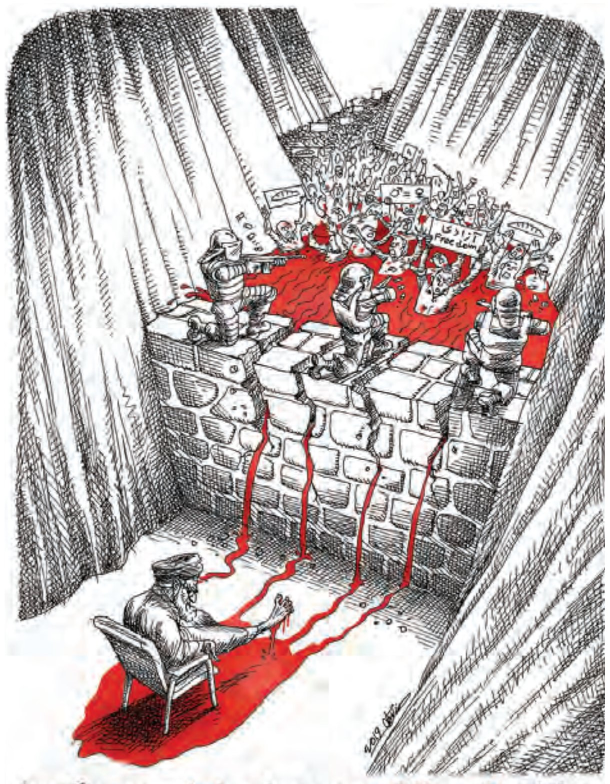

داوای نان و ئازادی و دەریای خوێن و سەرکوت!

بەر لە ماڵاوایی

لە پەسنی خۆڕاگریی بەندیی سیاسیدا

هەردی سەلیمی

زیندان یا بەندیخانە بە شوێنێک دەوترێ کە کەس یا کەسانێک لەژێر ناوی تاوانبار لەوێدا ڕادەگیرێن و لە ئازادیی تاکەکەسییان بێبەش دەکرێن. دەسەڵاتداران لە پێناسەی زینداندا باس لەوە دەکەن کە ئەم شوێنە بە مەبەستی پاراستنی کۆمەڵگە و چاککردنی کەسانێکە کە بەهەر هۆیەک و بە هەر شێوەیەک لە نۆرم و بایەخە باوەکانی کۆمەڵگە لایان داوە —ئەو نۆرم و بایەخانەش کە باسی لێ دەکرێ چەمکگەلێکی ڕێژەیین، واتە لە کۆمەڵگەیەکەوە بۆ کۆمەڵگەیەکی تر دەتوانن جیاواز بن-. ئەم ئیدیعایە لەسەر بنەمای ڕزگاریی تاک و کۆمەڵگە چەندە دەتوانێ ڕاست بێ بەتایبەت لە وڵاتێکی وەک ئێراندا —کە نووکە ڕمبی باسەکە ڕوو لەوێیە- و بەتایبەتتر لە ئێرانێک کە لەژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بێ؟! بێگومان شایەتحاڵان و ئەو کەسانەی کە لە زیندانەکانی کۆماری ئیسلامی ئازاد بوون لەگەڵ بەرپرسانی ڕێژیم بەگشتی و بەرپرسانی زیندانەکان بەتایبەتی لەم بارەوە هاوڕا نین.

بەپێی ئامارە دەوڵەتییەکان، ٣٠٠ هەزار زیندانی لە ئێراندا هەیە، ئەویش تەنیا لە ٢٥٠ زینداندا! ئەگەر هەر تەنیا ئەم ئامارە بکەینە پێوەر —کە بێگومان دەزانین ڕێژەی زیندانییەکان پتر لەوەندەیە- بۆمان دەردەکەوێ کە زیندان لانیکەم لە کۆماری ئیسلامیدا چ جۆرە جێگایەکە و، ئەو کۆمەڵگەیە هەتا چ ڕادەیەک لە تاوان نزیکە و بەپێچەوانەی پرۆپاگاندای ڕێژیم کۆمەڵگەی ئەم وڵاتە کۆمەڵگەیەکی نەخۆشە و، بێجگە لەوەش ڕێژەی زیندانییانی سیاسی لەم وڵاتەدا ڕێژەیەکی بەرچاوە و لەم پێوەندییەشدا لە ڕیزی هەرە سەرەوەی وڵاتانێکە کە زۆرترین ڕێژەی زیندانییانی سیاسی لەخۆ دەگرێ.

بەپێی ڕاپۆرتی جاوید ڕەحمان، نوێنەری ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە پێوەندی لەگەڵ دۆخی مافی مرۆڤ لە ئێراندا کە لەم دواییانەدا بڵاو بووەوە؛ نیوەی ڕاستی زیندانییانی سیاسیی ئێران کوردن، ئەمە لە کاتێکدا جێی سەرنجێکی زیاترە کە نەتەوەی کورد لە ئێرانێک کە ڕێژەی حەشیمەتەکەی ٨٥ میلیۆن کەسە، تەنیا هەشت بۆ دە لەسەدی حەشیمەتی ئەم وڵاتە پێک دێنێ. بەداخەوە نەتەوەی کورد هەر لە ئاستی گشتیدا نییە کە ڕێکۆردی بەدەستە، بەڵکوو لە ئاستی تاکەکەسیشدا کۆنترین و بە پێشینەترین زیندانییانی سیاسیی ڕێژیم هەر لە ڕۆڵەکانی ئەم گەلەن.

ئازادبوونی ئەم دواییانەی عوسمان مستەفاپوور و محەممەد نەزەری دوو زیندانیی بە پێشینەی زیندانەکانی کۆماری ئیسلامی، دەنگدانەوەیەکی بەرچاوی هەبوو. عوسمان مستەفاپوور پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە مانگی پووشپەڕی ساڵی ١٣٧٠ی هەتاویدا لەلایەن هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی بەدیل گیرا و، هەتا ئەم دواییانە لە زیندانەکانی ئەم ڕێژیمەدا واتە بۆ ماوەی پتر لە ٢٨ ساڵ ڕاگیرابوو. محەممەد نەزەری ئەندامی حیزبی دێموکراتی کوردستان ٢٥ ساڵ لەمەوبەر لەلایەن هێزە ئەمنیەتییەکانەوە دەسبەسەر و ماوەی چارەگە سەدەیەک لە ژیانی خۆی لە بەندا تێپەڕ کرد.

زیندانەکانی ئێران لەگەڵ ئەوەی کە لە باری ڕێژەییەوە کەمن، سەرەکیترین پێداویستیی هیچکام لە زیندانییەکانیش دابین ناکرێ و ئەمەش دابندرێ لەسەر شێوەی هەڵسوکەوتی نەشیاوی مەئموور و زیندانبانەکان بەتایبەت لەگەڵ زیندانییانی سیاسیی کورد، هەر لە یەکەم ڕۆژی دەسبەسەر کردنیانەوە بە ئەشکەنجە و پرسیاری لەسەریەک و وەڕەزکەر هەتا ئەو کاتەی لەوێ دەمێننەوە، وێنەیەکی گشتی و دروستمان لەو شوێنانە پێدەدا. بیرکردنەوە لەوەی کە سەرەڕای ئەشکەنجە جەستەیی و ڕۆحییەکان، نەک ساڵانێکی زۆر لە تەمەن بەڵکوو هەر ماوەیەکی کەمیش ژیان بردنە سەر لە دۆخێکی وەهادا، تاڵ و ترسناکە. کاتێکی زۆر مانەوە لە ڕیزی خواردن وەرگرتن، چوونە ئاودەست، تێکەڵاوی لەگەڵ ئەو بەندییانەی وا بەهۆی تاوانی کۆمەڵایەتییەوە گیراون —بەتایبەت لە شارە چکۆلەکان- کە تاوانبار بوونی ئەوانەش لەجێی خۆیدا دەگەڕێتەوە سەر شێوەی سەقەتی بەڕێوەبەریی وڵات، «کفخوابی» بەهۆی زۆریی زیندانی —بەتایبەت لە کاتی خۆپیشاندان و ڕەشبگیرەکاندا- و دووری لە خزم و دۆستان و بنەماڵە، تەنیا گۆشەیەک لە ناخۆشییەکانی دنیای بەندییەکە.

ئەم قارەمانە خۆڕاگرانە کە بەدرێژایی ساڵانێکی زۆر و بگرە دەتوانین بڵێین تەمەنێک لە ژیانی خۆیان لە چوارچێوەیەکی بەرتەسکی دەورانــدەور دیــوار و تێلدڕوو بەسەر بــردووە، تەمەنێک ئازاری جۆراوجۆریان چێشتووە، تەمەنێک بێڕێزییان پێ کراوە، لەو ماوەیەدا نزیکترین کەسانی خۆیان لەدەست داوە، بەبێ ئەوەی تاقە خولەکێک بیڵێن بەشدار بن لە هاوسۆزی دەربڕین لەگەڵ باقیی کەسوکاردا، شەو و شەونخوونی و دڵەڕاوکێی ئێعدام، دوورکەوتنەوە لە ژیانی ئاسایی و دواکەوتن لە ڕەوتی گۆڕینی دنیا، لەدەست دانی هاوڕێیانی هاودەم و هاودڵ، جیابوونەوە لەوان و سەر لەنوێ هەست بە تەنیاییەکی تازە کردنەوە، بەرد دەتوێنێتەوە، ئاسن دەڕزێنێ؛ بەڵام عوسمان و محەممەدی ڕاوەستاوتر لە هەمیشە کردوە.

لە ماوەی ئەم ساڵانەدا بە چەندین کەس بوونەتە سەرۆکی داد لەم وڵاتەدا، بەڵام هیچ کامێکیان ئاوڕێکیان لە ناڕوونیی دۆخی ئەم کەسانە نەداوەتەوە، ئەوانیش بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەم ڕووکردە نامرۆڤانەی کاربەدەستان هیچ کات نە لێیان پاڕاونەتەوە و نە داوای ئازادییان لێ کـردوون؛ بەڵکوو تەنیا پێداگرییان لەسەر بێتاوانیی خۆیان و نامرۆڤانەبوونی حوکم و بڕیاری دەزگای دادی ڕێژیم کردووەتەوە.

ئەوان بە نەبەزی و سەر دانەنەواندنی خۆیان هەوای ئازادییان هەڵمژیوە، نەک بە لێخۆشبوون چونکوو تاوانێکیان نەبووە هەتا لێیان خۆش بن؛ بەڵکوو مافی لێخۆشبوون لە دەستی ئەم ئازار چێشتووانەدایە کە دڵنیام نە لێیان خۆش دەبن و نە لەبیری دەکەن ژانی تەمەنێک بەندکران.